

Teológia

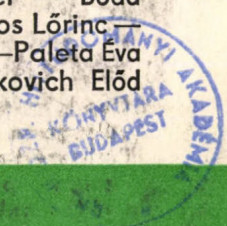
A TARTALOMBÓL

A KERESZTÉNY LELKISÉG: A MAGÁN- ÉS KÖZÖS IMÁDSÁG

Húsvéti reménnyel — A vallási tapasztalatra való rávezetés — A pap hite és imája — Az Élet felé vezető imádság — Isten nagyobb szívüknél — Akinek hite van, nem remeg — Fiatalok Krisztus feltámadásáról és az imádságról — Gondolatok a rossz miértjéről — Az egyház új imádságos könyve — Ima és küldetés — A keresztény élet alapelvei — Morus Tamás imái — Mozaikok, problémák az imádságról

Franz König bíboros — Cserhádi József pécsi megyéspüspök — Albertini Péter — Boda László — Hegyi Béla — Kormányos Lőrinc — Lehotay Mária — Lukács László — Paleta Éva — Sólymos Szilveszter — Vidákovich Előd írásai.

VII. évf. 1973/1. sz.

Teológia

VII. ÉVFOLYAM, 1. SZÁM

1973. MÁRCIUS

Húsvéti reménnyel (Sz. A.) - - - - - 1

TANULMÁNYOK

FRANZ KONIG bíboros: A vallási tapasztalatra való rávezetés - - - - - 2
CSERHÁTI JÓZSEF pécsi megyéspüspök: A pap hite és imája - - - - - 7
ALBERTINI PÉTER: Az Élet felé vezető imádság - - - - - 13
LUKÁCS LÁSZLÓ: Nagyobb a szívünknel - - - - - 18

TÁVLATOK

„Akinnek hite van, nem remeg” (XXIII. János pápa) – a zsinat utáni lelkiség alakítása (Sz. A.) - - - - - 25

EXEGÉZIS ÉS KÉRÜGMA

Böjt 1–5. vasárnapja, Húsvét, húsvéti idő 2–3. vasárnapja (Gál Ferenc) - - 30

FÓRUM

Dialogizálni akarok az Örök Nővel (Szt.) - - - - - 34
Hozzászólás a „Nők az egyházban – hazánkban” című íráshoz (TEOLÓGIA, 1972. 3. sz.) - - - - - 35

FIGYELŐ

„Tudjátok-e, hogy feltámadt Krisztus?” – fiatalok válaszai (Hegy Béla) - - 37
Az ima nem klinikai monológ – 14–18 éves diákok gondolatai (Cz. D.) - - 40
Gondolatok a rossz miéértjéről – elmélkedési magok (Boda László) - - 43
Az egyház új imádságos könyve (Sólymos Szilveszter) - - - - - 45
Ima és küldetés (Kormányos Lőrinc) - - - - - 47
A keresztény élet (Részletek „A bennünk élő remény” című kiadványból) - 49

Könyvfigyelő

Dr. Bartha Tibor: Ige, egyház, nép, I–II. (Gál Ferenc) - - - - - 54
A SZENT ISTVÁN TÁRSULAT legújabb kiadványai - - - - - 55

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI JEGYZETEK

Így imádkozott Morus Tamás (Paleta Éva) - - - - - 56
Az emberi egzisztencia párbeszéde (Vidákovich Előd) - - - - - 57
Gondolat-mozaikok az imáról (Lehotay Mária) - - - - - 58
Válságban van-e az ima? (-e-v-) - - - - - 60
Párbeszéd-e az ima? (Cs. I.) - - - - - 61
Az igazi pap (Madeleine Delbrel) - - - - - 62
Imádkoznak-e még a forradalmárok? - - - - - 62

TEOLÓGIA

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

VII. ÉVFOLYAM

1973

Felelős szerkesztő: Dr. Szennay András
Főmunkatárs: Dr. Gál Ferenc
Felelős kiadó: Dr. Várkonyi Imre

INTERJÚ

XAVIER LÉON-DUFOUR: A modern ember munkájáról, életéről a Biblia nyelvén - - - - -	138
--	-----

TANULMÁNYOK

FRANZ KÖNIG bíboros: A vallási tapasztalatra való rávezetés - - - -	2
CSERHÁTI JÓZSEF pécsi megyéspüspök: A pap hite és imája - - - -	7
ALBERTINI PÉTER: Az Élet felé vezető imádság - - - - -	13
ALSZEGHY ZOLTÁN: Jegyzetek az általános feloldozásról - - - - -	199
BELON GELLÉRT: Felix culpa - - - - -	203
BOROSS GÉZA: A bűn és a bűnbánat problémája a mai református teológiában - - - - -	214
GÁL FERENC: A teremtett világ és az ember munkája - - - - -	142
HEGYI BÉLA: Hit, Egyház, emberi tevékenység - - - - -	155
KISS LÁSZLÓ: Gondolatok a munka keresztény szemléletéről - - - - -	160
KÜNG, HANS: A gyógyító és segítséget nyújtó Jézus - - - - -	77
LUKÁCS LÁSZLÓ: Nagyobb a szívünknel - - - - -	18
NYÍRI TAMÁS: A bűnbánati fegyelem változása az Egyházban - - - - -	209
NYÍRI TAMÁS: Boldogok a béke szerzői - - - - -	66
REZEK ROMÁN: Teilhard-breviárium a munka teológiájához - - - - -	147
RÓNAY GYÖRGY: Jézussal találkozni - - - - -	93
SCHMATOVICH JÁNOS: A gyermek Jézus szent Lukács evangéliumában - - - - -	83
SULYOK ELEMÉR: A szenvedő Isten - - - - -	89
SZENNAY ANDRÁS: Ki ez az ember? - - - - -	72
SZÉLL MARGIT: Hogyan tanítható az eredeti bűn? - - - - -	219

TÁVLATOK

A bűn társadalmi tartalma (Cselényi István) - - - - -	227
„Akinek hite van, nem remeg” (XXIII. János pápa) – a zsinat utáni lelkiiség alakítása (Sz. A.) - - - - -	25
A technika mint teológiai probléma (Cs. I.) - - - - -	165
Sokszínű krisztológia (Cs. I.) - - - - -	98

EXEGÉZIS ÉS KÉRÜGMA

Az év 13–19. vasárnapjainak szentírási szakaszaihoz (Gál Ferenc) - - -	107
Böjt 1–5. vasárnapja, Húsvét, húsvéti idő 2–3. vasárnapja (Gál Ferenc) - -	30
Homília-vázlatok az év 26–33. vasárnapjáig (Gál Ferenc) - - - - -	170
Homília-vázlatok Újév napjára, Vízkereszt és az év 2–7. vasárnapjára (Gál Ferenc) - - - - -	231

FÓRUM

Dialogizálni akarok az Örök Nőivel (Szt.) - - - - -	34
Elmélkedés az üres gyóntatószék mellett (L. M.) - - - - -	240
Hozzászólás a „Nők az Egyházban – hazánkban” című íráshoz - - - -	35
Jézus-hitünk a feltámadás fényében (J. A.) - - - - -	112
Örömünk és gondunk: a Biblia (Hegyi Béla) - - - - -	236

FIGYELŐ

A keresztény élet (Részletek „A bennünk élő remény” című kiadványból) –	49
A keresztény ünnepi munkaszünet (<i>Diós István</i>) – – – – –	188
Akiket az Isten lelke vezérel (<i>Horváth Lóránt</i>) – – – – –	119
A mai ember büntudata (<i>Péteri Pál</i>) – – – – –	248
A 2. Vatikáni zsinat tanítása a munkáról (-i -n) – – – – –	177
A munka bibliateológiai értelme (<i>Sz. M.</i>) – – – – –	181
Az Egyház új imádságos könyve (<i>Sólymos Szilveszter</i>) – – – – –	45
Az emberiség jajszava szólásra kötelez (<i>Georges Casalis</i>) – – – – –	175
Az ima nem klinikai monológ – 14–18 éves diákok gondolatai (<i>Cz. D.</i>) – –	40
Az Isten felé vezető és emberekhez küldő Jézus (<i>Némedi Sándor</i>) – – –	126
Emlékezés Giesswein Sándorra (<i>Jánosi Gyula</i>) – – – – –	190
Gondolatok a rossz miértjéről – elmélkedési magok (<i>Boda László</i>) – – –	43
Gondolatok az emberről (<i>Boda László</i>) – – – – –	243
Ima és küldetés (<i>Kormányos Lőrincz</i>) – – – – –	47
Korunk nagy „megtérője” (<i>Paleta Éva</i>) – – – – –	251
Krisztus törvénye ma is időszerű (<i>Király Ernő</i>) – – – – –	122
Lehet-e a gyereknek halálos bűne? (<i>Rédly Elemér</i>) – – – – –	253
Munka és pihenés (ég) – – – – –	185
Születésnaptól a halálig (XXIII. János pápa naplójából) – – – – –	117
Theologia Theresiana (-II-) – – – – –	245
„Tudjátok-e, hogy feltámadt Krisztus?” – fiatalok válaszai (<i>Hegyi Béla</i>) – –	37

Könyvfigyelő

Dr. Bartha Tibor: Ige, Egyház, nép, I–II. (<i>Gál Ferenc</i>) – – – – –	54
A Szent István Társulat kiadványai – – – – –	55, 128, 193, 256

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI JEGYZETEK

A betegágy mellett (<i>Koroncz László</i>) – – – – –	195
A bűnösök egyháza (<i>Tomka Ferenc</i>) – – – – –	257
Az emberi egzisztencia párbeszéde (<i>Vidákovich Előd</i>) – – – – –	57
Az igazi pap (<i>Madeleine Delbrel</i>) – – – – –	62
Bűnbánati óra dramatizált elemekkel (-i -n) – – – – –	259
Diakonus képzés a római egyházmegyében (<i>tomka</i>) – – – – –	194
Gondolat-mozaikok az imáról (<i>Lehotay Mária</i>) – – – – –	58
Így imádkozott Morus Tamás (<i>Paleta Éva</i>) – – – – –	56
Imádkoznak-e a forradalmárok? (-i -n) – – – – –	62
Jézus szeretete (<i>Sz. M.</i>) – – – – –	130
Ki számunkra Jézus? (<i>Rády Franciska</i>) – – – – –	134
Krisztus, eukarisztia és nagykorú kereszténység (<i>Diós István</i>) – – – – –	132
Párbeszéd-e az ima? (<i>Cs. I.</i>) – – – – –	61
Válságban van-e az ima? (-e-v-) – – – – –	60

Inhaltsverzeichnis

Sommaire

Ovasóink szíves tudomására hozzuk, hogy a következőkben az alábbi témákkal fogunk bővebben foglalkozni. 1974. június: ÚJ SZELLEM, ÚJ UTAK A LELKIPÁSZTORKODÁSBAN – szeptember: JEL A NÉPEK KÖZÖTT: EGYHÁZUNK MAI KORKEPE – december: A MINDIG NAGYOBB ISTEN: A HIVŐ EMBER AZ ISTENPROBLÉMA ELŐTT. – 1975. évben: HUMANIZMUS A TEOLÓGIÁBAN. – A SZENTSÉGEK MAI ÉLETÉRTÉKE. – A SZENTÍRÁS A MAI EMBER KEZÉBEN. – HIT ÉS TUDOMÁNY HATÁRKÉRDÉSEI. – 1976. évben: A HIT EGYSÉGE ÉS A TEOLÓGIAI PLURALIZMUS. – ÖKUMENIZMUS, TESTVÉRISÉG KRISZTUSBAN. – POLITIKAI ELKÖTELEZETTSÉG ÉS BÉKETOREKVÉSEK AZ EGYHÁZBAN. – TÁRSADALMI ÉS EVANGÉLIUMI ERKÖLCS. – Ez alkalommal szeretnénk ismételten felhívni munkatársaink szíves figyelmét, hogy a nyomdai átfutási idő miatt egy-egy szám anyagát négy hónappal a megjelenés előtt le kell zárunk (pl. a dec. 15-i számot aug. 15-én). Ezért kérjük munkatársainkat és olvasóinkat, hogy tervezett írásaikról, tanulmányuk konkrét témáiról kellő időben tájékoztassák szerkesztőségünket. Kéziratokra, amelyeket nem mi kértünk vagy előzetesen nem beszéltünk meg, csak akkor válaszolunk, ha azok felhasználhatók a fentebb ismertetett témakörök keretein belül.

Szerkesztőség

„Az életet Krisztusban és Krisztus által nyertük, és azért éltet a reménység, mert sorsunk az első húsvétkor visszavonhatatlanul eldőlt”

(Prof. H. B. Meyer)

HÚSVÉTI REMÉNNYEL

A keresztény lelkiség alakítása során szüntelenül éltet a remény, hogy a feltámadt Krisztus életet, örök életet biztosított számunkra. Igaz, e reménység néha szorongással telt. Aggódunk, mert félünk a szokatlantól, a napjaink igényéből fakadó újnak befogadásától. Gyakran még azt is elfeledjük, hogy ez az „új” olykor nagyon is régi: keresztény őseink hagyták ránk örökségül: mi azonban – esetleg már apáink – „rejtett kincsként” kezeltük, földbe ástuk, elrejtettük a világ szeme elől. Előfordulhat azonban az ellenkezője is. Nem szorongunk, hanem túlonult is hevít a remény. Annyira feszít és lendít, hogy kritikátlanná tesz és minden újat egyben jónak is vél. – Jelen számunk „új”, azaz zsinati szellemben született, mégsem kíván egyeseket talán meghökkenteni, zavarba hozni, másokat viszont csakis a „régii” ismétlésével untatni.

A keresztény lelkiségről, az imádságról szólva gazdagon merithettünk volna keresztény őseink írott örökségéből. Megfelelőbbnek tartottuk azonban, hogy inkább a kortársakat, a velünk együtt élő és lsten országának ügyéért fáradó embereket szólaltassuk meg. Azokat, akiket ugyanaz a legyőzhetetlen húsvéti reménység ihlet és lendít, amely keresztény elődeinket lelkesítette, de akik egyszersmind a mai ember által igényelt vagy támasztott követelményeket is ismerik.

A keresztény ember élete, a keresztény lelkiség formálása, régen sem volt könnyű feladat sem a közösségben, sem pedig az egyén számára, – és ma sem az. Az ezernyi problémából számunkban csak néhányra utalhatunk. Mégis, számos jeles kortárs, egyházi vezető és hívő meggyőződését fejezzük ki, amikor hangoztatjuk: ez a nehéz feladat ma, a mi számunkra talán szebb, vonzóbb, mint elődeink számára volt. Egyszerűen azért, mert egyaránt követeli tőlünk a tudatosabban átélt felelősséget, az igazi értékek átmentését és a jogos igények meglátását és meglátatását.

„Követelő” keresztény korszakban élünk. Különösen átéljük ezt a húsvéti időben, hiszen a feltámadás ünnepe is „követelőbb”, többet nyújtó, de igénylő is, mint például a karácsony meghittsége. Az utóbbit keresztények és nemkeresztények, hívők és nemhívők milliói világszerte ünneplik, – természetesen nem mindig keresztény tartalommal. Mégis: az ajándékozó karácsonyi szeretetben van és marad is mindig valami „krisztusi”. – A húsvét, a feltámadás ünnepe más. A legtöbbet, az üdvösséget hozta el számunkra, de egyben számon is kér, követel. Krisztus, az „Elszülött” tudatosan lépdelt a szegénység, a szenvedés útján, hogy belépjen a halál kapuján: „Nemde ezeket kellett szenvednie Krisztusnak?”, – hogy elvezessen mindannyiunkat a visszavonhatatlan Életre? Ez lett és maradt a mi utunk is: az élet, a szenvedés és halál, az önlegyőzés, a „lelkiek” felé való fordulás, az „odaönt valónak keresése” – egyszóval a „keskeny út” és „szűk kapu”, melyen csak nehéz, önként vállalt munkával lépegethetünk, melyen be kell lépünk, hogy részünk legyen a Feltámadott dicsőségében, a visszavonhatatlan Életben.

Örök emberi igényünk, hogy túllépünk a foghatón és láthatón, hogy megsejtsünk valamit a Titokból; hogy biztosabb, jobb, valóban tökéletesebb egzisztenciát biztosítsunk önmagunk és mások számára. Mindez – hagyományos kifejezéssel – „lelki-élet”, lelki munka, mégis, mérhetetlenül több annál. Itt, ebben a „harcban” dől el minden, mert itt nemcsak „lelkiekről”, hanem egész életünkről van szó. Az ÉLETRŐL, amelyre vágyunk, amely felé a kegyelem vezet, de amely felé minden emberi erőfeszítéssel – imádsággal és munkával – kell törekednünk.

Sz. A.

TANULMÁNYOK

Franz König bíboros

A VALLÁSI TAPASZTALATRA VALÓ RÁVEZETÉS

A bécsi bíboros úr még az elmúlt nyáron kéziratban adta át folyóiratunk számára a később nyomtatásban is megjelent tanulmánykötetének (*Der Aufbruch zum Geist, Styria 1972*) egy részletét. Amikor örömmel nyújtjuk olvasóközönségünknek az Isten felé vezető úton kezdők és haladók számára egyaránt értékes és valóban utat mutató gondolatokat, egyszersmind ezúton is megköszönjük a bíboros úrnak, hogy jelen írását – bár magyar fordításában csak később jelenhet meg, mint a németnyelvű tanulmánykötetben – közvetlenül a *TEOLÓGIA* számára adta át.

Korunk ipari társadalmának szüksége van a vallásos tapasztalat mestereire; mesterekre, akik megtapasztalják az Isten Lelkét. Csak az ilyen emberek tudnak majd másokat is útbaigazítani és rávezetni a vallási tapasztalatra. Krisztus Lelkének jelenlétéről tanúskodnak majd, Krisztus Lelkének megtestesüléséről. Csak addig képesek vezetni, amíg maguk is azt tapasztalják, hogy gyümölcsöző ez a vezetés. Vak vezetőre nincs szükség, a béna vezetőt pedig nem követik. Napjaink ipari kultúrájában kevés gyümölcsöt hozhat, ha csakis a tekintélyre hivatkozunk.

1. Álljunk az ítélő Isten előtt!

Az embernek mindenképp előtte kell tanulnia, hogy Isten ítélete elé helyezze életét. A legtöbb ember azonban kezdő; olyan, aki talán nem is tud hinni a személyes Istenben. Ez a bevezető program azonban éppen az ilyenek számára való. Mit jelent a kezdőnek ez a szó: az Isten ítélete? Mindenképp előtte azt, hogy szembe kell kerülnie lelkiismeretével. Fel kell, hogy fogja: az életben meggyőződésről van szó, és hogy mindazért, amit az ember tesz, felelősséget is kell vállalnia. Ezért hangzik így az első programpont: Újból és újból állj az ítélő Isten elé!

Újra és újra kérdezd meg magadtól, vajon a helyes úton jársz-e;

vajon felelősséggel végzed-e, amit teszel;

vajon helyes-e, amit teszel, és megállhatsz-e ezért az ítélet előtt;

vajon meg vagy-e győződve arról, amit teszel?

Vagy együtt úszol az árral, anélkül, hogy föltennéd a kérdést, hogy helyes-e?

Igyekszel-e, hogy otthagyd azt, amiért felelősséget vállalni nem tudsz?

Miért járod tovább az utat, amiért nem tudsz felelősséget vállalni? Pedig beláttad, hogy tönkretesz, pusztulásba, igaztalanságra vezet?

Aki magáévá teszi ezt az első programpontot, az újra és újra az Isten Lelkével találkozik; az igényekkel fellépő, végtelen Istennel. Még akkor is, ha nem tudja őt világosan felismerni, el tudja ismerni őt. Valójában így valósítja meg ez az ember a Szentírás szavát: „Az Isten félelme a bölcsesség kezdete”. Istenfélő az ilyen ember, még akkor is, ha nem tudott eljutni a személyes Isten világos ismeretére. Ez az ember meggyőződéséből él, lelkiismeretes és igaz; olyan, akiben meg lehet bízni. Túl kevés ez talán? Nem, mert az ilyen ember Jézus Krisztus követelményét teljesíti: „Legyetek éberek, mert nem tudjátok, mikor jön el az Isten napja”. Ez az ember mindig készen áll az Isten ítéletére.

Aki végigjárja ezt az utat, egy napon eljut arra a belátásra is, hogy a végső felelősség vállalása egyszermind válasz az igényekkel fellépő, személyes Istennek. Arra a belátásra jut, hogy egy Atya előtt felelős, aki minden benső szükségét, gyöngegségét, görbe és téves útját ismeri, és mégis szereti őt. A legtöbb embernek azonban szüksége van bizonyos gyakorlati segítségre is, hogy huzamosan megvalósíthassa ezt az első programpontot; szüksége van igazi vezetésre, hatékony irányításra, ellenőrzésre, a fölbukkanó nehézségek megbeszélésére, a tapasztalatok kicserélésére, a bátorítás nyomán fakadó öröme.

2. Isten legyen életünkben az első helyen!

A második programpont így hangzik: értsük meg, hogy először jön az Isten, és minden egyéb csak azután. Igaz ugyan, hogy a személyes Istenben sokan nem tudnak egészen hinni, mégis igyekezniük kell, hogy megvalósítsák ezt a programpontot. Azt könnyen belátják, hogy ismernek már magas értékeket az életükben: talán valóban nagyon sokat jelent számukra a szerelem, az igazság, a hivatás teljesítése, a családról való gondoskodás . . . Ezért a nagy és még nagyobb értékekért sokszor le kell mondaniuk másról. Kemény dolog ez, de szükséges, mert az ember nem képes mindent birtokolni. Sok minden korlátozza, ezért választania kell. E választásban az ember szabadsága nyilatkozik meg. Amikor választ, életének tartalmáról dönt, a saját életéről.

Meg kell tanulnunk megérteni: sok mindennek el kell maradnia. Az igazság, a közösség, a jószág iránti szeretet épp abban fog megmutatkozni, hogy ezeknek a magasabb értékeknek vajon valóban előnyük van-e életünkben? Belső erőt ad-e, belső örömet okoz-e, ha ezekkel a legmagasabb dolgokkal foglalkozunk? Mert pontosan ez teszi lehetővé, hogy jónéhány másról le tudjunk mondani.

Ezen az úton érti meg az ember például azt, hogy mit jelent a Szentírás kijelentése a szegénységről: „Keressétek először az Isten országát, s a többit majd megkapjátok”. Így válik érthetővé a „szabadság” szentírási megfogalmazása is: megszabadulni azoktól a dolgoktól, amelyek fogva tartanak, amelyeket esetleg igényelnénk, de mivel másodrangúak, nem ragaszkodunk hozzájuk. Így érti meg az ember azt is, hogy mit jelent a Szentírás mondása: „Senki sem szolgálhat két úrnak . . .”

Isten Lelke így hódítja meg fokozatosan az ember szívét és vesz lakást nála: „Eljövünk majd és nála fogunk lakni”. Az ilyen ember mindazt el fogja érni, ami valóban lényeges. És épp ezért lesz boldog. Valóban nemes, mert ez az igazi nemesség világunkban. Az ilyen embert becsülni fogják: világosan ítél, megismerte az értékek rangsorát, nem homályosította el látását a hivalkodó világ; tisztává lett, áttekinthetővé, az igazság emberévé. Túl kevés ez talán? Nem, mert egy napon azt is meg fogja érteni, hogy épp ezek a legmagasabb értékek, amelyeket már valóban életének középpontjába tud állítani. Meg fogja érteni: Isten maga a végső valóság, a végső igazság, a végső szeretet, hogy ő az alapja mindennek. Ő az ős-érték, ős-értelem, a legvégső és a legnagyobb: a személyes Isten, akivel minden értékben úgy találkozunk, mint az értékek és a valóság gyökerével. Az ember lassan megérti, hogy Isten nemcsak az odaáti életben vár ránk, hanem már ma találkozik velünk: életünk minden feladatában, minden emberben, minden eseményben.

Nagy szükségünk van azoknak a közösségére, akik ugyanezt az utat keresik. Az igazán kereső emberek közösségében Isten Lelke mintegy megfogható közelségben lesz. Krisztus jelenlévő Lelkének, a jelenlévő Krisztusnak megtapasztalása szinte érezhetővé válik, mert maga a „Lélek tesz tanúságot . . .”

3. Embertársaink szolgálata

A harmadik nagy programpont így hangzik: „Amit testvéreim közül a legkisebbnek tettetek, nekem tettetek”. De mit tegyen az, aki nem tud hinni sem a személyes Istenben, sem Jézus Krisztusban? Az ilyen először is igyekezzék tudatosítani, hogy

valódi kötelességeket tapasztal lelkiismeretében a többi ember iránt, belső felszólítást és követelést. Az embertársban sohasem csak egy üres számmal találkozunk, nem is egy géppel vagy használati tárggyal, nem röpke időtöltéssel, hanem sokkal többel... kimondhatatlan értékekkel. Valóban szeretni tudjuk őket, mert föltétlen értékeket ismertünk föl bennük. Képesekké válunk arra is, hogy átadjuk önmagunkat nekik, hogy valóban „lélekben” tudjuk szeretni őket. Szolgálhatjuk őket, türelmesek tudunk lenni irántuk. Mi több: el tudjuk viselni őket, keresni tudjuk velük a közösséget, örömet, otthont, gyógyulást találunk náluk. Később megértjük azt is, hogy nemcsak ott van ez így, ahol az embertárs iránti szeretet szinte magától támad bennünk, hanem, hogy alapjában véve minden ember „központ” és „nagyság”. Igaz, nem azonos mértékben ismerjük föl ezt, mert szemeink gyöngék, olykor vakok, máskor elhomályosultak. De lassan belátjuk és elmondhatjuk, hogy minden emberben el van rejtve az arany, lelkéből sugárik a fény; minden emberben van rejtett méltóság, nagyság és nemesség. Meg kell csupán tanulnunk, hogy beelássunk az ember legmélyére, és akkor fel fogjuk fedezni ezt a fényt, akkor tudunk majd szeretni is. A szeretetnek a lényegéhez tartozik, hogy felfedezzük a jót a másikban, még akkor is, ha az történetesen goromba, rendetlen vagy komikus, akit mindezért sokan csak kevéssé értékelnek.

Az ember így fokozatosan megértheti: az embertársban valóban a Végsővel, a Föltétlennel, föltétlenül Értékessel találkozik. Megérti a Szentírás szavait: „Aki közöttetek a legnagyobb akar lenni, legyen mindenkinek a szolgája”. Ugyanúgy megérti azt is, amit a Szentírás a türelemről, az önátadásról, szeretetről, jóságáról mond. „Belülről” fogja megérteni ezeket a szavakat: áldozat, önátadás, megosztani, adni, segíteni. És mert így érti, tudja, hogy küldetése van az emberekhez, és elég erős is lesz ahhoz, hogy cselekedeteiben kövesse ezt a belátását. Isten lelke sosem ad csupán hűvös értelmi ismereteket, hanem egyszersmind felhívást és erősítést is nyújt a cselekvésre.

Az ember így kezdi lassan megérteni, hogy valóban magával az Istennel találkozik az embertársaiban; megérti, hogy arra hivatott, hogy „Isten gyermeke” legyen. Másként, igazabb módon kezd élni és jó hatása lesz az egész társadalomra. A hit ereje és világossága él és hat általa.

Aki megtanulta, hogy a nem feltűnő és a nehéz embereket is szeresse, az mélyebben fogja érteni és átélni az Isten szeretetét is: az Isten ugyanis minket, embereket elsősorban nem saját értékeinkért szeret, hanem épp az ő felénk forduló szeretete teremt és erősíti meg bennünk ezeket az értékeket. Amikor pedig mi szeretjük az embereket, szeretetünk által növekszik bennük is a fény, gyarapszik bennük a szeretet.

Az ilyen életre természetesen nem jutunk el pusztán a törvények és parancsok által. Saját belátásunkból és meggyőződésünkéből kell cselekednünk: csak így tapasztalhatjuk meg az Isten erejét, csak így tudunk majd valamit is megvalósítani.

De ennél a programpontnál is nagy szükségünk lesz az önvizsgálatra és tapasztalatcserére: szeretsz-e már valakit? Megosztasz-e valamit valakivel? Türelmes vagy-e másokkal szemben? Van-e, aki ellenszenves számodra? És tulajdonképpen miért ellenszenves? Tehet-e róla az a szegény ember, hogy olyan, amilyen? Felfedeztél-e már benne valami jót? Mert csak akkor, csak így tudod majd szeretni őt...

4. Hallgatni és engedelmeskedni

Fel kell, hogy fedezze a kezdő a „pusztaság” titkát is, a kivonulást a csendbe, a hallgatásba; tudjon hallgatni és engedelmeskedni. A csendben tudjuk igazán felfedezni, hogy van élő, valódi, reális kapcsolat a Feltétlennel, a Végsővel, az Abszolúttal, hogy van eleven kapcsolat az Istennel. Csak így tudjuk majd megérteni Krisztus parancsát: „Szeresd Uradat egész szivedből, egész lelkedből, egész elmédből és minden erődből”. Ez a negyedik programpont már lényegesen többet követel tőlünk.

Belső hallgatást, az embernek Isten előtti elcsendesedését. Ez a szíve-lelke minden vallási megtapasztalásnak: arra a végsőre, nagyra, feltétel nélküli igényeket támasztóra, feltétlenül érvényesre kell tekintenünk, akit minden tudatosan vallásos ember Istennek nevez.

Mégis, ismét csak szólnunk kell a kezdőkről, akik nem tudnak hinni a személyes Istenben és Krisztus Jézusban. Őnek is ajánljuk, hogy ismerjék meg a vallásos tapasztalásnak ezt a formáját. Meg kell tanulniuk, hogy feltekintsenek az égboltra, a csillagos égre, a tág horizontra, vagy éppen saját életük távlataira. Ebben a hallgatásban megszólal az ember életének legmélye; beszélni kezdenek a legbensőbb vágyak és gondok, a remények és kétségek. Az ember lassan megtapasztalja a valóság ősz-értékét, ősz-értelmét, a Végtelent, a feltétlen követelményeket Tamasztót. Ebben az elcsendesedésben találkozhat legkönnyebben az ember Istennel.

Röviden azt mondhatjuk: azért csökevényesedett el annyira a vallás a mi világunk zajos, iparosodott vidékeiben, mert elfelejtették az emberek ezt a belső hallgatást, elcsendesedést, már szinte nem is képesek rá, nem kíváncsiak utána. Pedig ez a belső hallgatás azok közé a dolgok közé tartozik, amelyek a legdöntőbbek lesznek a holnap számára, amely nélkül szegényebbé válna világunk.

Tán különösen hangzik, de még e csendnél is szükség lesz a közös keresésre és próbálkozásra, szükség lesz a vallási közösségre. Mert pl. meg kell kérdeznünk egymástól: hogyan sikerült neked a fél órányi hallgatás? Nem vagy-e túlságosan is fáradt ahhoz, hogy egyáltalán gondolj valamire? Mennyi időre van szükséged, amíg eltűnnek zaklató gondolataid és eljutsz a belső csendre és nyugalomra?

A kezdő, aki a hét valamelyik napján időt akar szakítani erre az elcsendesedésre, lehet hogy majd megállapítja: szükség lesz tán egy órára is. De annyira zavart lesz kezdetben, annyira „hangos” lesz belül, hogy egyáltalán nem jut el az óhajtott csendre. Mindenféle gond és gondolat zavarja belső nyugalomát és lesújtja lelkének fáradtsága. De próbáljuk meg azért a hétnek egy meghatározott napján, hogy elcsendesedjünk, hogy eljussunk a belső nyugalomra, hogy megértsük Isten felhívását, hogy oda figyeljünk – és ezáltal majd engedelmesskedhessünk. Aki megtanulta a csendet és a hallgatást, megérti Krisztus szavait: „Látni fogják az Istent”; megérti, hogy az Isten valóban „jegyünk”, akihez egész szívünkkel ragaszkodunk és akit valóban „egész szívünkkel, egész lelkünkkel” szerethetünk.

Csak ebből az Istennel való benső találkozásból, csak ebből a belső, Istenre-hallgatni-tudásból fakadhat az igazán termékeny imádság. Csak ekkor fogjuk megérteni, mi is az imádság; hogy az nem egy vallásos versnek fölmondása, hanem az embernek Istennel való belső kapcsolata; az ima kimondása annak, amit az ember lelkében megtapasztal, kimondása annak, amit kérés formájában Isten elé akar vinni, meghallása Isten felszólításának. Vajon képes-e minderre korunk embere? A jövő nagy feladata: vallási tapasztalatot kell szereznünk, azaz meg kell tanulnunk imádkozni, hallgatni az Isten előtt.

5. A keskeny út

Ha becsületesen keressük az Istent és az igazságot, rá fogunk jönni, hogy erősdőnünk is kell az Istennel való találkozásból: csak így lesz bátorságunk és erőnk, hogy Krisztus meredek, gyakran magányos és kemény útját járjuk. Isten Lelke e belátással együtt erőt is ad. Aki viszont nem akarja, hogy Istennek ez az ereje eltöltse, az visszautasítja az Istent, az ő erősítő Lelkét. A Lélek útja nem az elpuhultság útja, nem szabadjegy az égbe. Krisztus Lelke tisztában van az ember gyengéivel és irgalmas az ember gyengeségei iránt; éppen ezért erőt is ad. Gyengeségeink végigkíséren egész életünkben. De az emberi gyöngeség minden tehetetlenségében is érvényre jut bennünk az Isten ereje: „gyengeségeimben vagyok erős” – mondja Szent Pál. Mert ez az erő az Isten Lelkétől származik. Ezen a programpontra dől el a legtöbb: Isten lelkének bátorításai mindig valamiféle önlegyőzést várnak tőlünk, mindig

valamilyen készenlétet, áldozatot. Voltaképpen ugyanaz az áldozat ez, amelyet a szerelmesek tudnak egymásért meghozni: sok mindent megtesznek, amin a kívül-állók csodálkoznak. Szeretik egymást, és ezért képesek megtenni azt, ami nehéz, de épp ezért szép, sőt csodálatos. Fölnevelik gyermekeiket, jóllehet sok erőbe kerül, mégis szeretik azokat és szeretik egymást.

Napjaink embere könnyen hajlik rá, hogy elhallgattassa önmagában Isten fölismert követelményeit és felhívásait, hogy semmibe vegye, félretolja azokat. Pedig majdnem minden itt dől el: *Krisztus titka a kereszt*. Vagy másként kifejezve: *a szeretet éppen ott mutatkozik meg, ahol az nehéz*. Amíg a szeretet csak kapni, birtokolni akar, addig egoizmusnak nevezzük. Ahol azonban arra kész, hogy adjon, hogy nagyobbat tegyen, és – ha úgy kell – nehezet: ott az ember valóban bizonyosságot tett arról, hogy szeret. Az igazi szeretet koronája mindig a kereszt. A lélekben való szeretet pecsétje Krisztus keresztje. El kell jutnunk erre a belső belátásra és tapasztalatra is. Csak ekkor értjük majd meg Krisztus keresztjének titkát, ekkor értjük majd meg a Szentírás szavait az erőszaknélküliségről, ekkor leszünk majd képesek, hogy értelmét lássuk Krisztus keresztjének még a politikában, a gazdasági életben és az iparban is. Elpuhult kereszténység nem tudja átalakítani a világot. Erre csak a szeretet képes, amely megtanulta, hogyan kell Krisztus keskeny, meredek útján járni; hogyan kell mindenkiért a keresztet vállunkra venni.

6. Isten Lelke vezessen minket!

Aki megpróbálta már, hogy megvalósítsa az eddigi programpontokat, egyre világosabban meg fogja érteni Isten felhívásait, meg fogja érteni a feltétlen igényekkel föllépőt, a feltétlenül megkötöt, a feltétlenül értékeset, a feltétlen szeretetet, a feltétlen fontosat, a valódi felelősséget, az igazi lelkiismeretet, az igazán értelmest, az igazi örömet, a föltétlenül szükséges győzelmet... A kezdő egyre jobban megtanulja Istennek e felhívásaiban, hogy:

mindezeket a láthatatlan dolgokat látom, mert Isten Lelke áll mellettem;

mindezeket a nem hallhatókat hallom, mert Isten Lelke támogat;

mindezeket a nehéz dolgokat megvalósíthatom, mert Isten erejét kapom.

A végtelen Isten úgy áll velem szemben, mint „te”, mint az élő, személyes Isten, akivel legbensőbb lényemben kapcsolatban vagyok.

De ha nem is tud még hinni az ember igazán a személyes Istenben, Isten Lelkének ez a vezetése akkor is érezhetővé válik. Egyre jobban hallgatni fog lelkiismerete felszólításaira, mindig jobban fogja keresni azt, ami értelmes, mindinkább úgy fog élni, hogy hűséges lesz meggyőződéséhez. Egyre tudatosabban fog élni... Így kerül bele az ember az Isten Lelkének sodrásába. Így vezet az Isten Lelke mindig jobban és jobban az embert. És a kezdő ember lassan maga is tudni fogja: tudom, ki nek hittem. Tudom, mi az Isten Lelke, – és hiszek vezetésében. Saját életemben tapasztaltam meg, hogy vezet. Egy napon aztán azt is föl fogja ismerni, hogy e hatékony vezetésben magával az Istennel van összekapcsolva, hogy Isten valóban Személy, hogy Lelke élteti őt és a közösséget.

A fiatal egyház egész története nem egyéb, mint a Lélek működésének éneke. A ma és holnap hívóinak is meg kell tapasztalniuk Isten Lelkének ezt a hatékonyságát. Át kell hogy éljék: „Nem veszitek észre, hogy Isten Lelke bennetek van? Különböben hiába kaptátok volna meg a hitet”. Ez volt az ősegység véleménye és a jövőre is vonatkozik ez: ha semmit sem veszünk észre az Isten Lelkéből, ha nem hallgatunk, figyelünk rá, nem tudnak majd hinni az emberek. A keresztények legszebb és legnagyobb feladata: *megtapasztalni az Isten Lelkét*, és rávezetni a többi embert is arra, hogy ők maguk is eljussanak erre a tapasztalatra. Nem pusztá szavakkal, nem üres követelményekkel, hanem gyakorlati útmutatással: „a Lélek és Erő bizonyosságával”.

7. A Szentírás tanulmányozása

Korunk embere nem fogja megérteni a Szentírást (az Ó- és Újszövetséget) pusztán olvasással, mert hiányzik számára a vallási tapasztalat. Sok minden ezért oly idegen számára. Mintha idegen világ, mondavilág lenne. Csak a felsorolt programpontokkal együtt juthatunk el a Szentírás helyes megértésére. A szó és a betű, a nyelvtan és régiségek magyarázása önmagában semmit sem ér. Saját vallási tapasztalatra kell előbb szert tennünk, a fentebbi programpontokat kell megvalósítanunk. Csak így tudjuk majd az emmauszi tanítványokhoz hasonlóan elmondani: „nemde lángolt a szívünk, amikor feltárta nekünk az írások értelmét?” Ekkor lesz igazgyöngy számunkra a Szentírás, szentségmutató, amelyben ott van a mi Urunk; ekkor lesz számunkra Isten szava Isten válasza is valódi emberi kérdéseinkre.

Jézus tanítványainak iskolájában

Jézus nem dogmatika-könyvet adott tanítványainak, s nem azért tett csodákat, hogy igazolja: joga van kimondani a dogmatikus tételeket. Nem, hanem először azt mondta: „Jöjjetek és lássatok!” Tapasztalatokra vezette őket, hogy látva lássanak. Csak évekig tartó belső érés és a Szentlélekben való növekedés során jutottak el Krisztus mélyebb, hívő megismerésére. Ugyanezt az utat kell járnunk nekünk is. „Jöjjetek és lássatok!” Szerezzünk, gyűjtsünk tapasztalatokat, s akkor Krisztus Lelkének erejében eljutunk a hívő belátásra is. Akkor majd együtt imádkozhatjuk: Híszek az Atyaistenben, Jézus Krisztus által, a Szentlélek erejében.

Cserhádi József, pécsi püspök

A PAP HITE ÉS IMÁJA

A zsinat a pap belső életéről

„Keresztény lelkiség – közösség – liturgikus és egyéni ima” – summásan így közölte velem a főszerkesztő e szám témakörét. A pap imájáról ebben az összefüggésben szólni, valóban előjáróként kívánkozik ide, ezért talán nem lesz nehéz az eszmei egybefogást eleve biztosítani. A pap, mint hirdető és tanító, a hívők imaéletének kialakításáért is felelős, továbbá a liturgikus ima irányítója, bizonyos tekintetben a liturgikus ünnepek alakítója és végül – mivel élete nyitott könyv a hívei előtt – a keresztény lelkiség egyéni személyi formálásával példát is kell nyújtania lelki gyermekeinek a keresztény életszemlélet, a keresztény magatartás és imádság: egy szóval a kereszténység helyes megvalósítására.

Maradjunk az imánál! A mai pap imaélete ugyanolyan nehézségekkel küzdök, mint a legegyszerűbb hívőé; amit pedig majd, mint mai pozitívumot, mint új lelkiségi elemet elemzünk ki a pap spiritualitásából, az minden mai hívő belső világában is jelentkezik. A papság és a hívőssereg is ugyanazon istengyermeiség lelki közösségében él; Isten szemében ez a legnagyobb emberi méltóság, ebben mindannyian egyek és azonosak vagyunk; ez megelőz mindenféle hierarchikus vagy más tagolt-ságot. Tudjuk, hogy a felszentelt szolgálati papság és a hívők összességét egybefogó egyetemes papság között lényeges és nem fokozati különbség van. Ez a különbség a közösség érdekében történő funkcióban gyökerezik és legfeljebb a sajátos papi jellegek szerinti árnyékoltságban nyilvánul meg az Isten népe közösségének imájában. De erre még vissza kell térnünk.

Sokan azt mondják, hogy a mai ember kevesebbet imádkozik vagy nehezebben imádkozik mint régebben. A mai papságról is elhangzott már ilyen megállapítás, hogy nem imádkozunk eleget, vagy sokunknál megváltozott az ima értékelése. Másképpen ezt így írják körül: még nem alakult ki a mai életkörülmények és a mai változó korszellem struktúrájának megfelelő új imastilus vagy lelkiségi forma. Ezen a téren is jelentkezik bizonyos krízis vagy átalakulás.

Találkozunk olyan nézettel is: ha a mai papság a zsinat utáni teológiai és szellemi mozgalmak igazi tartalmát megértené és magáévá tenné, akkor spiritualitása és imaélete is új szintre tudna emelkedni. Mi hiszünk ebben. A felvetett alternatívákra már a zsinat is választ adott. „A papi szolgálatról és életről” szóló zsinati határozatban ezt olvassuk: „A mai időkben, amikor oly nagy az emberek elfoglaltsága és annyira különböző problémák szorongatják őket, amelyeket nem is egyszer túl gyorsan kell megoldaniuk, nem ritkán abban a veszélyben fognak, hogy szétforgácsolják erőiket. A papok pedig, akiket leköt és szétszór hivatásuk anynyiféle kötelessége, nem minden aggodás nélkül kereshetik annak módját, hogyan hangolhatják egybe fennálló külső elfoglaltságaikkal benső életüket. Életüknek ezt az egységét sem a hivatali teendők pusztán külsőséges rendezése, sem a jámborsági gyakorlatoknak rendszeres végzése nem tudja megteremteni, bár mindez az egység megteremtésében nagyon jelentős. Azok a papok valósítják meg ezt az egységet, akik *szolgálatuk teljesítésében Krisztus Urunk példáját követik*, akinek eledele az volt, hogy annak akaratát tegye, aki őt küldte, hogy művét elvégezze” (14). Krisztus példáját követni annyit jelent, mint életének misztériumait megvalósítani.

Az idézett szöveg ezt mondja: a pap is korának sodrásában áll, a mai modern, szekularizált, erőteljesen evilági és differenciált élet őt is elvonja belső világától, lelkeségének eddigi egységét vagy kiegyensúlyozottságát ugyancsak próbára teszi. A dekrétum szerint minden dekadenciával vagy elidegenedéssel szemben csak egy segít: a Krisztusban vállalt *papi szolgálattal való állandó azonosulás*. Azok a papok tudnak lelkeségüknek új tartalmat és színt adni, „akik szolgálatuk teljesítésében Krisztus Urunk példáját keresik”. Ebben az egyszerű kijelentésben voltaképpen semmi új nincsen és mégis a zsinati teológia és az egész liturgikus reform összefüggésében ez a „program” a Krisztus-misztérium, az egyház misztériumának és a kettővel együtt az emberiség üdvösségtörténeti rendeltetésének új hitbéli felmérését is jelenti. Így lett a liturgikus reform a keresztény lelkeség és az imaélet újrafogalmazásának, új érték kapcsolatainak is megújító alapja. Erről, a közösség üdvösségrendi jelentőségének felmérése felé haladó hitszempléletről kell most beszélnünk.

A pap mai hitszemplélete

Egyforma hangsúllyal szoktuk mondani: a pap a hit és az imádság embere. Az összefüggés önmagában is kézenfekvő; minél mélyebb, elevebbé alakítnak a hite, annál eredetibb és színesebb az imája. A papnál feltétlenül mély és átfogó hitet tételezünk fel: ő a lelkész, tehát lelkiekkel foglalkozik; „lelkibbnek” is kell lennie, a lelkeség szondája pedig elsősorban a hit. A pap mint Krisztus papságának sajátos részese egyszerre az emberekhez küldött tanító és isteni hírnök, az újszövetségi áldozat bemutatására rendelt, az Örök Főpap személyében cselekvő szakrális vagy kultikus funkciót teljesítő „sacerdos” és a nép, a hívőereg pásztori vezetésével megbízott és felhatalmazott „presbyter” vagy „hieros”. A pap imáját szükségszerűen így a hármás papi hivatalból adódó jellegek járják át. Igaz, eleve nem lehet lényeges különbséget tenni a pap és a hívő imája között, mégis valamilyen „karakterisztikus vonás” mindig mássá is teszi a pap imáját; ezt pedig a szolgálati papságnak a *keresztény közösséghez, mint kultikus egységhez vagy e közösségért való rendeltetésében kell látunk*. A pap lelki alkotának minden rezdülésében „másokért” van.

De olvassuk tovább a zsinati dekrétumot: „És valóban, Krisztus, hogy Atyjának akaratát szüntelenül teljesítse a világban, szolgáló által cselekszik és ezért mindig is alapja és forrása marad életük egységének. A papok tehát megteremtik ezt az egységet, ha az Atya akaratának felismerésében Krisztussal egyesülnek és akkor is, ha *odaadják magukat* a rájuk bízott nyájért. Így betöltik a jó pásztor szerepét és a szeretetnek lelkipásztori gyakorlásában megtalálják a papi kötelességnek azt a kötelékét, amely életüket és tevékenységüket egybefogja. Ennek a lelkipásztori szeretetnek legfőbb forrása az eukarisztikus áldozat, amely éppen ezért középpontja és gyökere az egész papi életnek. Igyekezzenek tehát a pap sajátmagában megvalósítani azt, ami az áldozati oltáron végbemegy. Ez azonban csak úgy érhető el, ha imádságában egyre mélyebben *behatol Krisztus misztériumába*”. (Uo.) A Krisztus misztériumába való behatolás, a krisztusi élet titkainak feltárása, Krisztus példájának követése a 2000 éves ke-

resztény spiritualitás *mindenkori eszméje és feladata* volt. Ha ezen a téren ma mégis valami újról kell beszélnünk, akkor ez nem lehet más, mint az egyház belső fejlődésének, mai konkrét történelmi fázisának sürgetéséből folyó hitsejtel és lelkeségi magatartás kialakítása, amely a zsinati teológia alaptételeiből következik. Hitünk nem változott meg, de a természetes és természetfeletti rend összefüggéseinek, az isteni és az emberi találkozásnak új dimenziói váltak a felmérés nézőpontjaivá. Súlypont- vagy hangsúlyeltolódásoknak vagyunk a tanúi, nem a sekélyebb, hanem a mélyebb szintekre hatolunk le. Ha a megközelítések formái szubjektívebbek és személyesebbek is lettek, mégis úgy érezzük, hogy a tartalom még súlyosabb lett.

Amikor a mai papság és egyúttal a jövő papságának életformája felől érdeklődünk, akkor – nézetem szerint – a legközpontibb kérdésből kell kiindulnunk: *milyen legyen a mai és a jövő papnak Jézus Krisztusba vetett hite?* A pap küldetésének, vagy ahogyan ma mondjuk, a papi szolgálatnak alapja az a meggyőződés, hogy Jézus Krisztussal végérvényesen elrendeződött az Isten és az emberek közötti viszony, Isten örök érvényű, bennünket üdvözíteni akaró igazságai, szeretete és irgalmas igazságossága Krisztusban eddig túl nem szárnyalható módon jelentek meg közöttünk. Nála vannak az örök élet igéi (Jn 6,69), ő az egyetlen főpap (Zsid 4,14), az egyetlen közvetítő (1 Tim 2,5). Az egyháznak, mely a hit letéteményese, Krisztus evangéliumát szolgálva keresztül változatlan érvénnyel kell hirdetnie, egyszersmind azonban tudatában kell lennie annak is, hogy az Isten Fia által hirdetett igazság oly gazdag és mély, hogy egyetlen kor gondolkodása, bölcsellete vagy hittudománya azt nem tudja kimeríteni. A mindenkori helyes hitbéli magatartás ezért csak az lehet, hogy az egyházat ne mint végleges történelmi alkattal rendelkező struktúrát vagy életforma hordozóját és őrzőjét fogjuk fel, hanem a II. Vatikáni zsinat értelmében úgy tekintsük, mint az állandóan alakuló, útközben levő Isten népét; olyant, mely mindig kész átalakulni és a fejlődő, tovább lépő világhoz alkalmazkodni, amikor az emberiség erkölcsi és üdvösségi érdekében erre szükség van.

A papnak tehát ma is azt kell vallania, hogy „Krisztus a szegletkő” (Ef 2,20); mi pedig azért lettünk papok, mert változatlanul hisszük, hogy épp Krisztusnak való odaadásunkkal szolgáljuk legjobban az emberiség örök érdekeit, szabadságát, békéjét és kialakulóban levő jövő szociálisabb életét. A mai papnak komoly belső felméréssel kell tisztáznia magát, hogy miképpen teheti életének alapjává, céljává, értelmes középpontjává a mai körülmények között is a krisztusi hitet és az ebből a hitbéli elkötelezettségből eredő szolgálatát a nép felé. Krisztus egyedül „a belső lelki egység alapja és forrása a pap életében”.

Nem fér kétség ahhoz, hogy a mai papnak elődeinél sokkal alaposabban meg kell vizsgálnia hivatásának antropológiai, szociológiai és pszichológiai előfeltételeit. Ebből kifolyólag hitünk egész magatartásában valamilyen alapvető hangsúlyeltolódás mehet végbe. A hitnek ma nem annyira a megőrzés, a konzerválás, hanem inkább a kérdezés, a dialogizálás a feladata. Amikor elfogadjuk, hogy hitünk egyetlen alapja Krisztus és evangéliuma, akkor újból és újból meg is kell kérdeznünk, vajon a sok történelmi áthagyományozás, amely eddigi életünkhöz hozzátartozott, megegyezik-e mindenben az igazi és változhatatlan evangéliumi alappal? A szombat van az emberért és nem fordítva!

Hitünk krisztusi alapjának biztosítása mindennél fontosabb. A teológiai értelmezésnek biztos elvekre kell épülnie. Ezen túl azonban a mai papnak külön is kell ügyelnie arra, hogy egész léte-hivatásának, papi tanúságtételének, a hit hirdetésének *mai sajátos színt és tónust tudjon adni*. Az egész emberiség lelki-szellemi mozgásba került, a pap e mozgásnak is utána kell, hogy menjen. Különösen az ifjúság érzi, hogy az emberiségnek tovább kell lépnie. Mai hitünk éppen ezért inkább *reménykedő és kockázatot vállaló hit*: Krisztusról szüntelenül, mint új kezdetről kell beszélnünk. Csak az ilyen hit teszi képessé a papot, hogy ma azok mellé álljon, akik a több igazságosságért és a szabadságért harcolnak. Az igehirdetés, az egész pasztorációs munka mai tónusához tartozik az is, hogy a pap hite egyben a *szerepet szolgálatának* és a minden emberrel vállalt szolidaritás kifejezése is legyen. Korunk már nem fogja tisztelni az olyan tekintélyt, amelynek egyetlen alapja vagy a hivatalos vagy a hatósági megbízatás. *Új tekintély* van kialakulóban: a másokat megbecsülő, főleg a rászorultakat szolgálni akaró tekintély. Az újszövetség bibliai

mélységében valóban csak egyetlen tekintélyt ismer el: a szolgálat tekintélyét. Hálat kell adnunk az Istennek, hogy a mai pap már nem hivatkozhatik többé hatalomra vagy presztízszre. Ha ezt tenné, önmagát hasítaná le a mai világtól. A pap kifelé ható egyetlen ereje voltaképpen a saját hitéről és szeretetéről vallott meggyőződése. Ez az evangéliumi szegénység alapja és magva. S azért tanúságtétel ez a hit mellett, mert csak a hitre való hivatkozásból akar élni, annak akar érvényt szerezni. A mai aktuális hitforma: az Isten szeretetének és az emberek szeretetének egybekapcsolása, amelynél az utóbbi az előzőnek próbaköve és igazolása.

Milyen legyen a pap egyéni és közösségi imája?

a) *Az egyéni személyes ima.* Talán némi csalódást fog okozni, hogy a következőkben csak elméleti síkon mozoghatunk. Ennek is meg lehet azonban a haszna. Ha a imádkozás és magának az imának a tartalma nemcsak a hit vetülete, hanem gondolatokban és szavakban való megnyilatkozása, akkor az eddigiekből könnyen következtethetünk arra: milyen legyen a mai pap imája? A krisztusi lelkiség vagy keresztény tökéletesség két örök alapja a hit és az imádság. A lelkiélet vagy imádságos élet annyit jelent, hogy életünket Isten felől, a keresztény hit tartalmából s a Szentlélek erejével alakítjuk ki. A belső lelki élet sohasem lehet öncél. Ennek a mindennapi élet irányításában és alakításában kell megtalálnia konkrét értelmét. Hit és imádkozás! A hit az Istennel való kapcsolat alapja, mint odahallgatás és tudomásulvétel, az ima pedig mint az Istennel való párbeszéd állandó ápolása a közvetlen megszólításban, a hívásban, vagy a belső szemlélődésben. A keresztény lelkiséghez lényegesen hozzátartozik a belsőnek a kivetítése, az Isten és az ember között kialakult párbeszéd eredményeinek valóráváltása, a belülről jövő döntéseknek az életben való megjelentetése. Keresztény lelkiségről a szó teljes értelmében csak akkor beszélhetünk, ha belső imatevékenység végső értelme Isten titkainak megismerése és az azokban való elmélyülés abból a célból, hogy az ember saját egyéni életét és közösségi életcélját Isten akarata szerint alakítsa. Így lesz a keresztény lelkiség azonos a keresztény imaélettel.

Az egészséges imaélet megvalósításához a legfontosabb hívő alapadottság szükséges: ez pedig a *megnyitottság*, az engedelmes és együttműködő készség Isten felé, aki üdvösségi titkaival lépett bele a történelembe és az én életemben is kegyelmével kíván életalakító tényező lenni. Az ilyen lelkület nem zárja be az Isten keresésében már elért magaslatok kapuit, hanem azokat nyitvatartva és még tágabbra nyitva „a mindig nagyobb Isten” felé veti tekintetét. Ez a *kérdező, kereső hit imája*. A mai ember valóban nehezebben mondja el mások imáját, viszont az igazi mélységből eredő emberi hang mint pl. Szent Ágoston, Pascal, vagy Newman imái mindig meg tudnak ragadni bennünket és úgy hangzanak, mintha saját személyes mondanivalónk lenne. Aki belső hitvilágában nem merev, nem él abban káros megelégedettség vagy jóllakottság, aki bensejében is nyugtalan vándor marad, annak mindennapi imájában nemcsak mondanivalója, hanem kérdeznivalója is lesz. A mai pap imája elsősorban eukarisztikus, dicsérő és hálaadó, de egyben mindig kérdező és az Istennel viaskodó ima is marad.

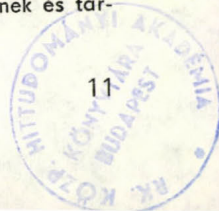
A Szentírás alapján mondjuk, hogy a hit a kezdete és a gyökere az üdvösségnek. „Aki bennem hisz, annak örök élete lesz” (Jn 6,47). Ez a tudat a „Credo”, a keresztény hitvallás megvalósítható egységére támaszkodik, amelyben a teológiai értelmezések, a dogmafejlődés, a mai teológiai pluralizmus ellenére is érvényben van az alaptétel: hitünk örökérvényű igazságokon alapszik, amelyeknek isteni eredetét, mélységét, az ember üdvösségére szánt értelmét semmiféle „rekonstruálási, vagy letisztítási törekvés” és manipulálás nem érintheti. A keresztény hit lényeges foglalatából egyetlen jottányit sem kellett még visszavonni: állandó és új tartalmakat felvető mélyüléstről győződhetünk meg, amely az évszázadok folyamán a selejtet, a ráarakódó visszahúzó salakot mindig le tudta vetni és az evangéliumi tanítás örök ifjúságával és korszerűségével tudott a történelem új színeire lépni. Ez a mélyen megalapozott hit ad helyet a reménykedő hitnek, mely horgonyát nem a jelenbe, hanem a jövő-

be veti. Ez a reménykedő hit nem okoskodó, vagy számító, hanem bizakodó és ezért az ebből fakadó ima alaptónusában nem lehet többé racionalisztikus, szillogisztikusan magából értendő, mint ahogy azt talán régebben fogták fel az ima kegyelmi hatásáról való teológiai eszmefuttatásokban. Csak a megalapozott, de reményből élő hit inspirálhatja az *egyéni személyes imát, a maga melegével és színezésével*. A mai imádkozó azért személyesebb, mert helyet ad a patetikus elemeknek is: nemcsak összeszedettség, komolyság, áhítat lesznek az ima kísérői, hanem az odaadás, a lelkesedés, a belső értékelés, az áldozati szellem, a türelem, a várakozás elemei is megcsillannak benne. A mi imánk személyesebb és közvetlenebb lesz, mint a régiek Istenhez fordulása.

b) *A közösségi vagy liturgikus ima*. Az eddigiek alapján talán mindent el lehetne mondani, ami a pap egyéni személyes imáját, imájának mondanivalóját és imastílusát megvilágítja. Ez nem is jelentene nehézséget, ha a pap nem lenne egyúttal a *keresztény közösség embere*. Ha valaki hitében és imájában konkrét, akkor a papnak kell elsősorban annak lennie. A pap az Istent nem, mint abszolútumot éli át elsősorban, vagyis Istene nem a filozófusok Istene, hanem Krisztust éli át, aki testvére és ezt a Krisztust keresi, aki a fő, a hívők pedig az ő testének tagjai. A pap imája így már eleve nemcsak egyszerű istenkapcsolat, állandó Isten jelenlétével való személyes töltekezés, hanem mindig nagyobb mélységek felé menő elmélkedés és eszmélődés a szentháromságú Isten üdvösségi tervéről, a Fiú Istennek és a Szentléleknek világbaküldéséről, a felfeszített és megdicsőült Krisztusról, az ő egyházáról, a híveknek és saját magának Krisztus húsvéti misztériumaiban való részesedéséről, arról a kegyelmi egyházi közösségről, amelyhez ő, mint az egyház szolgálója rendeltetett. A papoknak be kell tölteniük a jó pásztor szerepét, „így a szeretetnek lelkipásztori gyakorlásában megtalálják a papi tökéletességnek azt a kötelékét, amely életüket és tevékenységüket egybefogja . . . , igyekezzék tehát a pap saját magában megvalósítani azt, ami az áldozati oltáron végbemegy. Ez azonban csak úgy érhető el, ha imádságában egyre mélyebben behatol Krisztus misztériumába”.

Eljutottunk odáig, hogy most már meg tudjuk mondani, mikor lesz a pap *imája igazi keresztény ima és sajátosan papi ima*. A papnak imádkozásában, elmélkedésében és eszmélődésében egyre mélyebben bele kell hatolnia Krisztus misztériumába. A Krisztus-misztériumban való látás és élethalakítás szüntelen imával azonos: ez „a lélekben és igazságban való imádás”, amit régebben így fogalmaztak meg, hogy Isten jelenlétében kell járnunk. Ezt ma így mondjuk: Krisztus jelenvaló misztérium-megvalósításában élünk, ítélünk és cselekszünk. Ilyen szemlélettel könnyűszerrel fogjuk megfogalmazni saját szavainkkal is magán- és közösségi imáinkat. Meg kell próbálnunk!

Krisztus titkába két út vezet: a hit, amikor a kérdező és nyugtalan értelem Isten megvilágító kegyelmével keresi az isteni-emberi titkok összefüggését és üdvösségi mondanivalóját; a másik mód a Krisztussal való hasonulás a liturgiában, a Krisztussal megvalósított istentiszteleti közös cselekvésben, amikor a pap a hívekkel együtt Krisztus személyének helyetteseként bemutatja az eukarisztikus áldozatot. A Krisztus-misztérium földi, látható megvalósulása az Eukarisztia ünneplése, mely a legtökéletesebb istentisztelet és ima. „A zsinat azt a célt tűzte ki maga elé, hogy a krisztusi életet napról-napra elmélyítse a hívek között. Ezért kiemelt módon feladatának tartja, hogy gondoskodjék a liturgia megújításáról és ápolásáról (Lit. konst. 1.). „A liturgiában, legfőképpen pedig az Eukarisztia isteni áldozatában valósul meg számunkra megváltásunk műve és így ez a liturgia járul hozzá legjobban és legmélyebben ahhoz, hogy a hívek élete megvalósítsa és mások számára is nyilvánvalóvá tegye Krisztus misztériumát és az egyház valódi lényegét” (2). Itt kell meglátnunk a közösségi *teremtő ima* lényegét, amely nemcsak beszéd és eszmélődés, hanem Isten tiszteletébe torkolló istencsere és hála, életet alakító állásfoglalás. Egyszóval: ez az az imádság, amely egyúttal a legtökéletesebb együttcselekvés, vagy az a cselekvés, amely egyúttal a teljesebb ima. Az összefüggés világos: hitünk egész tartalma Krisztus misztériumában valósul meg láthatóan is, amikor a pap vezetésével a hívők közösségében megvalósul az újszövetség egyetlen áldozata. A szentmiseáldozat egymagában is foglalata az újszövetségi istentiszteleti rend lényegének és tartalmának: dicséret és hála, könyörgés és engesztelés.

A Krisztusban, mint főben egybefoglalt emberiség tisztelete, a Fiú áldozatában megvalósult engedelmissége és engesztelése alapján Krisztussal, az önmagát feláldozó főpappal egyesült emberiség, *mint kultikus papi közösség áll a Mennyei Atya előtt*. Még közelebről sem értékeltük ki, hogy a mai keresztény élet-alakítás újra gyökereztetésében milyen nagy a *hívek egyetemes papságának* jelentősége. Logikus annak a kérdésnek a felvetése, nem kell-e ma azzal számolnunk, hogy a mai korszerű teológiai hatásoknak megfelelően olyan keresztény lelkiségforma kezd majd kialakulni, amely eleve a nép közösségével, vagyis minden emberrel akar számolni. Ma *laikus spiritualitásról* kezdenek beszélni. A keresztény lelkiség a harmadik századtól kezdve mind a mai napig inkább monasztikus, szerzetesi jellegű volt. A vértanú, az aszkéta, a szűz és a szerzetes voltak az eszmei képek, vagy az a mérték, amely szerint a keresztény lelkiséget a tömegben is kialakították és ápolták. Az evangéliumi tanácsokat általában valamilyen szerzetesi hivatásra való vállalkozással hozták kapcsolatba. Ma komoly feladat, hogy – történelmileg indokolt alapon – a *keresztény világi ember lelkiségét* is kialakítsuk. Ez azzal jár együtt, hogy a keresztény embernek a világhoz való viszonyát és a mindennapi keresztény élet lelkiségét is egyaránt reformáljuk, átformáljuk. Ma már megállapítható, hogy az utóbbi időben napvilágot látott néhány teológiai szintézisben, főleg a földi valóságokra vonatkozó teológiában, az üdvösségtörténeti összefüggések új megvilágítást adnak a világról és az életről. Azt is láthatjuk, hogy az új teológiai keresés hátterében a laikusok világi hivatása és feladatai számára igen termékeny lelkiség körvonalai bontakoznak ki.

c) *A keresztény ima a hívő ajkán is papi ima*. Minden keresztény ima *valójában papi ima*, azaz istentiszteleti, kultikus ima. Kár, hogy nem lehet itt tovább időzni. A keresztény ima alapformája Jézus imája, a „Miatyánk” marad. Ha ezt az Isten és ember, a mennyei Atya és gyermekei közötti dialógust a Krisztus-misztérium teljességébe vetítjük, akkor az tökéletes parafrázisa lesz Krisztus húsvéti és pünkösdi misztériumaiban foglalt istentiszteletének, vagy ha akarjuk, imádságának. A keresztény ima mindig kultikus ima: Istennek, mint Atyának hívása és nevének dicsérete; a keresztény ima mindig eukarisztikus: a Krisztusban megvalósult istenkapcsolat kifejezése és örök hálaadás a Krisztusban történekkért: „Jöjjön el a Te országod”, „Legyen meg a Te akaratod”. A könyörgő és engesztelő imát is megtaláljuk itt: „mindennapi kenyerünket add meg . . .” és annak kegyelmét kérjük, hogy másoknak megbocsátani és engesztelni tudjunk, – és „ne vigy minket a kísértésbe”. Tehát a pap és a hívő egyéni imáját is mindig jellemzi – a Krisztus-misztériumból eredően – a közösségi irányulás. E lelkület alapja a minden emberrel vállalt szolidaritás tudata és hite. Úgy mondjuk: *ez szeretet-szolgálatának a hite*. Ez a cselekvő hit parancsa. Személyes közösségi hit fakad abból a tudatból, amely alkotni és teremteni akar. Ebből a hitből alakítsa ki a pap (és a hívő is) liturgikus szemléletét és imáját. Innen kell keresnie a nagy indító gondolatokat egyéni és személyi imájához; a liturgikus eukarisztikus ünneplés „a csúcса, amely felé az egyház cselekménye tör és együttal a forrás, amelyből minden ereje fakad. Mert az apostoli tevékenység legfőbb célja az, hogy mindazok, akik a hit és a kereszténység által Isten gyermekei lettek, egybegyűljenek és az egyházzal közösen Istent dicsérik, az áldozatban résztvegyenek és az Úr vacsoráját egyék” (Lit. konst. 10.). A liturgiának és a liturgia által alakított hitnek kell átragadnia a hívőkre. Ez az a hit, amelyről meg vagyunk győződve, hogy közösségteremtő és ahhoz segít, hogy a világ kiemelkedjék lelki válságából.

A liturgia reformjáról szóló zsinati rendelkezés azt is mondja: „A vallásos élet azonban nem merül ki a szent liturgiában való részvételben. A krisztusi hívő arra hivatott ugyan, hogy imádkozzék a közösségben, de azért be kell térnie a szobájába is, hogy az Atyát titokban imádjá. Sőt az apostol int, szünet nélkül kell imádkoznunk” (14). Istentiszteletünk és imaéletünk csúcса az eukarisztikus ünneplés marad. Innen mint Istennel és egymással egyesült istengyermekeknek kell hazaindulnunk, és a Szentlélektől biztosított lelki közösségben éltető napsugárrá kell elmélyítenünk az Istenhez és az emberekhez való kapcsolatunkat a mindennapi életben, a percek, az

órák és a napok egymásutánjában. Így lesz a papnak a szegény Krisztusba vetett hite gazdag erővé és hatalommá a saját és mások élete számára is. Így már ő is elvonulhat saját kis „kamrájába”, hogy a „cor ad cor loquitur” átölelő közösségben személyesen is találkozassék Istenével.

Albertini Péter

AZ ÉLET FELÉ VEZETŐ IMÁDSÁG

A *vallástörténet* az imában a vallás egyik legfontosabb, legsajátosabb megnyilvánulását látja. A vallások imáinak motívum- és formagazdaságában a vallás fejlődési lehetőségeinek, a különféle vallásos magatartásoknak széles skálája tükröződik. Ez a nagy változatosság problémátikusvá teszi az imádság egyetemes, a vallásos tudat különböző fokain jelentkező, minden sajátosságot magába ölelő meghatározását. A kérdés megválaszolásához úgy juthatunk közelebb, ha az imádság belső struktúrájára figyelünk. A vallásos tudat fejlődésének egy bizonyos fokán túl az ima úgy jelenik meg, mint az „én” feltárulkozása egy másik, az „én”-t meghaladó isteni személy előtt. Így az imádságot úgy tekinthetjük, mint az interperszonális kapcsolat-teremtés sajátos formáját.

Primitív fokon e kapcsolatot az imádkozó egocentrikus beállítottsága, antropomorf, mágikus-mechanikus isten-képe árnyékolja be. *Van der Leeuw* vallásfenomenológiai munkájában kimutatta, hogy az „imádkozni” szó eredeti jelentése: „erőt gyakorolni”. A vallások hite szerint az „erő” gondosan megválasztott, szent szóban lakik, melyet a szent helyen, sajátos gesztusok kíséretében mond ki az imádkozó. Az imádságban gyakorolt erő távoli, fenyegető hatalmat érint, s — e távolságot legyőzve — az imádkozót a hatalmasnak, Istennek erejében részesíti. Az imádságnak ezt a típusát nevezi a vallástörténet Kant nyomán „fétis-imának”.

Az imádságnak ezt az én-központú, mágikus típusát abszolutizálja számos *filozófus* és úgy véli, hogy az imádság lényegében olyan magatartás gyümölcse, melyben az imádkozó ön-maga előtt is titkolva igyekszik figyelmen kívül hagyni a világ mítoszt nem tűrő realitását. Véleményük szerint az imádkozó „igyekszik beleprézelni magát a racionális, oksági kapcsolatokra épülő rendszerek réseibe” s a vallás nyújtotta mágikus formulák segítségével, fantasztikus módon kíván urrá lenni a valóságon. Más szavakkal, de lényegében ugyanezt vallja a marx-i valláskritika is, mely a vallásban az emberi lényeg fantasztikus megvalósulási kísérletét, az imában pedig a hamis tudat sajátos megnyilvánulását látja. A marx-i valláskritika fényében az imádság úgy jelenik meg, mint a kiszolgáltatott, félelmekkel sújtott, a veszély előtt meghátráló ember illúziórikus cselekvése, mint olyan cselekvés-pótlék, mely adott esetben az autonóm, önmagáért felelős, evilági tevékenység helyébe lép. Korunk elkereszténytelenedett közszelleme, mely az imádságot egyoldalúan a határhelyzetekre korlátozza, — Isten ott illik segítségül hívni, ahol az emberi erő csődöt mondanak — bizonyító anyagot is nyújt e kritika számára.

Úgy érezzük, a fent vázlatosan ismertetett én-központú, mágikus imádság-típus távol áll a kinyilatkoztatás imádság-eszményétől. Hogy e kérdésben világosan láthassunk, pontos határvonalat kell húznunk a vallások ima-eszménye és a kinyilatkoztatott imádság között, meg kell határoznunk ez utóbbi lényegét, látnunk kell sajátos vonásait. Vajon lehetséges-e pontos, kielégítő meghatározást adni arról az imádságról, melyet az élő Isten kíván gyermekeitől? Az imádság, mint a transzcendens Istenbe vetett hit megnyilvánulása — nézetünk szerint — éppen úgy természetfeletti titok, mint maga az Isten. A kinyilatkoztatott imának, mint cselekvésnek nincs szigorú értelemben vett analógiája az emberi tevékenységek között. Sajátos jegyeit keresve ezért a kinyilatkoztatáshoz, az emberi imádságra tanító Istenhez kell fordulnunk.

A következőkben az *Ószövetség könyveiben* keressük a választ, milyen imádságot kíván Isten választott népétől, imádótól? Igaz, a kinyilatkoztatott imáról alkotott képünk így szükségszerűen csonka marad. A teljesség, hitünk szerint, Krisztusban valósult meg. Nem resteljük azonban szent Pállal együtt mondani: „A törvény Krisztushoz vezető nevelőnké lett” (Gal 3,24).

A Szentírás kritikája a népek imájáról

Az Ószövetség ismeri a mágikus vallás-eszményt és imát, Izrael Kánaánban találkozott és megküzdött vele. A kánaáni népek különböző néven: Hadad, Dágon, Telepino, az ugariti valláskör harcos, tevékeny istenét, Báált tisztelték. Báál sokarcú isten, az ország birtokosa, a föld kormányzója, a jegyes, az esős, termékeny évszak istene, a természet aktív princípiuma. Báált mágikus kultusszal tisztelték. E kultuszról így emlékezik meg Heliodorusz: „A citerák izgató zenéjére táncolni kezdtek. Előbb könnyed ugrásokkal a magasba szöktek, majd legugoltak többször egymásután, végül pörögni kezdtek, mint a lélektől megszálltak” (Aethiopica IV. 17). A Szentírás Illés történetében emlékezik meg Báál prófétáinak mágikus, extázist kereső imádságáról. Báál prófétái reggeltől délig hívogatták istenük nevét: „Báál, hallgass meg minket!” S hogy nem jött egy hang sem, s nem felelt senki, hangosabban kezdtek kiáltani, ugrándoztak és „szokásuk szerint kardokkal és lándzsákkal vagdalták magukat, míg el nem borította őket a vér” (1 Kir 18,26–28). Az ilyen erőlködő, „erőt gyakorló” imádság a Szentírásban gúny és megvetés tárgya, nemcsak embert lealacsonyító jellege miatt, hanem azért is, mert olyan Isten, akit ilyen imádság megindít, egyszerűen nem létezik. Illés természetes közvetlenséggel imádkozik, az élő Istenhez szól s úgy áll elébe, hogy emberi méltóságából sem veszít (1 Kir 18, 36–37). Ugyanígy közvetlenséggel kéri az Urat és hálálkodik Ábrahám szolgája, Eliézer is (Ter 24,12–14 és 26–27). Ábrahám úgy alkudozik Istennel, mint arab kereskedő szokott üzlettársával, egyszerre alázas, céltudatos és méltóságteljes. Jákob szemtől-szembe harcol az Urral (Ter 32, 24–30), Mózesrel úgy beszélt az Isten, mint ember szokott a barátjával (Kir 33,8–11).

Érdeemes egy pillantást vetni itt az Ószövetség ősi imáinak szókincsére. A fejlett vallások sajátos ima-mechanizmust alakítottak ki s ezen belül sajátos szent „zsargonot”. A mágikus imában minden szónak, mozdulatnak a helyén kell lennie, különben az imádság erejét veszíti. Az Ószövetség imái mindvégig megőrzik az élő beszéddel való kapcsolatukat. Kezdetben a Szentírásnak még az imádságra sincs külön szava, a mindennapi életből vett analógiákkal írja körül: folyamodni, hívni, sírni, örvendezni, dicsérni. Az imádság helyére, az imádságot kísérő mozdulatokra sincs egyértelmű meghatározás. Imádság helye a szentély, vagy valamely jeles hely, imádkozni lehet leborulva, állva vagy akár üldögélve is. A kifejezésmód viszonylagos szabadsága az imádkozó benső szabadságára utal. Az Ószövetség imáiban élő szól az élőhöz, az imát nem szent szavak, gesztusok, hanem e két élő szívének, akaratának egybecsengése teszi hatékonyá.

Az imádság lehet önáltatás, „fantasztikus cselekvés”, cselekvéspótlék is. A Szentírás jól ismeri ezt az imafajtát. A Bölcsesség könyve szánakozva, humorral szól e balgaságról. Mert groteszk dolog ez. Az ember szép, értelmes munkával, „hozzáértő szorgalommal” szükségletei szerint hasznos dolgokat készít. A szép, alkalmas fatörzset gondosan megmunkálja s még a hulladékot is hasznos célra fordítja: begyűjt vele. Azután ugyanez az értelmes ember veszi a selejtes, a „görbe és görcsökkel teli fatörzset” és gondos művészettel saját képére formálja. Ezt a selejtet, ezt az ember-képű, pirosítóval kikent „semmit”, ezt a gondolat nélküli halottat nevezi aztán istenének. A tengerre magával viszi s a szilaj hullámok között e fadarabtól vár segítséget, ahelyett, hogy inkább hajójában bízna, mely értelmes alkotás, hisz céltudatos keresetvágy eszelte ki és hozzáértő ember bölcsessége építette.

Mindezt a balgaságot pedig az ember azért teszi, hogy az élet viharai közt legyen kibe kapaszkodnia, s az igazi Isten ismerete híján tehetetlen, a bal-alkotásban keres biztonságot, menedéket. Lélek nélküli képmáshoz könyörög vagyonáért, feleségéért, gyermekeiért, keresetéért, munkájáért, egészségéért, életéért, s minden ügyének sikeréért (Bölcs 13,1–14,2).

A választott nép öntudattal vallja: imája más, mert a hite más. Izrael nem volt mentes a bálványozástól, vonzódott a mágikus valláshoz is, olykor leplezetlenül a mágikus kultuszt is gyakorolta. Mégis, lelke más, s így imájának lelke is más. Történelem szaggatta, próféták ostorozták e népet: „térj meg!”, „vesd el bálványai-

dat!", „újítsd meg szívedet", „felelj", „engedelmeskedj". Történelmén Isten embert kereső, öntudatra ébresztő szava cseng végig: „Hol vagy?" (Ter 3,8). Nem könyörögni, esedezni, meghátrálni, hanem felelni, engedelmeskedni kell. Izrael imáját a „Szó" alakította ki, melyről erősen hitte, hogy Isten szava. Tudta, hogy Isten válasza hívja, kényszeríti, s válaszát imában, életben egyaránt fel kell mutatnia.

A szövetség Istene, népe és imája

Jahve nem faragott fa, vágyból-reményből gyurt ábrándkép, nem a bölcselkedő, abszolútumot kereső értelem alkotása, hanem olyan Isten, aki kinyilvánítja és elég erős ahhoz, hogy meg is valósítsa gondolatait, szuverén akarátát. Nem Izrael kereszte meg és talált rá, hanem Ő talált rá Izraelre. Ő szabadította meg a népet és hordozta a pusztaságban. – „Megtalálta a pusztaságban, a borzalom helyén, a kietlen sivatagban. Felkarolta, oktatgatta, mint a szemefényét óvta" (Törv 32,10; 1,30; 8,6). Izrael Istenét tetteiből ismerte meg, szabadítóját és történetének Urát tisztelte benne, a szent és irgalmas Istent, aki népével szövetségben, szellemi közösségben kíván egybefonódni.

A próféták, mikor a nép hűtlensége ellen kiáltanak, mikor büntetést hirdetnek, a Sinai szövetségekötés tényére hivatkoznak. A szövetség eszméjét úgy mélyítik el, hogy a formális, jogi elkötelezettségen túl a szövetségben megvalósuló szerethet-kapcsolatot hangsúlyozzák. Izrael nyáj, Isten a pásztora; szántóföld, Isten a művelője; gyermek, Isten az atyja; asszony, jegyes, Isten a férje. A kötelezően előírt „sema'", Izrael reggeli és esti imádsága a hűséget írja Izrael szívébe: „Halljad, Izrael, Jahve a mi Istenünk, egyedül Jahve! Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből és teljes erődből".

A Szentírás szerint Isten és a nép kölcsönös hűsége, mely Isten részéről megingat-hatatlan, az ember oldaláról viszont törékeny, önmagában biztosítéka minden áldásnak: a bőségnek, termékenységnek, egészségnek, hosszú életnek. Ha a nép hallgat az Úr szavára és megtartja parancsait, áldás lesz a része mindenben. Ha nem, átok száll rá, teljes inség és pusztulás.

„Megtartjuk mindazt, amit Isten mondott!" (Kiv 19,7) – ez a szövetséges nép válasza, az ószövetségi kultusz és imádság alapmotívuma. Az imádkozó feladata tehát nem az, hogy áldást csikarjon ki Istentől, hanem, hogy magát osztatlan szívvel Istennek adja. A hívő imádságában Isten szavára figyel, Isten törvényén elmélkedik. Isten elé áll, reá veti pillantását, kéri: Isten legyen a vezére, feltétlenül bizalom-mal hagyatkozik a szövetségben önmagát elkötelező s az embertől elkötelezettséget váró Istenre – „Te Uram az igazat megáldod, pajzsként borítod rá jóakarodat" (Zsolt 5).

Az üldözött nemcsak szabadulásért kiált, de kéri: „Uram, vezess engem utadon, hogy hűségesen járjak előtted", „add, hogy ösvényeiden szilárd léptekkel járjak és meg ne inogjon a lábam" (Zsolt 86; 17). Isten útján járni kegyelem, amint kegyelem maga az „út" is, mely lényegében az Istennel egyre szorosabbá váló, egyre gazdagabban kibontakozó közösség. Az út, melyen az imádkozó nép jár, az élet útja. Isten vezeti az embert ezen az úton s megosztja vele kincseit.

Az Isten törvényén elmélkedő, az embert Isten útjára igazító imádság így nem tekinthető olyan fantasztikus cselekvésnek, mely az élet, a világ egységét megbontja, nem az evilági, autonóm tevékenységgel párhuzamosan futó, illetve attól független, öntörvényű, „kiegészítő cselekvés", hanem az Isten evilágban megvalósuló jó-ságát megtapasztaló, az Isten szeretetéről megbizonyosodott, s e szeretet-hűsége-sen ragaszkodó ember alapvető élet-tevékenysége; „Istennel való párbeszéd", mely az élet minden területére kihat, mely az életet, a világot magasabb rendű egységbe fogja. Ez az imádság a tevékeny, gondolatait, akarátát az emberrel közlő Istenre figyel, úgy, hogy az embert legbensejében Isten akarátára hangolja, az ember szívét megtermékenyíti, s a felemelt, beteljesített emberen át előre viszi a vilá-

got az eljövendő teljesség felé. Az igazi imádságos vallásosság ezért megköveteli, hogy a hívő megtörje kenyerét az éhezőnek, hogy a szűkölködőt és bujdosót házába fogadja, – „Ha mezítelent látsz, takard be, és ne vesd meg önnön testedet!” (Iz 58,6–7).

Az Isten és az ember kölcsönös elkötelezettségének tudatából fakadó *feltétlen bizalom* teremti meg az ószövetségi imádság sajátos légkörét. A gyermektelen Anna nem vonakodik feltárni szívét az Úr előtt. Keserű szívvel imádkozott, nagyon sírt, „csak szívében beszélt s csupán ajka zokogott, de szava egyáltalán nem hallatszott” (1 Sám 1,10–13). A zsoldáros hittel vallja: „Az Úr hallja sirásom szavát” (Zsolt 6). A 71. zsoldárban ereje fogytán lévő, kiszolgáltatott, idős ember imádkozik az Úrhoz: „Uram, tebenned remélek, soha meg ne szegyenüljek!” – „Te vagy az én váram és menedékem... Te vagy ifjúkorom óta bizodalمام... ne vess el engem vénségem idején!” A szövetség Istenébe vetett feltétlen, „csökönys” bizalmat nem ingathatják meg a csapások, a nemzeti szerencsétlenségek sem. Izrael nem fogadja sztoikus egykedvűséggel a csapásokat, keseregve kiált és megsiratja bűneit. *Amikor Isten feltétlen hűségében, embert meghaladó jóságában bizakodik, voltképpen a pusztulást utasítja el, mert rendíthetetlenül hisz az életben, a megújulásban.* Még ha Isten azt is mondaná: „Vétkeztetek... ezért többé nem szabadítalak meg titeket: menjetek és hívjátok segítségül azokat az isteneket, akiket választottatok!” – Izrael el nem lankadó bizalommal feleli: „Vétkeztünk, bánjál velünk tetzésed szerint, csak most szabadíts meg minket! – Ezt mondták s az idegen istenek valamennyi bálványképét eltávolították határaikból s az Úrnak, az ő Istenüknek szolgáltak” (Bírák 10, 10–16).

Ugyanez a rendíthetetlen s emberhez méltó bizalom sugallja a fogság korának imáit. Izrael a kemény próbatétel idején így kiált az Úrhoz: „Haragra gerjedtél s tévedünk utadon, melyet üdvösségünkre adtál, olyanok vagyunk, mint a tisztátalan, életünk olyan, mint a mocskos ruha. Lehulltunk mindnyójan, mint a falevél, bűneink, mint a szél, elsodortak minket. Senki sem hívta segítségül neved, senki sem mozdult, hogy beléd kapaszkodjék, ezért rejtetted el előlünk arcodat, bűnünk prédájára ezért hagyttál minket. Nos Uram, Te a mi atyánk vagy, mi vagyunk az agyag és Te vagy a formáló, kezed művei vagyunk valamennyien. Ne haragudjál, Uram, annyira, ne gondolj örökké gonoszságainkra, íme nézd: néped vagyunk valamennyien!” (Iz 64,5–9).

Kétségtelenül erős antropomorfizmusokat találunk ebben az imában. Hiányolhatjuk a bölcselkedő elvontságot. E hiány azonban még kézzelfoghatóbbá teszi számunkra a fogságba hurcolt nép nagy hit-tapasztalatát: a szövetségből fakadó remény egyetlen hiteles, méltó tárgya maga az élő Isten, Aki Van. *A nép üdvösségét nem biztosíthatja a tökéletlen kultusz, hanem egyedül az embert formáló, gyúró, teremtő, eljövendő teljesség elfogadása, az Istent megillető tökéletes hódolat.*

Az ószövetségi ima nem megjuhászoló, nem reményvesztett. A hit erejében a nép vállalja a szenvedését s úgy tekint rá, mint új születést kísérő gyötoremre, meg-rázkódtatásra. E felismerésre a népet az imádság vezette rá, szenvedéseire Isten szentélyébe lépve kapta meg a választ. – „Gondolkodtam, hogy ezt megértsem, de nehéz volt nekem, míg Isten szentélyébe be nem mentem” (Zsolt 73, 16–17).

Vajon lehet-e határt szabni az életnek, az újjászületésnek? Vajon lehet-e határt szabni a transzcendens Isten hűségének? Isten, aki előtt az egész mindenség ujjong (Dán 3,52–90), vajon elhagyja-e a szenvedőt, a próbára tett és a halálban is hűségesnek talált igazat? A fogság utáni kor vértanúi a *feltámadás hitében* halnak meg: „A világ Királya a feltámadásban örök életre kelt minket, mivel az ő törvényeiért halunk meg” – „Testvéreim csekély szenvedés árán a szövetségi ígéreteknek lettek részeseivé az örök életben” (2 Makk 7,9.36). A személyes megújulás, feltámadás reménye a kollektív kereteket és tartalmat megtartó, de azon belül egyre inkább bensőségessé váló, személyes imádság gyümölcse. Wulf a személyes remény és imádság kialakulásában döntő jelentőséget tulajdonít a fogság-élménynek. Juda nemzeti közössége felmorzsolódott. A hívő személyes fájdalma nem talált többé választ a nép történelmében. Nem talál vigaszt Sionban, hiszen Isten földi

temploma elpusztult. A hívő egyedül áll Isten előtt. Az imádkozó az Istennel való szellemi közösség élményében találja meg ismét a bizonyosságot, a szív békéjét. Személyes imádságban éli át az Istennel való közösség mindent felülmúló örömét. Fennmaradhat-e az Istennel való közösség a halál után is? Az imádkozó, miután megízlelte az Istennel való közösséget, hitte, hogy az nem hanyatlik le többé. A személyes remény és imádság kialakulásában döntő szerepe van a profétizmusnak is. A profétát örök végzéssel hívja meg Isten, szól hozzá, egész személyiségét lefoglaló feladatot jelöl ki számára (Jer 1,5). Úgy hívja meg, mint egykor a választott népet, szövetséget köt vele, hatékony jelenlétéről biztosítja: „En veled vagyok” (Jer 1,8). A próféta Isten ügyéért buzgólkodva egyedül áll népe körében, egyetlen támasza Isten, szenvedései közt is haladnia kell a kijelölt úton.

A teljesség, melyre Isten el kívánja vezetni népét, a proféták szerint „új szövetség”, az ember s a világot átható új Isten-kapcsolat. Mindnyájan Isten fiai lesznek (Joel 2), a földön pedig igazság és béke lesz (Iz 32,15), a foglyok megszabadulnak, a szomorkodók örvendezni fognak. E teljességben, mely az Istenre figyelő, Isten útján járó, imádkozó szív teljessége, eltűnik a határvonal a gyenge és erős, a szükséglet szenvedő és az örök teljesség között. Isten úgy dicsőül meg teremtményében, hogy egészen neki adja magát: „Az Úr lesz neked örök világosságod, Istened lesz a te dicsőséged” (Iz 60,19).

Az ószövetségi ember imájában bizalommal hagyatkozott az Úrra; tudta, feladata nem az, hogy áldást csikarjon ki Istentől – erről Isten a szövetségben népét biztosította, – hanem, hogy magát egész szívvel, töretlen hűségben Istennek adja. Ez az ima az Istennel való egység, mert Isten és ember kölcsönös elkötelezettségének tudatában fogant s célja ennek az egységnek elmélyítése, bensőségessé tétele. Ebben az Istenre tekintő imában az ember sohasem szakadt el a valós élettől, nem tévesztette szem elől a szenvedés jelenlétét a világban. Az imádságban nyert erőt arra, hogy a szenvedésére úgy tekintsen, mint új születés gyötrelmeire, hogy önmagát a Teremtő kezeibe helyezze. A magányos, a világ javainak pusztulását szemlélő imádkozó, a szenvedések közt mindhalálig hűségesen helytálló próféta és vértanú az Istennel való szellemi közösségben talált „jobb reményre”. E remény az eljövendő teljességre tekint, kozmikus és személyes megújulásra, melynek lényege az új, mindenben átható Isten-kapcsolat, az „új szövetség”: „Emmanuel”, „Velünk az Isten”. Az eljövendő teljességre, Isten és ember tökéletes kapcsolatára Isten az imádság útján vezette népét. Mikor *Izrael az imában Isten arcát keresi s önmagában az Isten-arcú embert formálja*, tudja, hogy az élet útján jár, s teljes bizalommal tekint az élő Istenre.

Jézus Krisztus alakját, szavait, imádságát szemlélve pedig világosan áll előttünk, hogy Izrael Ő- és a keresztények Újszövetsége között nagyon szoros, valóban szerves a kapcsolat. *Jézus Krisztusban megvalósult az „imádkozó szív teljessége”, az Atyával való tökéletes élet-egység, tökéletes engedelmisség és tudás. Ezért valljuk, hogy benne az Isten Országa jött el közénk. Ő „földi életében hangos kiáltással, könnyek között imádkozott, könyörgött ahhoz, aki meg tudja menteni a haláltól, és hódolatáért meghallgatásra talált. Annak ellenére, hogy Ő volt a Fiú, a szenvedésből engedelmisséget tanult. Műve befejeztével pedig örök üdvösséget szerzett azoknak, akik engedelmeskednek neki...*” (Zsid 5,7–9). Egyháza őbenne imádkozik, benne halad teljességének végső kinyilvánulása felé.

Felhasznált munkák:

Dorothee Sölle: *Das Gebet — Theologie für Nichttheologen* ABC protestantischen Denkens, 1966 Kreuz-Verlag, Stuttgart, — Card. Franz König: *Religionswissenschaftliches Wörterbuch*, Herder Verl. Freiburg 1956. — *Kühár Flóris*, Egyetemes vallástörténet, II. 175—277, Szent István Társ. Budapest, 1936. — Jean Giblet—Pierre Grelot: *Alleanza* — In: X. Léon-Dufour: *Dizionario di Teologia Biblica*, Torino, Marietti, 1968. — F. Wulff: *Das Gebet*, in: H. Fries: *Handbuch Theologischer Grundbegriffe*, Kösel-Verl. München, 1966.

Lukács László

NAGYOBB A SZÍVÜNKNÉL

1. Isten a *kinyilatkoztatással* útítársunkul szegődött a történelemben. Jelenléte által nemcsak egy mindnyájunkat felülmúló társsal lettünk gazdagabbá, hanem egy örök-nagy lehetőséggel is. Azóta a történelem minden viszontagsága, az ember minden bűne, útunk minden vargabetűje új találkozást kínál Ővele, új ösvényt jelez Őfeléje. Jelenlétével felnyílt minden emberi helyzet: nincs többé semmi, ami elretheszelhetné vagy elfeledtethetné a dolgoknak, eseményeknek és embereknek ezt az isteni dimenzióját. Jónás próféta riadtan menekülve adja meg magát végül a Mindenütt-Jelenvalónak (*Babits* szavával: „Most már tudom, hogy nincs mód futni tőled”), a Zsoltárost viszont a gyermekkor szeretetben-boldog biztonsága tölti el jelenlétében:

Egekbe hogyha hágok: ott jelen vagy,
holtak közt vessem ágyam: odalenn vagy.
Naptámadatnak szárnyára ha kapnék,
tenger legszélső szélein ha lagnék,
Oda is csak a te karod vezet,
tart engem ott is jobbkezed. (138. zsoltár)

Riadtan vagy boldogan, menekülve tőle vagy odabújva hozzá – mindegy: Benne találja magát az ember. Korok és egyének életében is megelőzhet az elbizonytalanodás új biztonságot, a sötétség új hajnalt, a tévút helyes ösvényt, sőt előkészítheti azt a Bűnben-is-Kegyelmet-Ajándékozónak erejéből.

Az úton zárandókló egyház hordozza és hirdeti a Jelenvaló Istent. A jó Pásztortól tanult mozdulattal igyekszik az igaz út és a helyes cél felé irányítani útítársait, és fokozza apostoli erőfeszítéseit, ha letévednek az útról. Súlyos parancs kötelezi erre. De akitől küldetését kapta, az talán éppen az útvesztőben lép eléje az arra tévedteknek. Az egyház a zsinat előtti évtizedekben felismerte: tömegek váltak közömbössé a hitre, a XX. század technikai kultúrájában egyre kevesebb hely maradt Isten számára. Felismerte a jelenséget, igyekezett feltárni az okokat, elemezni a közeget, amelyben korunk él, és új módszerrel hirdetni Isten üzenetét. — Missziós küldetéséhez a zsinat egyháza sem vált hűtlenné. De Isten igaz útjának lehetőleg korszerű jelzése mellett kutatni kezdte azt is: nem bukkan-e elő a Mindenütt-Jelenvaló korunk útkanyarjában is, nincs-e üzenete a ma „hallgató Isten” némaságának is?

Nem a megtaláláshoz segít-e hozzá, ha ráeszmélünk: eddig téves nyomon jártunk? Ha rádiónk hallgat, annak oka nemcsak az adás megszakítása vagy hiánya lehet, hanem az is, hogy rosszul, rossz hullámhosszra állítottuk be a készülékünket. Az így érzékeny csönd pedig előkészítheti a helyes beállítást, s ezzel a helyes hullámhosszon, zöreijmentesen megszólaló műsört.

Mi az oka annak, hogy Isten ma nem szól a „mi hullámhosszainkon”? Miért nem *szólhat* meg azokon a hullámhosszokon, amelyeken századunk embere próbálja fogni a valóságot? Miért nem fér bele azokba a kategóriákba, amelyekbe korunk rendszerezi az őt körülfogó valóságot?

Európa a felvilágosodás mozgalmával a mai napig kihatóan meghatározta gondolkodás- és életformáját. Egyoldalúságait kezdjük ma e hosszú korszak végén megmérni és helyrehozni. Az emberiség igen sokat köszönhet századunk tudományosságának, de ma már látni kezdi azt is, mi mindent veszített el általa. A ma tudománya lefordítja fogalmait a matematikai nyelvére, ismereteit egyenletekben rendszerezi. A matematikai absztrakció leválasztotta a lényegtelen a lényegesről, s így csaknem adekvát módon tudja leképezni a valóságot. Korunk a történelemnek eddig talán leg-tökéletesebb módszerét dolgozta ki a személytelen, tárgyi világ megismerésére. — A személy lényege azonban nem szűrhető ki matematikai absztrakcióval. A másik személy igazi mélységei gyakran a matematikai absztrakció által lényegtelennek s így elhanyagolandónak ítélt jelzéseken át, az ÉN-TE kapcsolat intimitásában jutnak felszínre. Személyek *szóban és szimbólumban* vallanak egymásnak, lesznek jelenlévővé egymás számára.

A két megismerési és közlési mód között akkora a különbség, mint a tárgyak és a személyek között. A matematika közlése akkor jó, ha a jel pontosan annyit jelent, amennyi; a személy vallomása viszont akkor, ha szavai többet jelentenek önmaguknál. A személy szótárában nincsenek köznevek, amelyek tárgyilagosan nyilvánosságra hoznák lényegét, csupán tulajdonnevek, „hapaxlegomenonok”, önmaguknál többet jelentő szavak és jelzések, amelyeket kettejük kapcsolata éltet és értelmez. Mint *József Attila* mondja az Ódában:

Óh mennyire szeretlek téged,
ki szóra bírtad egyaránt
a szív legmélyebb üregeiben
a cseleít szövő, fondor magányt
s a mindenséget.

Ha két ember találkozik, a szeretetben megnyílik egymás előtt, föltárva egymásnak lényük titkos, talán önmaguk előtt is rejtett mélyeit, akkor a nyelv új életre kel, a szavak és a jelek többlet-tartalommal megtelve hordozni kezdik a jeletadónak személyét. „Nem érez az, ki érez szavakkal mondhatót”. *Vörösmarty* nem csupán a romantika felfokozott érzésvilágára jellemző igazságot mondott ki: állítása vonatkozik minden közlési módra, amellyel valaki feltárul, jelen lesz a szeretett másik számára. Ezért így is mondhatnánk: nem érez az, aki csupán adekvát szavakkal mondhatót érez – a személy belső világa a szavaknak abban a többlet-értékében tárulhat fel, amelyet a vallomást tevő és az azt befogadó ember kölcsönözhet nekik. *Radnóti* vívódása nem csupán a költői hírnevet érinti, hanem minden „lélektől-lélekig” ható vallomást: „any nyit érek én, amennyit ér a szó versemben” – hozzátehetjük: a vallomásban.

A pusztá tárgyak „hullámhosszán” nem fogható a másik személy „adóállomása” – ezen a hullámhosszon hallgat a személyes Isten is. Mindkettő csupán az önmagánál többet jelentő szóval, a jellé váló tárggyal vallhat önmagáról, s vallomása elhallgat mindannyiszor, valahányszor a hallgató hallatlanra veszi ezt a személyes többletet.

2. Az előzőekből úgy tűnhet, mintha e sorok is a régi nótát fűjnák, s a tudományt, jelesen a matematikát tennék felelőssé korunkban az emberek hitének beszűküléséért, s ennek nyomán a hívők számának csökkenéséért. Pedig nem csupán a mi korunk hallgattatja el könnyen a személyes vallomást. Mint minden igazán nagy érték, ez is veszélynek kitett, és minden kornak, minden embernek a maga módján meg kell küzdenie a személyes találkozásért természetes és természetfölötti szeretet-kapcsolataiban egyaránt. A kérdés Isten első megnyilatkozása óta mindig újra nyitott: Mit gondoltok, ha az Emberfia eljön, talál-e hitet a földön?” (Lk 18,8).

A kinyilatkoztatás Istenének is a törékeny emberi szóra, s erre a még sebezhetőbb személyes többletre kellett rábíznia saját személyét, s önmagában az abszolút végtelent. Véges személynek is kockázatos vállalkozás, s itt az Abszolút Végtelen Személy kénytelen vállalni az emberi közlésnek ezt az esendő, szegényes, mégis csodálatos lehetőségét.

Az Isten vallomására válaszoló ember ezt a többletet sorvasztja el legkönnyebben. Az aranyborjút készítő izraeliták magatartása változó formában, de csaknem mindig azonos indulatból ismétlődik az üdvörtörténet során. Az aranyborjút imádók nem a valóságos imádás ellen láznak, nem az áldozati ajándékot sajnálják. Pusztán csak fogható, körülhatárolható módon akarják birtokolni Azt, aki a hegyről oly titokzatosan és oly foghatatlanul szól hozzájuk.

Isten minden megnyilatkozása egyben elrejtőzés is. (*Romano Guardini*: Der Herr, Leipzig 1964. 303 skk.) Maga ad törvényt népének, de a törvény útjelző helyett útvesztővé lesz (Krisztusnak a törvénytudókra kiáltott jaja egyben minden követőjét intő figyelmeztetés!). Megmondja a nevét Mózes kérdésére, de óva int attól, hogy mágikus eszközként felhasználva azonosítsák ezzel a nével. Sokáig nem engedi még azt sem, hogy templomot építsenek számára – hisz a Mindenütt-Jelenváló az, aki lakóhelyet vesz népénél. Végül a legteljesebb feltárlkozásával, az Ige testté válásával vállalja a teljes visszautasítás és megbotráncolás kockázatát.

Isten megnyilatkozásának titokzatos, mindig kockázatott többlete él tovább Krisztus Testében, az egyházban is. Ahogy a Coenaculum falait és a teremben egybegyűltek szívét megremegtette a beáradó Szentlélek, úgy remegteti és tágítja újra és újra az egyház intézményét és a beletartozók szívét az Isteni Többség. Az ember megpróbálja tárgyiként megragadni a hozzá közeledő Istent. Isten nem riad vissza tőlünk, hisz azért jön, hogy a miénk, s mi az övéi lehessünk. De kibújik szorításunkból, hogy nekünk adhassa magát; széttöri kategóriáinkat, nehogy fogalommá merevítsük őt. Intézménynek és karizmának ma annyit emlegetett kettőssége is részben talán innen magyarázható. Dogmatikának és misztikának, a teológia mentis-nel és cordis-nak (értelem és szív teológiájának) ikertestvéri útja szintén: a dogmatika a fogalmak útján közelít, de jól tudja, hogy fogalmai végesegek. A teológia tudománya nem annyira az adekvát fogalmakra, mint az analógiás megközelítésekre épít: az állítás és tagadás útja együtt járható csupán. — A dogmatika által ilyen nehézkesen, de precízen érzékelt többség az, ami szárnyakat ad a misztikának, amely a személyes megtapasztalásban tárja ki karját a hozzá közeledő Végtelenségnek, s Szent Tamással „öcska szalmának” érzi a legtökéletesebb fogalmi rendszert is Istennek megsejtett valóságához képest.

Különös ritmusa ez az Istennel találkozó, az Isten jelenlétében élő ember történetének. Isten hol megnyilatkozik, hol elrejtőzik (vagy mondjuk inkább úgy: az ember hol feltárulkozik befogadására, hol bezáródik előtte?). Az ember jogrendbe, szabályokba, fogalmakba, szertartásokba rögzíti őt — aztán kőtablái elrepednek, szilárdnak hitt rácsai elszakadnak. Az elpattant darabok mögül mégis egy új, tisztább Istenarc rajzolódik elő, s talán éppen a törmelések közt találkozik újra a személyes Istennel. S ha annak körvonalait megint börtönrácsá merevítjük, az örök, élő Isten újra kibújik halálos szorításunkból, hogy élő személyként lehessen a miénk, és mi az övé. Isten kitartó pedagógus, halálra ragaszkodó szerelmes: nem hagyja a fejlődésben megállni a növekedését, nem hagyja, hogy a vallomását felfogó ember elsorvassza a szavakra és jelekre bízott isteni többletet, tárggyá merevítsé személyes jelenlétét. „Isten nagyobb a szívünkénél” (1 Ján 3,20.): szeretetében szívünkbe akar költözni, de — szintén szeretetből — nem hagyja „hogy Prokrustes-ágygá váljék szívünk, végessé csontkíva a belénk költöző Végtelent.

Megnyilatkozásnak és elrejtőzésnek ez évezredes ritmusában a mi korunk hit-élménye inkább a „rejtőző Istenségé”. A zsinat egyházában megmozdult sok rendszabály, átértékelődött sok fogalom, cseppfolyóssá lett több sziklaszilárdnak tartott intézmény. A társadalmi kereszténység elmúltával pedig eltűnőben van az az életforma, amely a társadalmi, érzelmi vagy kulturális élet magától értődő részének tekinti a vallást.

Korunk egyházának nagy kérdése az, hogy előbukkan-e Istennek kategóriákba be nem szorítható arca e nagy történelmi mozgás mögül, fogalmaknak és fogalmazásoknak, hagyományoknak és újításnak harcai mögül? Megjelenik-e a Mindenütt-Jelenvaló, akit nem köthet le egyetlen hely, nem írhat körül egyetlen fogalom, nem rögzíthet egyetlen rendszer sem — mert több és személyesebb minden emberi kategóriánál?

Ha a ma kereszténye jól válaszol e kérdésre, akkor a megváltást segítő közelebb nemcsak az istenfogalomtól elszakadt korához, de önmagához is. Korunk jelszava a haladás, keresi a többletet, — de nélkülözi a személyes végtelent. A kereszténység pedig talán éppen ennek az isteni Többségnek megmutatásával nyit új utat a Mindenütt-Jelenvalóhoz. Ezáltal pedig magunk is — a kereszténység hagyományos gondolkodási és életformájában — újra élesebb szemmel és érzékenyebb szívvel fogadjuk a szívünkénél nagyobb Istent. E megújulásra szüksége van a keresztény köztudatnak, hisz koruk gyermekei a keresztények is — rájuk is átszármazhatott korunk ősenek, a felvilágosodásnak hajdani öröksége. „Isten személynév volt. Fogalommá értékelődött át. Isten valaki volt, akit megszólítanak. Tárggyá változtatták. Te-ből az-zá lett” — írja a „Wer ist das eigentlich — Gott?” (München, 1969.) c. tanulmánykötet összeállítója, Hans Jürgen Schultz. Hogy Isten személye néhol eldologiasodott a keresztény köztudatban, arra éppen a zsinati teológia hívta fel a figyelmet. Tárgyasult a szentségek „kiosztása”, a szentmise, a filozófia fogalomkészletével dolgozó dogmatika, a szabad-tilos-kell szabályrendjével dolgozó morális. Kimaradt gyakran, vagy a közvéleményre már nem hatott alakítón az a Többség, amely a szentségek hatékony jelével Istent jelzi és adja, az a Többség, amely Őt sejteti meg a fogalomrendszeren át, amely az Ő szeretetének létmódját látja a szabályrendben is.

3. A végtelent véges lényünk nem tudja befogadni – de nőhet feléje, egyre közeledve hozzá. A megnyilatkozó Isten Többletének bennem a transzcendencia felel meg, a végtelen Személyt növekedésem fogadhatja be – s ha nem lépek túl önmagamon, fogalmaimon és szavaimon („nem veszítem el önmagam!”), akkor nem juthat el hozzám a szívemnél nagyobb Isten.

A transzcendencia az emberlét alaptörékvése – s e transzcendenciát megélheti nemcsak a vallásos, de a vallástalan ember is (mégha – *Rahner* kifejezésével – „tematikusan” nem is tudja, hogy Ki az, akit keres). *Simon István* közismert sorai jól példázák ezt a transzcendenciára törő, de a transzcendens Isten nem ismerő, „anonim keresztény” keresést: „Él bennünk a gyönyörű / végtelenség ígérete / és kutatjuk, követjük tovább / a boldogság lábanyomát”.

A vallásos ember életének legfontosabb alapjelensége a tudatosan átélt transzcendencia. A keresztény embert a természetfölötti Isten szólítja meg – az embernek Isten kegyelmével nemcsak önmagát, hanem a természetes létrendet is át kell lépnie ahhoz, hogy elérhesse őt. Az embert emberré tevő transzcendencia itt, a Végtelenben, talál rá egyetlen megfelelőjére, éltetőjére. A letragikusabb bűn az, ha a vallásos élet és gondolkodás végtelenbe lendítő keretei között mégis önmagába zárul, immanens marad az ember (mint a farizeusok, akik Isten törvényére hivatkozva ítélik halálra Isten fiát).

A vallásos emberek között tehát éppúgy lehet immanens és transzcendens, bezáródó és megnyíló típus, mint a vallástalanok között. (Azt nem szükséges külön bizonyítani, mennyivel nagyobb a felelősségük, hisz a vallásosság lényegénél fogva ellentét az immanenciának.)

A többlet törvénye — s vele a többletet befogadó megnyílás — nemcsak az Istennel találkozásnak feltétele, hanem kisebb fokon, az emberek egymás előtti feltárulkozásának is. Bezáródásunk tehát nemcsak Istentől tarthat távol, hanem a világtól és a többi embertől is. A többletre figyelő, a mások személyes jelzéseire, vallomásaira érzékeny kitarulkozás (a csodálkozás és a meghatódás) viszont előiskolája lehet Isten előtti feltárulkozásunknak.

Elzáródik a többi embertől, akit csak a „brancsbeliek”, a hasonlóképpen gondolkodók érdekelnek, aki a többiekkel szóba sem áll, vagy akinek meglévő emberi kapcsolatai válnak sekélyessé vagy maradnak ilyenek (pl. azok a családok, ahol csak a kényszerű együttélés anyagi-társadalmi kötöttségei terelik együvé a bensejükben egymástól távollévőket).

Megfoszthat azonban az elzáródás a változó, alakuló világ eseményeitől is: a kultúrától, a tudománytól, a technika fejlődésétől. Jókai hősenek, *Baradlay Kazimir*nak a jelszava valójában halálos ítélet: „A föld ne mozogjon, hanem álljon!”

Ez a típus azonosítja a horizonttal saját szemhatárát, az egyetlen lehetséges életmódnak hiszi a saját életformáját, szükségszerűvé magasztosítja szokásait és kedvteléseit: önmagára szegényíti le a világot. Bezárkózott önmagába, immanenssé lett természetes környezetével, a világgal és az emberekkel szemben is. E börtön rabságát panaszolja fel *Babits* híres szép vallomása:

Csak én bírok versemnek hőse lenni,
első s utolsó mindenik dalomban:
a mindenséget vágyom versbe venni,
de még tovább magamnál nem jutottam.

Aki viszont szétfeszíti önmagának börtönét, megnyíltan, tanulékony lélekkel él a világban, ön-feledten tud törődni másokkal — az kilép önmagából, megteszi az első lépést a végtelen felé. Szeme megnyílik, hogy befogadja az önmagánál nagyobbat, szíve feltárul, hogy elfogadja a szeretetben feltárulkozó másikat; jelfogórendszere képessé válik arra, hogy felfogja és értelmezze a kívülről érkező s maguknál többet jelentő jelzéseket is. Ez a feltárulkozás még nem feltétlenül vallásos hit — de az Én már oldotta ego-centrizmusát, hogy végül eloldódva önmagától Isten kegyelmével teo-centrikussá válhassék.

Immanencia és transzcendencia, beszűkülés és kitarulkozás tehát két életformája nemcsak a természetes életnek, hanem a vallási életnek is. Sőt, itt válik igazán élet-halál kérdésévé, hiszen itt a lehatárolódás korlátja egybeesik a világ, a természetes élet horizontjával, az önmagunkon túllépő transzcendencia viszont elér a természetfölötti világ végtelenjéhez, a transzcendens, abszolút Istenig.

Emberré a vágy formál, hogy örökké túlléphessünk magunkon. Az Abszolút Végtelen az egyetlen cél, aki igazán kifizetési lehetőséget adhat ennek a vágynak — nélküle pusztán az

izmokat erősítő helyben vagy körben futás maradna kitárulkozásunk. S hogy ez ne csak inyencek eszméje maradjon, hanem napjaink tágulhassanak ki az öröklét dimenzióival, ahhoz eszközt és teret Istennek köztünk való jelenléte ad. Krisztus a maga személyében az az Isteni Többlet, aki az egyház emberi közösségét Isten Országává, a dogmatika gondolatrendszerét Isten vallomásának tükrévé, az erkölcsi törvényekkel szabályozott cselekvést az örök élet előkészítőjévé teszi. A példabeszédbeli úr jutalma élteti mindnyájunkban a reményt, hogy megadja nekünk ezt a Többletet: „Jól van, te hűséges, derék szolga, mivel kevésben hű voltál, sokat bizok rád: menj be urad örömébe” (Mt 25,24.).

4. Az emberi szeretet kifejezésében, személyek egymás előtti feltárulkozásában használt két eszközünk, a szó és a szimbólum, különösen fontossá válik Istennel találkozásunk előterében. *Isten kinyilatkoztatását csak úgy érthetjük, ha transzcendenciánkkal rá tudunk nyílni szavának, életünket irányító jelzéseinek isteni Többletére.* S a mi válaszunk csak akkor szólítja igazán Őt, ha e személyes többlettel megtelnek a mi szavaink és tetteink is.

A mélyünkben lüktető transzcendencia segít Isten kinyilatkoztató vallomásának megértésében, úgy, ahogyan az élénk kerül az egyház tanításában. A másíknak személyes (tehát nem fizikai!) jelenléte akkor válhat bennem teljessé, ha képes vagyok személyesen befogadni őt. Egy-egy szó elem kerülhet csupán szótári jelentésével, de sugározhatja mindazt az elmondhatatlan többlettartalmat is, amit kimondója általa nekem üzent. Egy-egy ajándék értéke lehet pusztán a bolti vételára, de hordozhatja mindazokat az érzéseket és gondolatokat is, amelyekkel ajándékozója nekem adta. A szavak és jelek alsó értékhatára tehát lexikális, felső értékhatára viszont a szó kimondójának, a jel ajándékozájának a személye. A magát előttünk feltáró Isten Igéje „testté lett”: az Ő szava az egyetlen olyan szó, amely nem csupán többkevesebb intenzitással hordozza kimondójának személyét, hanem azonos vele.

Egy életre szóló feladat számunkra *személyes átélésünkben hozzáadni Krisztus szavainak ehhez a többletéhez.* A Szentírásnak minden szava, a szentségek, a szentmise hatékony jelei és szavai minden nap új meg új tágulásra, személyesülésre ösztönöznek bennünket. Súlyos visszaélés a másik személlyel, ha valaki a szeretet külső, testi megnyilvánulásait pusztán a gyönyör, a kielégülés kedvéért, tehát személytelenül használja, nem pedig személyes szeretetének jelzésére. Nem hasonlóan súlyos visszaélés-e (vagy talán csak akaratlan, észrevétlen vakság?) a másik szeretet-megnyilvánulásaiban nem szeretetének jelzéseit, hanem pusztán tárgyakat, szavakat látni? A legnagyobb találkozás és a legnehezebb feladat a szentmisében vár az oltár körül összegyűltre. „Ez az én testem.” „Ez az én vérem.” Krisztus önmagát adja abban a kenyérben és borban, amelyet e szavakkal nyújt át nekünk – Őt magát kell befogadnunk az Eucharisztia ajándékában.

A szeretet nyelvének e személyes értése fontos a Gondviselés értésében-értelmezésében is. A keresztény ember ezért életének eseményeiben is keresi az Istenhez vezető utakat: egy ember, egy esemény, egy tárgy milyen kapcsolatban lehet, milyen kapcsolatba hozhat vele. A gondviselő Istenbe vetett gyakorlati hit így elkerülheti a babonának, a mágikus haszonkeresésnek minden veszélyét és a szeretet jelzőjévé, erősítőjévé lehet. Hadd álljon itt egy példa a földi szeretet párhuzamából ennek megvilágítására is.

Fáradt vagy s én is érzem, hosszú volt a nap. —
mit mondjak még? a tárgyak összenéznek
s téged dicsérnek, zeng egy fél cukor darab
az asztalon és csöppje hull a méznek
s mint színarany golyó ragyog a terítón,
s magától csendül egy üres vizes pohár.
Boldog, mert veled él . . .

(Radnóti: Tétova óda)

A cukor darab zengése, a mézcsöpp ragyogása, a pohár csendülése nem a tárgyaknak, hanem a *szereket világának jelzései* közé tartozik. E jelenségek csupán a feleségét szerető férj számára léteznek, kettőjük közt teremtenek kapcsolatot. — Az emberszerető Isten és az Istent visszaszerető ember közt még teljesebb kapcsolatot teremthet a tárgyi világ, hisz neki te-

remtménye, az embernek külvilága az. Szeretkapcsolatukban a tárgyak, jelenségek megtelhetnek az ő dicséretét és szeretetét ujjongó színnel, hanggal, ragyogással. Mint Szent Ferenc *Naphimnuszában*:

Aldjon, Uram, téged hold nénénk és minden csillaga az égnek,
Őket az égen alkotta kezed fényesnek, drága szépnek!
Aldjon, Uram, téged Földanya nénénk,
Ki minket hord és enni ad,
És mindennemű gyümölcsöt terem, füveket és színes virágokat.

Isten kimondott szavára az embernek válaszolnia kell – s ennek a válasz-szónak is egyre személyesebbé, egyre többet hordozóvá kell válnia, szóban és jelben, imában és cselekvésben egyaránt. A nyelvészek fölmérték, hogy a különböző korú, műveltségű, foglalkozású emberek hány szót használnak beszédükben. De ki tudja felmérni azt, hogy egy szónak mélysége, személyességi foka mekkora? „Szeretlek”, „Sajnálom”, „Én”, „Te”, „Örülök”, „Érted”, „Veled”, „Együtt”, „Apám”, „Anyám”, „Gyermekem” – mennyit mond ki egy-egy ilyen szóval egy gyerek, egy fiatal, egy felnőtt, egy öreg ember? Többé, személyesebbé váltak-e szájában e szavak élete folyamán?

Isten imádságos megszólítására ugyanezeket a szavakat használjuk. Elmés szerkezetekkel talán meg lehetne mérni, hogy ki mennyi időt és hány szót imádkozott életében. De ki mondhatja meg, hogy mennyire személyes az imádsága? Gyermekkorunktól halálunkig mondjuk a Miatyánkot, de vajon mit mondunk ki egy-egy szavával 6–10 évesen, s mit több évtizedes imádkozása után? Heinz Schürmann mondja a Miatyánkról írt könyvében, hogy csak akkor imádkozzuk igazán a Miatyánkot, ha Jézus lelkületével tudjuk elmondani. (Das Gebet des Herrn, St. Benno Verl. 1961). Sik Sándor pedig az imádságról mondott konferenciabeszédeiben arra figyelmeztette hallgatóit, hogy ha nagy szenteknek nagy élményét, teljes önátadását szóba foglaló imáit mondják, akkor vigyázniuk kell arra, nehogy a nagy szavak a megfelelő érzésélmény – személyes háttér (s az arra való törekvés!) nélkül előbb-utóbb hamissá váljanak.

Szókészletünk összetétele, nagysága talán imádságunkban sem változik életünk folyamán. De imaszavaink is egyre jobban megtelhetnek önmagunkkal. Ahogy egyre jobban be tudjuk fogadni a testté lett Igét, úgy tudjuk önmagunkat egyre jobban belemondani Istennek elmondott szavainkba is, remélve, hogy halálunkban egészen önmagunkat tudjuk már átadni a sokszor elmondott s most beteljesülő szóban: „Uram, a Te kezdedbe ajánlom lelkemet.”

Ugyanígy válhatnak egyre személyesebbé *cselekedeteink is*. A liturgia szertartásos mozdulatai éppúgy jelzéssé, jelentéshordozóvá válhatnak, mint mindennapi életünk legapróbb tényei, tettei. Hogyan szorítja magához babáját a papást-mamást játszó kisgyerek? Hogyan „gyerekét” az anya-szerepet játszó, de anyaságélmény nélküli főiskolás színész? Hogyan gyermekét egy édesanyja? Hogyan tölt meg egy poharat vízzel az, aki magának önti, az, aki foglalkozásszerűen tölt másoknak italt, végül az, aki nagybeteg édesapját, gyermekét itatja meg vele? Két embernek, egy családnak zárt szeretetkapcsolatában mennyi apró, megszokott mozdulatnak lehet különös jelentése, jelentősége! Az Isten szeretetjelzésére visszaválaszoló ember életében kitágul ez a kör: bárkinek tesz is valamit, mozdulatát telítheti e személyes szeretet-többlettel. Egyre személyesebbé érlelődő mozdulataik többlettel emeli magához Jézus-király „az igazakat” az utolsó ítéletkor: „Amit a legkisebb testvéreim közül eggyel is tettetek, velem tettétek” (Mt 25,31–46).

Isten szeretetét elfogadva így nyilhat-nöhet fel hozzá az ember: bölcsőtől a korporsóig ismételt mozdulatait és szavait telíti-tágítja-személyesíti. Az, akinek szeretetét egyre érthetőbben és személyesebben tudja felfogni a kinyilatkoztatásnak és az egyháznak a szaván, meg életének jelzésein át.

És a hittől elszakadók? A boldogságot magukban, maguknak keresők vagy teremtköz? Remélheti-e a hívő keresztyén, hogy tévútjukon is rábukkannak a Mindenütt-Jelenlőre? Tud-e adni nekik a maga hitéből?

Korunk emberét a haladás ígérete biztatja-sarkallja. A felvilágosodás illúzióiból józanodva látja azonban, hogy az „egydimenziális”, mennyiségi többlet-halmazás zsákutcába vezet igazi, minőségi, többdimenziós fejlődés nélkül (Jacques Pohier: *Eindimensionalität des Christentums?* Concilium 1971. 324.). Ennek az értékesedésnek, transzcendenciának az iránya pedig csak a század rémképét, az elidegenülést is legyőző személyesülés lehet, a szeretet kölcsönösségében. Karl Rahner, a marxizmus-sal folytatott párbeszédben Istent, mint az Abszolút Jövőt mutatta be a szebb jövőért harcolóknak. A személyesebb felé transzcendáló embernek „ismeretlen Istene” nem az Abszolút Személy-e, aki „a Szeretet?” Ő „rejtett” még a hívők szeme számára is. De nem falak vagy homály, messzeség vagy kicsinység rejti előlünk: az Abszolút Személy ő, aki végtelenül nagyobb mindnyájunk szívénél. Szemhatárunk nem bírja befogadni, de mi szeretetétől táguló szívvel növünk végtelenje felé:

Imádlak áhitattal, Isten: rejtelem,
 aki e jelekben titkon vagy jelen.
 Néked egész szívem átadja magát,
 mert Téged szemlélve elveszti magát.
 Jézus, kit titokba fedve látlak itt,
 mikor lesz, hogy szomjas vágyam jóllakik,
 hogy majd fátyol nélkül nézve arcodat
 leljem szent fényedben boldogságomat?

A pusztán elméleti dialógus cselekvő együttműködés nélkül még a közös problémákat is befagyaszttja.

E. Schillebeeckx

*

Az egyházat nem szabad konzervatívok és progresszívek, hierarchia és világiak, vatikáni hatóságok és helyi elöljárók küzdőterévé tenni. Egyházunk legyen ehelyett a kölcsönös bizalom otthona, mely igényli és lehetővé teszi a párbeszédet.

Alfrink bíboros

Amikor Galenust megkérdezték, mi a tökéletes orvosság, ezt felelte: **A** megtartóztatás. S mikor ismét megkérdezték tőle, miért eszik keveset, ezt válaszolta: **Hogy éljek.**

*

Az előljárót inkább választják a teher, mint a tiszttség viselésére; s ezért nem szabad elutasítani azokat az alattvalókat, akik terhesek valamilyen lelki vagy testi betegség miatt: hanem inkább segíteniük kell elviselni őket.

(Humbertus de Romanis)

TÁVLATOK

„AKINEK HITE VAN, NEM REMEG” (XXIII. János pápa)

A zsinati lelkiség alakításának útján

A mintegy tíz éve megnyitott egyetemes zsinat nem csak az egyház külső és belső történetében volt és marad fontos esemény: talán még fel sem mérhető annak jelentősége, hogy mit adott, mit hozott a valóban „zsinati”, „zsinat utáni” lelkiség kialakítása szempontjából.

Megfontolásaink elején talán igazat kellene adnunk annak a nem ritkán elhangzó megállapításnak, hogy bizonytalankodókká letünk. Mintha senki nem tudná, hol-merre áll és merre visz az út? Vannak, akik ezt őszinte aggodással, mások inkább a „nagy kaland” utáni vágytól hajtva, ismét mások viszont csak kurta kis vállrándítással említik.

A problémát talán „kivülről” kell megközelítenünk, az események változó fázisait, sodrását kell előbb szemügyre vennünk. Mindezek előtt megállapíthatjuk, hogy a zsinat utáni lelkiség kialakulása és kialakítása nem függetleníthető az események láncolatától. Legelsősorban azért nem, mivel ezekben élünk, ezeknek alakításán veszünk több-kevesebb aktivitással részt. Ebből következik az is, hogy „úton” vagyunk, hogy nem kikristályosodott eredmények gyümölcseit élvezzük, hanem *magunk is részeseivé váltunk egy belső, lelki érési folyamatnak*. Oly spiritualitás kialakításán fáradozunk, mely változatlanul az őseredeti krisztusi talajba ereszti gyökereit, mégis „modern”, korszerű, mert a mai embert veszítené. Folyóiratunk jelen számának több írása is ezt az ősi, mégis megújított lelkiséget mutatja be. Rovatunkban csupán „távlatokat” igyekszünk felvázolni: miből és mi felé, milyen irányba indultunk? (Hálás örömmel nyugtázzuk, hogy hasznos szempontokat és adatokat merítettünk D. A. Seebernek, a HERDER Korrespondenz főszerkesztőjének írásából, H. K. 1972. 525—28.)

A fejlődés első fázisaként magát a zsinatot tekinthetjük. A világ püspökei, élükön a pápával, bátran néztek szembe és szóltak a nagy nyilvánosság előtt az egyház problémáiról, a teológiai és lelki megújulás igényéről. Nem a tömegektől elszigetelten vagy önmagukat elhatároló vezetőkként, hanem Isten né-

pének valódi pásztoraiként tették meg felelős nyilatkozataikat. Az egyház belső dinamizmusáról tanúskodó fellépésük szinte osztatlan lelkesedésre, elismerésre talált. Azt minden józan krisztushívő tudta, hogy a püspökök által felvázolt, a zsinati okmányokban írásba foglalt megújulási programot nem lehet egyik napról a másikra megvalósítani. Készségből, jószándékból, egységes megújulási vágyból azonban nem volt azokban az években hiány.

Azután következett a *második periódus*: „szaván fogták a zsinat utáni egyházat” (vö. TEOLÓGIA, V. évf. 1971. 104—110). Mivel pedig egyesek e felülvizsgálat és „számonkérés” során a „visszavonulás” útjára léptek, egyre több követelésre, tiltakozásra, sőt konzesztálásra került sor. E „forradalmárok” között fel lehet ugyan sorakoztatni szép számmal huszonéves fiatalokat, de jócskán akadt közöttük a negyvenes, sőt a hatvanas éveiben járó pap, teológus és világi hívő is. A tervezett reformokat késleltették, — egyeseket nem épp a józan ész, másokat csakis a józan megfontolás alapján. Számos ember lelkében előbb a csalódottság, majd a rezignáció vett szállást. A „tisztulási folyamat” ugyan tovább folyik, de nem egy egyházi vezető akad, aki azt túlon túl fékezi, mereven a zsinat „betűinek” korlátai közé kívánja szorítani.

A *harmadik szakasról* már nagyon nehéz nyilatkoznunk. A viszonylag rövid időnek — alig tíz év — ilyen három fázisos felülvizsgálata könnyen vezethet sematizáláshoz. Mégis, beszélhetünk ilyen „harmadik periódusról” is. Benne élünk. És ez nem szürke, nem egyszínű. Akadnak benne, akik valóban a színtelen el-lankadók közé, mások a sötéttónusú rezignáló, ismét mások a reális felmérők, a tervezők, vagy épp az aggályoskodók, bizonytalankodók közé sorolhatók. E felosztás — jól tudjuk — nem tükrözheti az élet ezerszínűségét. Mégis, külön ki kell emelnünk azokat, akik *ma is változatlan „zsinati lelkesedéssel” tekintenek a mindeneget megújítani képes Lélek működése felé*; akik ma is készséggel feltárják lelküket, hogy a Lélek hasson bennük és általuk. A túlon túl „józanok” ugyan félnek

tőlünk, a lehangoltságra hangoltaknak lelkébe azonban újra és újra erőt öntenek. Nem azzal, hogy saját erejüket adják át másoknak, hanem mert *változatlanul Krisztus evangéliumának örömhíre felé mutatnak, abból merítenek új erőt.*

Mindezt nem közvéleménykutatásra építve soroltuk fel. Az, aki ma — legalább is nagy vonásokban — ezeket a periódusokat és a jelen fázist nem képes észrevenni, nem is él valójában; vagy ha mégis, akkor külső vagy belső emigrációba vonult.

Nos, de mi köze van mindennek a „*lelkiséghez*”, *lelki megújuláshoz*? Nagyon is sok. A „*sietve elfutottam és a pusztába vonultam*” magatartás ma már csak történelmi emlék. Athos hegye is turisztikai látványlótá degradálta önmagát, csak külső támogatással képes még fennmaradni. Jézus Krisztus ugyan a „*pusztába vonult*”, de csak azért, hogy felkészüljön világot megváltó munkájára, miszsiójára, a legnagyobb aktivitást követelő, másokért vállalt életre.

Ha valaki tehát a fenti három fázisban nem látna egyebet, mint csupán viszonylag rövid életű, időszakos törekvések jelentkezését egyházunk életében, annak emlékeztetébe szeretnők idézni XXIII. János pápa zsinatot megnyitó beszédéből, hogy 1) a mai modern ember ugyanazt a benyomást keltheti, hogy nem jut ideje a „*lelkiekre*”, a vallásos élet gyakorlására, mégis, az egyház feladata változatlanul az marad, hogy szabadon és missziós reménykedéssel hirdesse Krisztus evangéliumát; 2) a zsinat hatékony módszerekkel tartsa fenn az evangéliumra építő tanítást és magyarázza is meg a mai világ számára. Ne tévessze szem elől, hogy az ember ma is testből és lélekből áll, világi és örök hivatásának él, — a krisztusi tanítás pedig a mai kor emberét is mindkét vonatkozásban megszólítja; 3) mindebből következik, hogy az egyház feladata nem csupán az, hogy a „*tanítás*” kincseit megőrizze, hanem, hogy a történelmi mában is közkinccsé tegye Krisztus tanítását.

Első olvasásra mindez szinte közhelyként hat. Sajnos, a valóság mégis más képet tár elénk. Számos ember lelkében még ma is meghökkenést és zavart kelt, ha figyelmeztetjük, hogy korunk emberét a társadalmi bajok és világi gondok nagyon is lekötik. A „*lelki életnek*”, a vallásnak problémái — tudomásul vesszük-e vagy sem, — a hétköznapi élet periferiájára kerültek. Tények ellenében nincsenek érvek. A 2. Vatikánum egész felső története mögött, kimondva vagy bennfoglaltan, a modern társadalmi átalakulás problémái állnak. Problémák, melyek püspököket, papokat és világiakat egyformán érintenek. Csak az nem látja ezt, aki még ma sem olvasta végig a 2. Vatikáni zsinat „*eseménynaplóját*” (tehát nemcsak a hivatalos dokumentumokat), vagy

épp „*Az egyház a mai világban*” lelkipásztori konstitúciót. Igaz, vannak országok — ilyenek mondható saját hazánk is — ahol a belső társadalmi feszítő erők lassan a nyugvópont felé mutatnak. De még az ilyen helyeken is él a keresztények lelkében a feloldhatatlannak tűnő, vagy eléggé meg nem oldott probléma: vajon a hit és hívő magatartás kimerülhet-e az új érték- és értelmezési rend közepette a szertartásokban való — mégoly aktív — részvételben? Hogy a vallási, vagy ha tetszik, „*lelki élet*” valóban *élet legyen*, mely krisztusi életből táplálkozik és igazságra épül, egyszersmind pedig világi feladatvállalást, szolgálatot is jelentsen, — ez elvben ismert, de a gyakorlatban máig sem kielégítően megoldott probléma. Tudjuk, mennyi vita előzte meg épp az e kérdéskomplexum felé forduló „*Egyház a mai világban*” megfogalmazását és követte annak értelmezését. A *belső lelki megújulásnak* ma (és minden korban) nem csupán a jó és rosszakarátú embertársakkal, hanem az *adott külső tényekkel, keretekkel is* számot kell vetnie. Ez természetesen nem kétséges, hogy a keresztény ember számára Krisztus tanítása, akarata, élet- és keresztútja döntően útmutató. De az is tény, hogy Jézus Krisztus az adott történelmi-földrajzi helyzetben hirdette, — tudomásul véve környezetét, alkalmazkodva annak szokásaihoz, igényeihez (a bűnt kivéve) — hogy elközelgett az Isten országa. Azoknak „*vallásos*” vagy épp „*lelki élete*” pedig, akik követőivé váltak, akik „*megtertek*”, a hétköznapi gondja-baja közti keresztvállalásban és tanúságtevésben érett hitvalló, önfeláldozó, a másokért áldozatot hozó Krisztus-követésé.

A történelmi-társadalmi alap és háttér minden korban adott, ezért a *mai* keresztény lelkiség alakításánál ezt *is* tudomásul kell venni. Természetesen a vallásos-lelki szférában mindig *felelős tudatformálásra, hívő meggyőződésből fakadó életalakításra* van szükség. Ma különösen, mivel a vallási-lelki tudatformáló tényezők mögött nem állnak támogató háttérként a társadalmi erők és struktúrák sem hazánkban, sem pedig másutt. (Persze, azt is megkérdezhetnők: vajon mindezen tényezők opáink korában valóban „*segítő*” módon álltak-e rendelkezésre?) Az az élet, amely a ma keresztényeit körülveszi, — minden technikai komfortjával és már a gyermekkorban jelentkező kultúr szolgálataival — egyáltalán nem olyan, hogy belső szükségszerűséggel irányítsa a hitproblémák, a vallás kérdései felé az egyes ember és a közösség figyelmét. Ilyenek természetesen mindenkinben támadhatnak és sokakban de facto támadnak is. Igaz ugyan, hogy a sokat emlegetett „*tudományhitből*” napjainkban épp a tudósok ábrándulnak ki, a tömegek viszont, a kutatások eredményeinek „*fogyasztói*” még ma is szép

számmal e tudományhit büvületében élnek. E tudományhit oly mély gyökeret vert a ma általában tudatvilágában, hogy számos — egyébként jószándékú — keresztény számára is már-már kizárólagos erkölcsi, sőt vallási normák forrásává vált. Ha csak erre gondolunk, máris érthető, sőt szükséges, hogy az egyház egyre céltudatosabban törekedjék — épp krisztusi küldetésére hivatkozva — az evangéliumi gondolatvilág hamisítatlan tartalmának megőrzése mellett a vallási élet modernizálására, az adott realitásokkal számoló belső lelki megújulásra.

Fentebb idéztük XXIII. János pápa zsinati megnyitó beszédének egy-két gondolatát. Szó esett arról, hogy az egyház feladata — figyelembe véve az ember testi-lelki igényeit és adottságait — az egyéni és közösségi vallásosság, lelkiség megújítása. Mindennek *előzetes feltétele*, hogy a teológia és Ige hirdetés (a kettő nem szakítható el egymástól) az eddiginél sokkal realisabban írja le, illetőleg irányítsa a hívő élet alapjait és gyakorlatát. Közismert, hogy a „lelki életnek” alapvető és ősi gyakorlatai, így a szentségi élet, az Ige hirdetés (adó- és befogadó értelemben), a liturgia végzése (liturgikus lelkiségre és nem csak oly külsőségekre gondolunk, mint pl. a liturgikus tér kialakítása). de még a szerzetesi élet is csak „*harmadsorban*” függvényei az „intézménynek”, vagy épp az „intézménységnek”. Mindezek „*másodsorban*” az ember lélektani adottságainak vagy épp gátlásainak tükröképei, „*elsősorban*” pedig azoktól az adottságoktól illetőleg reflexióktól függenek, melyeket egyrészt (olykor súlyos teherként) az előző generációk hagytak ránk, másrészt a keresztények egyre tudatosabban kell, hogy bensőleg feldolgozzanak, lelkileg-szemlelileg magukévá tegyenek.

Mindezt röviden így foglalhatnánk össze: nincs, nem is lehet vallási-lelki megújulás anélkül, hogy ne szembesítsenék önmagukat saját múltunkkal (mindenek előtt az evangélium „*ítélőszéke*” elé állva), azután a környező világgal (ugyancsak az evangélium érték-mércéjén mérve le azt) és szükség esetén ki ne lépniék abból a magunk által és magunk számára kialakított, „*büvösnek*” vélt körből, mely ma már sem lelkiséget, sem védettséget nem jelenthet, hanem sokkal inkább csak „*gettót*”, rezervációt, vagy esetleg „*műemlékvédelmet*” biztosíthat intézményeink és önmagunk számára.

A konkrét program megvalósítása nem könnyű, és semmiképp sem épülhet egyéni improvizációkra. A tényhelyzetet alapvető kortünetek, a ma emberének igényei, belső megújulási törekvése jellemzik. Csak egy-kettőre utalunk: a kölcsönös megbecsülésre építő pluralizmusra, a Krisztus által biztosított szabadságtudat feléledésére, a konfliktusszituá-

ciók öntudatos kihordására és feloldására való őszinte törekvésre, az igazság és igazságosság utáni éhségre és vágyra. Tényként kell elkönyvelnünk azt is, hogy a mereven megfogalmazott tantételek és paragrafusok nem csupán a biztos bázist, de egyben komoly nehézségek csíráját is jelentik. A változhatatlannak vélt szokások fiatalok ezreit ijesztik el, az idősöknek pedig nem egyszer a megszokott terhet jelenti csupán. Szóljunk-e továbbá azokról, akik szerint ma is mindenben ellene kell mondani a világnak? Az „ellenállók” gyászos hadáról, akik szerint az egyház legfeljebb csak ruházódásában korszerűsödhet, de semmiképp sem mutathat fel lelki stílusában, arculatában új vonásokat; akik könnyen elfelejtik vagy észre sem veszik, hogy bizonyos „*kánoni*” formák, megszokott „*kenetesség*” még a legbuzgóbb igehirdető és lelkiatya számára is lehetetlenné teszik, hogy az „*éhezőknek*” valódi táplálékot adjanak, hogy felfedjék Krisztus igazi tanítását és feltárják rejtett kincseit.

Természetesen az ún. „*világnak*” is szemére lehet mindezzel kapcsolatban egyet s mást vetni. Az egyháztól, pontosabban Krisztustól egyre jobban eltávolodó társadalom a krisztusi törvény nélkül, a szeretet nélkül, nem tud mit kezdeni szabadságával. Nem tud azonban megbirkózni a világ felé forduló egyház, a krisztushívők őszinte feltárulkozásával sem. Zavarba jön, csodálkozik, sőt olykor egyenesen gyanakvással fogadja azt. Egyesek talán úgy vélik, hogy a szekularizációs folyamat úgyis „*elintézi*” majd a vallásos beállítottságot, kioltja a lelkiség utáni igényt. Jól látják ugyan, hogy az egyház újabb „*Sturm und Drang*” korát éli, ugyanakkor azonban elfeledik, hogy ez minden emberekből álló közösség időszakos élettvénye.

Vannak természetesen sokkal *konkrétabb problémáink* s ezek nyomán támadó *feladataink* is. Így pl. a *bűnbánati gyakorlat* alábbhagyásának egészen biztosan köze van a hagyományos „*gyóntatószékhez*” és bűnlajstromokhoz, „*lelkítükrökhöz*”. Ennél azonban mélyebbre is nézhetünk: köze van a téves vagy helyes normaértelmezéshez, a még mindig kísértő kazuisztikus-farizeusi erkölcsi szemlélethez és az „*Isten gyermekeinek szabadságára*” vágyó lelkülethez is. Elég, ha Krisztus korára, a másokra súlyos terheket rakó aprólékos előírásokkal operáló farizeusi morálra utalunk. — A *hitélet* megnyilvánulásaival kapcsolatos érdeklődéshiány, a tömegek visszavonulása is érthetővé válik, kiváltképp, ha megfontoljuk, hogy a mának emberre nem kívánja „*mágikus ceremóniákkal*” tarkítani hétköznapjait (v. ö. TEOLÓGIA, IV. 1970. 27. sz.). Ki akarja tánni lelkét a szentségi kegyelem felé, de nincs szüksége oly „*misztériumjátékokra*”, mint pl. a középkor

emberének. Ha mégis hasonlóra vágnék, ezt „jobb rendezésben” és „alakításban” máshol is megkaphatja. Jól tudjuk, hogy a hit, az ima és a lelki igényből fakadó keresztény élet mindennél mérhetetlenül több. Mindaddig azonban, amíg ezt hitelreméltóan nem hirdetjük és nem tárjuk a világ elé, ne várjunk eredményt sem új rubricisztikus előírásoktól, sem azok begyakorlott megtartásától. — *A papság és szerzetes-közösségek közismert utánpótlás gondoljai* szervesen összefüggnek a tekintély válságával. Az únos-úntalan kvázi-tévedhetetlenséggel, „Isten nevében” fellépő, az Isten akaratára hivatkozó egyházi előjárók elvesztették nemcsak a maguk, de a papi- és szerzetesközösség emberi arculatát is. Elfelejtették, hogy számunkra csakis e világban és testben, azaz emberi módon lehet „lelki életet” élni. A papi- és szerzeteshivatások felvirágzása — nem gondolva Isten esetleges rendkívüli kegyelmi közbenyúlására — csakis akkor várható, ha mindkettő teljes tartalmat adó, értelmes, egzisztenciális életformává válik. E tartalmat és annak külső formáit is gyökerében mindenkor Krisztus evangéliuma, konkrét módon viszont mindig az adott helyzet, az emberi közösség és az egyház által meghatározott feladatok és igények nyújtják.

Mindezekben és még számos konkrét problémán túl vagy épp előtt elénkmered a kínzó kérdés: *van-e még szüksége a világnak az egyházra, annak látható megjelenésére?* Van-e szükség még ma is spiritualitásra, krisztusi lelkiségre? Afelől nem lehet kétségünk, hogy ha valóban van hitünk, akkor feltétlenül igennel válaszolunk e kérdésre. Válaszunk azonban csak akkor lesz meggyőző, ha a valóban Krisztus szándéka szerinti egyházra, annak tanítására és gyakorlatára gondolunk. Nem szabad visszariadni a megállapítástól: az egyházban nem minden a Szentlélek vezetése és szándéka szerint történt. Minden igaz megújulást és fejlődést a Lélek ereje hatott át; de volt egyházunkban helytelen, téves irányba mutató fejlődés is, mely nem az Isten országá, hanem nagyon is a földi berendezkedés, a „maradandó lakás” kényelmének és „hatalmi egyensúlyának” szolgálatában állt. Arról sem feledkezhetünk el, hogy a sokat hangoztatott „világ felé fordulás” nem fogja feltétlenül „meghatni” a világot. Krisztus kifejezett *szolgálatot és áldozatot vállalt*, nem pedig lelkesedő vagy mindentudó orvosként kínált az evilági bajokra patent megoldásokat, recepteket. Tudjuk azt is, hogy szolgálatunkat és áldozatainkat olykor eltakarja saját búneink sötétsége. Nem lehetünk utópisztikus álmodozók: *a „világ egyszersmind lehúzó erő is; de ne legyünk farizeusi képmutatók sem: bár tudatosan vállaljuk Krisztusnak a világban véghezvitt szolgálatát és áldozatát,*

ugyanakkor csakis *kritikus távolságtartással* végezhetjük eredményesen e feladatokat.

Úgy véljük, itt érkeztünk el napjaink alakítandó lelkiségének, a mai spiritualitásnak *alapproblémájához*. Nem lehet „lelki ember” vagy épp „vallási közösség” az, amely a feltétlenül érlelő vitákat és véleménykülönbségeket fontosabbnak tartja, mint *magát az ügyet, Jézus Krisztus ügyét*. Minden alakulásra és átalakulásra épp azért volt és lesz is szükség, hogy valóban Krisztus, az általa képviselt „ügy” jusson diadalra. Természetesen — épp ez „ügy” érdekében — nem szabad visszariadnunk a valóban érlelő, a jobb felé vezető „könnyed” vitáktól sem. „Annak a humorérzéknek hiánya és az az ingerültség és ingerlékenység, amely ma egyházunkban és teológiánkban lángro kapott, talán a leg-erősebb ellenfél, amit a mai kereszténység ellenében fel lehet hozni” (Walter Kasper). Építsük le gondolkodásunkban, vessük ki lelki-világunkból a „barát-ellenség” kategóriának kizárólagosságát. Aki még a spiritualitás vonatkozásában is csak a „konzervatív” és „progresszív” kategóriákban képes gondolkodni, az valóban vonuljon a pusztába.

Az egyház a zsinaton átlépett a Rubikonon. Akik mégis visszamaradtak, azok már nem az „orthodox hit” őrzői, hanem vagy született ellenzékiek, vagy remegő, túlonált óvatos emberek. Valamiféle modern szektának tagjai, akik még mindig csak ott tartanak, hogy eldöntsék: vajon van-e helye Krisztus egyházában, a „lelki emberek” között a „körülme-téletleneknek”? Lelkiekben való elmélyülést sem régen, sem ma nem várhatunk a paragrafusokat, az ősök szokásait kínos gonddal őrzőktől, csakis a bátraktól. Nem csupán egy híd vagy felhőkarcoló megalkotásánál van szükség alkotó erőre és fantáziára, hanem „Isten templomának”, — mely lelkünk, mely mi vagyunk — építésénél, formálásánál is.

Mindaz, aki az egyház és annak belső életető eleme, *a spiritualitás megújításán* munkálkodni kíván, ne feledje XXIII. János pápának már halálos betegségében mondott szavait: **AKINEK HITE VAN, NEM REMEG**. Aki valóban a hitből él — *iustus meus ex fide vivit* (Zsid 10,38) — az nem remeg, ha egy korszak elmúlik, ha az ébredő újnak kell építőmunkássá vá szegődni. Nem, mivel csakis az időbeni, az emberi műhat, a „sziklaalap”, *Krisztus ugyanaz tegnap, ma és mindörökké*. Nem remeg, mert szárnyakat kap, ha élteti a tudat, hogy saját lelkének ügyét, a hívő közösség ügyét és az emberiség nagy családjának ügyét egyaránt előbbre viszi; ha Isten előtt vállalt felelőssége tudatában merít és nyújt az „életet adó igékből”; azokból, melyek valóban és egyedül képesek „örök életet” biztosítani. A szólóító és szólóvesszők, a fő és test, *Krisztus és az egyén meg a hívő közösség*

összeforrottsága nélkül nem volt és nem is lehet soha keresztény spiritualitás. Amíg azonban a világban élünk, amíg az egyház „vándoregyház” marad (márpedig ilyen lesz a világ végéig), addig erről az összeforrottságról minden korban a leghitelesebben, legszavahihetőbben, legőszintébb és legreálisabb módon kell tanúságot tennünk. Bizvást mondhatjuk: amíg élő hitünk lesz, amíg nem

lépünk le a Szikláról, nem fordulunk el Krisztustól, sőt egyre inkább akarunk vele összeforni, ez így is lesz. Korok és igények, adottságok váltják ugyan egymást, de Ő velünk marad s nekünk ki kell tartanunk mellette. Őszintén és bátran tehetjük, hiszen „akinek hite van, az nem remeg”.

Sz. A.

*Imádság azokért,
akik nem tudnak hinni*

Urunk ma ateisták között élünk. Ők nem mindnyájan gúnyolják, vagy kárhoztatják a hitet. Sok közülük egyszerűen nem tudja, mit kezdjen a hittel. Vannak szorongásban élő ateisták, akik azt mondják, hogy nincs érzékzservük a hithez. És vannak olyanok, akik az egyházon botránkoznak. Az egyház gazdag és folyton pénzt kíván tőlük. Története során sok téves dolgot művelt, nevében gaztettek láttak napvilágot, amikor melegágya volt a képmutatásnak. És vannak, Urunk, akik neked szegeznek kérdést, azt, amely miniket is gyötör, súlya alatt mi is szenvedünk: ha valóban létezel, akkor miért engedted meg a háborút, a katasztrófákat, az éhínséget, a fájdalmat, a gonoszságot, a közönségeset, a szenvedést? — Inkább nem akarnak hinni benned, mintsem téged teyenek felelőssé mind ezért.

Urunk, jól tudod, ezek a kérdések bennünket is szorongatnak. Bár hívő lélekkel mindig hozzád fordulunk, nem szabad megfélekezniünk arról, hogy másképp is mehetne a világ sora. Kegyelmed tart minket, hogy hitünk el ne illanjon, hogy szavad mélyebben gyökerezzen bennünk, mint a fenyegető kérdések és a megrázó élmények. Urunk, őrizd meg minket ebben a kegyelemben. Engedd, hogy a közöttünk élő ateisták által hitünket mindig tisztogassuk. Bár tőled ajándékba kaptuk a hitet, ne csak átvegyük, hanem harcoljunk, küzdjünk, szenvedjünk érte. Engedd, hogy hitünket boldogan és meggyőzően éljük, nehogy a nemhívők a hit torzképét lássák rajtunk.

Talán éppen azért nem tudnak hinni, mert hamis istenképet mutattunk meg

nekik. Szívük legmélyén talán nem is Istent tagadják, hanem csak azt a képet, melyet mi állítottunk eléjük Istenről. Talán úgy tűnik nekik, hogy mindaz, amit mi hiszünk és teszünk, fura és ostoba, áthagyományozott dőreség, mágikus zagyaság; a kemény valóságból álombeli túlvilágba menekülünk.

Urunk, te jobban ismered őket, mint ők ismerik önmagukat. És mivel te minden jót szeretsz, szereted azt is, ami bennük jó. Szereted, hogy van bennük érzék a becsületességre és az igazság szeretetére, buzgólkodnak a tárgyilagosságért és a realitásokért. Ha rohanva nem ismerik föl az örök dolgokat, nem ismernek föl téged, az örökkévalót, ha csupán a földi dolgokat tartják nagyra, az embert és az emberségséget, akkor légy irgalmas hozzájuk! Ha gyarapszanak az emberségben, add meg nekik a fölismerést: az ember végtelesen meghaladja az embert. Add, hogy belássák: az ember semmiben sem rövidül meg akkor, ha van Isten, semmit sem veszít szabadságából és nagyságából, sőt Isten az első, akitől igazi méltóságát kapja. Add, hogy felismerjék: minden emberi érték csupán az Istenemberben, Jézus Krisztusban nyer beteljesedést.

Urunk, te jobban ismered őket, mint ahogy ők ismerik önmagukat. De minket is jobban ismersz, mint mi saját magunkat. Ismered a mi határozatlanságunkat, szegényes hitünket, reményünket, szeretetünket. Keresztény életünk nem elég meggyőződött, ezért nem tudunk másokat meggyőzni. Ahogy te mondtad, a világ világosságának, a föld sójának kell lennünk. Segíts meg minket, hogy azok is legyünk.

(Willibald Kammermeier, „Männer im Gebet”, Verlag Herder 1970.)

EXEGÉZIS ÉS KÉRÜGMA

Böjt 1. vas. (Ter 9,8—15; 1 Pét 3,18—22; Mk 1,12—15)

Isten és az ember találkozása

A találkozás fokozatait az üdvtörténet eseményei jelzik. A kinyilatkoztatás Isten közeledése. Egyeseket kiválaszt és rajtuk keresztül üzen vagy rajtuk keresztül mutatja meg hatalmát és irtalmát. Igéreteket ad, csodálatos tettekkel igazolja mindenhatóságát és szentségét. A természet erőit felhasználja jutalmazásra vagy büntetésre, szövetséget köt és elkötelezi magát az embernek. Viszonzásul engedelmességet és hűséget követel. Az Ószövetségben a törvény megtartásával és a templom szolgálatával azt kellett igazolni, hogy a hívők Isten népének tartják magukat s az ő ígéreteire építik jövőjüket.

Jézus Krisztus már a teljesülésre hivatkozik: az Isten országa elközelgett. Sőt jelen van személyében és az általa hozott megváltásban, de csak azok válnak részesévé, akik lelkiileg hajlandók befogadni. A befogadáshoz kettős előkészület kell: térjete meg és higgyetek az evangéliumnak.

A megtérés a tiszta látás előfeltétele. Rá kell jönnünk, hogy a bűn saját ösztöneinknek, a kényelemnek, a gögnek, a kapzsiságnak szolgálata. Tulajdonképpen a bűnnel is boldogságunkat keressük, de amit megszerzünk, éppen olyan múlandó, mint mi magunk. A bánatban benne van a kijózanodás. Meglátjuk, hogy mire vagyunk képesek magunktól és mit várhatunk Istentől. A teljes igazságot, a szeretetet, boldogságot, az élet teljességét csak adományképpen kaphatjuk meg.

Az evangélium azt hirdeti, hogy Isten elhozta mindezt. Ő nem elvont eszme, hanem eleven személy, aki Jézus Krisztusban felénk fordult és megmutatta, hogy nem idegenkedik tőlünk. Nem fölényesen, nem ünnepnapokon, hanem az élet egész keresztmetszetében akar találkozni velünk. Ott van a gyermek mosolyában, a szülők aggodásában, a munkában, szórakozásban, a szenvedésben és haláltusában egyaránt. Feltámadása igazolta, hogy a földi élet beletorkollik Isten boldogságába. A vele való találkozás az élet megoldása.

Böjt 2. vas. (Ter 22,1—2; 9a; 10—13; 15,18, Róm 8,31—34. Mk 9,2—10)

Isten dicsősége emberi alakban

Az apostoli igehirdetés úgy tekintett vissza Krisztusra, mint „akinek arcán meglátta felragyogni az Isten dicsőségét” (2 Kor 5,6). A táborhegyi jelenet már eleve felhívta a figyelmet arra, hogy ez a dicsőség egész emberségében el van rejtve, tehát egyszer véglegesen meg kell mutatkoznia. Hallgatói és tanítványai észrevették, hogy beszédéből, tetteiből, követelményeiből, ígéreteiből Isten ereje és szentsége sugárzik ki.

Szenvedése, halála és feltámadása végül meggyőzte őket, hogy akivel ez történik, aki így viselkedik, az nem lehet más, mint akinek mondja magát: az Isten Fia. Jézusnak, a hozzánk hasonló embernek ez az egyedülálló dicsősége: benne az Atya egyszülött Fia jött hozzánk. Az emberi életet, a munkát, a kötelességteljesítést, a szenvedést és a halált megtöltötte isteni tartalommal. Igazolta, hogy a földi élet végtelen értékeket hordozhat.

Krisztus mint megváltó azt akarta, hogy saját istenfiúi dicsőségét mi is átvegyük. A hit és a keresztség által őt öltjük magunkra (Gal 3,27), az ő életét éljük, az ő Lelkének templomai leszünk. A kegyelmi állapot rejtett módon véghezviszi bennünk a színévaltozást: a teremtményből, a szolgából Isten gyermeke lesz, akinek az a hivatása, hogy élete, tettei, szavai, imája, szenvedése és halála erről az isteni szikráról tanúskodjanak. A bennünk levő kegyelem és az erkölcsi erőfeszítés a záloga annak, hogy a dicsőség a feltámadásban külsőleg is megnyilvánuljon rajtunk.

A mai szentlecke rámutat arra, hogy a megváltásnak ezért a módjáért az Atya is meghozta az áldozatot: nem kímélte Fiát, hanem odaadta mindnyájunkért... A szeretet, tisztelt, kiengesztelődés csak személyes áldozat gyümölcse lehet. De tudjuk, hogy az áldozatos élet milyen belső forrásból táplálkozik.

Böjt 3. vas. (Kiv 20,1—17; 1 Kor 22—25; Jn 2,13—25)

Isten „balgasága” és „gyöngesége”

Krisztus alakja az ellentétek harmóniája. Felleljük benne az Istent és az embert, a dicsőséget és a kiüresítést, az erőt és a gyengeséget, a bölcsességet és az emberi okoskodást meghazudtoló viselkedést. A mai olvasmány két ellentétpárt ragad ki: Isten gyengesége erősebb az embereknél, Isten balgasága bölcsőbb az embereknél.

Ha a hatalom szempontjából nézzük Krisztus működését, valóban úgy látszik, mintha Isten félretette volna erejét és gyengének mutatkoznék. Igaz, hogy az Ószövetség is beszél Isten hosszú türelméről, ott mégis inkább az a szemlélet, hogy a nép hűtlenségét csapások követik. A hitet Isten nagy tettei alapozzák meg. Krisztus csak egyszer ragad ostort, hogy a bűn súlyosságára figyelmeztessen. Egyébként megelégszik azzal, hogy az ítéletet emlegeti, amelyet senki sem kerül el. Szenvedése idején méginkább elrejtí hatalmát: egészen áldozattá válik a vértanúságban. Az apostol erről a gyengeségről mondja, hogy erősebb az embereknél. Hiszen a türelem és a szelenség mindig az irgalom, a kímélet megmutatása. Az egész kinyilatkoztatásnak az a célja, hogy meggyőzzön Isten irgalmáról. A hívők ezrei és milliói tanúsítják, hogy ebből a gyengeségből erő árad, amely lábra állítja az ingadozó embert, s arra készíti, hogy bizalommal közeledjék.

Az erőnek az ilyen gyakorlása a legnagyobb bölcsesség. Már az ószövetségi bölcs meglátta, hogy az okos ember az ellenségét is barátjává teszi, míg a balga a barátját is elidegeníti magától. Ha Krisztus mindenütt isteni hatalmára támaszkodik és nem vállalja emberi módon küldetésének következményeit, akkor nem mutatja be, hogy a küzdelmes élet lehet érdemszerző és hogy az erény tiszteletre méltó. Sőt nem lehetett volna reményünk forrása sem. Nem lenne példaképe azoknak, akik nem rendelkeznek természetfölötti hatalommal, akik ki vannak téve igazságtalanságnak és nincs más választásuk, mint a tehetetlen düh vagy az Istenbe vetett bizalom.

Böjt 4. vas. (2 Krón 36,14—16; 19—23; Ef 2,4—10; Jn 3,14—21)

Isten szeretete a világ iránt

A hit legnagyobb próbatétele talán ez a kijelentés: Isten szereti a világot. Az élet inkább az ellenkezőjét mutatja. A világ tele van bajjal, igazságtalansággal, reménytelenséggel. Ezért egyesek úgy gondolják, Isten egyetlen

mentsége az, hogy nincs. Mások arra gondolnak, hogy Isten kilépett a világból, meghalt számára és sorsára hagyta, ezért az ember tragikus lény.

A keresztény szemlélet Isten üdvtörténeti tetteiből indul ki. A világ az ember világa: az öncélú, akaratos, kutató és saját függetlenségére féltékeny emberé. A világ olyan, hogy érvényesülhet benne az ember szabadsága, törekvése, sőt bűne is. Az ember ebben a világban szabadon dönthet a jó és a rossz között, viszont rákényszerül arra, hogy keresse az élet értelmét és belássa teremtményi kicsiségét. Az üdvösség története éppen arról győz meg, hogy Isten ezt a gyarlósággal és bűnnel teli világot karolta fel és vezeti a természetfölötti cél felé. A megváltást úgy hajtja végre, hogy nem veszi el az ember szabadságát és meghagyja a világot fájdalmas küzdőtérnek. De módot ad arra, hogy igazi partnerként felismerjük őt és úgy közeledjünk hozzá. Tettei, ígéretei, kegyelmének hatásai módot adnak arra, hogy felismerjük őt és meglássuk atyai gondviselését. Isten szeretete abban nyilvánult meg, hogy biztos reménnyel ajándékozott meg bennünket. Az elmúlás kietlenségével szembeállította az örök életet, a bűnrel a megbocsátást, a halállal a feltámadást. A síróknak vigasztalást ígért, az éhezőknek bőséget; biztosított az igazság teljes győzelméről, a béke és a szeretet megvalósulásáról. A reménnyel erőt önt belénk a helytállásra.

Ezek az ígéretek az üdvtörténet legnagyobb eseményén nyugsznak: Az Atya nem kímélte Fiát, hanem áldozatul adta. Azóta a kereszt ilyen biztosíték. De egyúttal felhívás arra, hogy a mi feleletünk is csak az áldozatos szeretet lehet.

Böjt 5. vas. (Jer 31,31—34; Zsid 5,7—9; Jn 12,20—33)

Jézus „órája”

A szenvedés napjai Jézus számára azt jelentették, hogy véglegesen vállalta küldetésének következményeit. Tanítása és viselkedése egyesekben hitet fakasztott, másokban gyűlöletet ébresztett. Ha hű akart lenni küldetéséhez, helyt kellett állnia akkor is, ha a feladat teljesítése életébe kerül. Ezt a helytállást annyira értékeli, hogy kijelentése szerint „ezért az óráért jött a földre”. Itt tette rá a pecsétet életművére. Engedelmségével megdicsőítette az Atyát és áldozatával kiengesztelte a bűnt. Különös azonban, hogy nem saját elhatározásáról beszél, nem azt ígéri, hogy szilárdságával megdicsőíti az Atyát, hanem kér: Atyám, dicsőítsd meg nevedet. Mint fiú egészen az Atyából él, tőle kapja a parancsot, az erőt és a jutalmat. A megváltással az Atya

nyúl vele az emberi történelembe. Az ő örök elhatározása teljeseedik, irtalma táruul ki az emberek felé.

A szenvedés Krisztus órája azért is, mert tetteiben itt érte el a legnagyobb tökéletességet. A szenvedés vállalásából engedelmességet tanult (Zsid 5,8). Alkalma volt arra, hogy megmutassa a lelki erőt, a türelmet, a szelidiséget és a szeretetet. Mindezt olyan háttérben, amelyet a sötétség órájának is lehet nevezni.

A keresztény élet Krisztus követése. Tisztában kell lennünk azzal, hogy Isten mindenkit döntés elé állít. Vannak alkalmak, amikor választani kell a kötelesség és a hanyagság, az áldozat és a megalkuvás, a lelkiismeret szava és az ösztönös érdek között. Ezekre fel kell készülni. Hozzá kell szokni ahhoz, hogy felismerjük Isten akaratát. Meg kell tanulni imádkozni a felülről jövő segítségért. Isten meg akar dicsőülni mindnyájunkban. Amikor imádkozzuk, hogy „legyen meg a te akaratod” vagy „ne vigy minket kísértésbe”, akkor az ilyen döntő órákra készülünk.

Húsvét (ApCsel 10,34a; 37—43; Kol 3,1—4; Jn 20,1—9)

A húsvét kegyelmi tartalma

A mai keresztény hívőt meglepi az olyan kijelentés, amilyent a mai olvasmányban halunk: ha feltámadatok Krisztussal... Pedig az apostoli tanítás ezt tudatosan hangoztatta. Másutt Pál apostol így fogalmaz: az Atya Krisztussal együtt minket is feltámasztott... (Ef 2,5). A hithez két dolgot kellett bizonyítani: azt, hogy Krisztus valóban feltámadt és azt, hogy feltámadásában benne van a mi megváltásunk.

Az elsőt azzal igazolták, hogy hivatkoztak az ószövetségi jóvendölésekre és a megjelentésekre, amelyeknek maguk tanúi voltak. A másodikat pedig abból vezették le, hogy Krisztus az Atya akaratából mindnyájunkat képviselt, az engesztelést a mi nevünkben hajtotta végre és a kegyelmi javakat nekünk szerezte meg. Krisztus feltámadásában elővételezve van a mi feltámadásunk is. A köztünk és a közte fennálló kapcsolat kifejezésére ő maga ilyen hasonlatot használ: én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők. Pál apostol pedig a fej és a test hasonlatát emlegeti. A fő megdicsőülése maga után vonja a test, a tagok megdicsőülését, a szőlőtő felmagasztalásából következik a vesszők felmagasztalása. A Szentírás még egy beszédes összefüggést említi: az első Ádámtól kaptuk a földi életet, a bűnt és a halált, a második Ádámtól, Krisztustól kapjuk a megigazolást és az örök életet.

Krisztusban tehát biztosítva van a feltáma-

dásunk. Ezt nemcsak úgy kell érteni, hogy a maga idejében bekövetkezik, hanem úgy, ahogy az apostol mondja: ha feltámadatok Krisztussal... Vagyis az a természetfölötti állapot, amelybe ő húsvétkor beöltözött, rejtett módon bennünk van. Ezt nevezzük kegyelemnek, ez tesz Isten gyermekeivé és ez a megdicsőülés záloga. Ennek a belső változásnak tettekben is meg kell nyilvánulnia: azt keressétek, ami odafönt van... Nem vagyunk hűtlének a földi feladatokhoz, de fáradozásunk motívuma az Isten szeretete és az örök jutalom. A húsvét ébren tartja bennünk a reményt és a szeretet lendületét.

Húsvét 2. vas. (ApCsel 4,32—35; 1 Jn 1,5—6; Jn 20,19—31)

Boldogok, akik nem láttak és hittek

Az apostoli katekézis így fogalmazza meg a keresztény hit alaptételét: Üdvösségünkre van, ha hiszünk abban, aki a halálból feltámasztotta Urunkat, Jézus Krisztust, aki vétkeinként halált szenvedett és megigazolásunkért föltámadt (Róm 4,25). Az egyház tehát a Krisztus haláláról és feltámadásáról szóló tanúságtételt adja tovább. A későbbi nemzedékek hite és a mi hitünk is ilyen tanúságtételen alapszik. Nekünk is szól, hogy boldogok vagyunk, ha hiszünk, akkor is, ha nem voltunk szemtanúk.

De Krisztus nem követel vak hitet. A tanúság elfogadása nélkülözhetetlen része az emberek közötti kapcsolatnak. Mások tiszteletéről, őszinteségéről, szeretetéről külső jelek alapján szerzünk tudomást. A múlt eseményeiről is csak mások beszámolója alapján értesülünk. Ma már az egyes tudományágak kísérletei és eredményei annyira bonyolultak, hogy csak a szakemberek ellenőrizhetik azokat. A többiek elfogadják, mert megbíznak a tudósokban. Az egyház tanúskodása „az Istentől előre kijelölt tanúkkal” kezdődik (ApCsel 10,41), akikért Krisztus előre felelősséget vállalt és akik a Szentlelket azért kapták, hogy tanúskodásuk hatékony legyen (ApCsel 1,8). Az egyház tanúskodásában megvan a történeti folytonosság és a kritikai szellem, hiszen Krisztus feltámadását már az apostoloknak is olyanokkal szemben kellett hirdetniük, akik nem akarták azt elfogadni. Emellett az egyház olyan intézménynek vallotta magát, amely a feltámadt Krisztus által hozott megváltást képviseli és közvetíti. A hit tehát nem méltatlan a gondolkodó, az igazságot kereső emberhez.

Aki így hisz, az „boldog”. Nagyobb az érdeme, mintha szemtanú lett volna. Különbön is, a hit nem egyszerű megismerés, hanem a természetfölötti valóság elfogadása. Ezért a hit által Krisztus maga lakik bennünk (Ef 3,17)

es érezteti, hogy örök javainak részesei letünk.

Húsvét 3. vas. (ApCsel 3,13—15; 17—19. 1 Jn 2,1—5; Lk 24,35—48)

A kiengesztelődés szolgálata

A zsinat óta a teológiában és az igehirdetésben gyakori a jelszó, hogy az egyháznak ki kell tárulnia a világ felé, együtt kell munkálkodnia az emberek földi boldogulásán is. A tevékeny szeretet valóban hitelt szerez az Isten országa számára, sőt az áldozatos munka magának a szeretetnek is az ismertető jele. De a keresztény vallás elsőkélyesítése volna, ha megfedkezünk arról, hogy Krisztus elsősorban az embernek az Istenhez való viszonyát rendezte. Azt akarta, hogy az Isten szeretete legyen az embertársi szeretet mozgatója és az örök élet reménye adjon erőt minden földi áldozathoz. Az apostolok valóban úgy látták feladatukat, hogy „Jézus Krisztus nevében bűnbánatot és bűnbocsánatot kell hirdetni minden népnek”. Ez a vállalkozás ma is kötelező, időszerű és hatékony.

Kötelező azért, mert parancsot kaptunk attól, akie minden hatalom az égben és a föl-

dön, hogy hirdessük az Isten országát, amelyben elsősorban az Atya irgalma nyilatkozik meg. De kötelező azért is, mert „nincs más név az ég alatt, amelyben üdvözlünk kelene”, csak Jézus neve (ApCsel 4,12).

Időszerű annyiban, hogy a bűntudat nagyon elhalványult az embereken. Legföljebb a külső jogrend számít, az Isten előtti felelősség pedig kezd úgy szerepelni, mint maradiság, mint emberhez nem illő kötöttség, maga a bűn pedig mint lélektani gátlás, amelytől meg kell szabadulni. Viszont a tapasztalat igazolja, hogy a lelkiismeret zavartá hosszú időn át nem lehet tudatlanra venni. Nagy jótéménynek kell tartanunk, hogy a múlt terheit lerakhatjuk és lélekben megújulva nézhetünk további feladataink elé.

A bűnbocsánat hirdetése egyben hatékony is. Ha a mindenható Isten meghirdette irgalmasságát, biztos, hogy kap rá választ az emberektől. Olyan választ, amelyért érdemes volt Krisztusnak az áldozatot vállalni. A mi feladatunk az, hogy „Krisztus nevében” hirdessük a bűnbocsánatot. Vagyis olyan módon, amely tükrözi az Atya szentségét, jóságát, közvetlenségét, s amely rámutat arra, hogy az ember ennél az Atyánál hazatalál, még ha tékozló fiú volt is.

Gál Ferenc

Vidámság Istenért

Öltözködél tehát vidámságba, amely mindig tetszik Istennek, s amelyet ő kedvezően fogad: leld benne gyönyörűséget. Minden vidám ember jót cselekszik, jót gondol, és megveti a szomorúságot. A szomorú ember mindig rosszat tesz. Először is rosszat cselekszik, mert megszorítja a Szentlelket, akit akkor kap az ember, ha vidám; aztán pedig, miután megszorítja a Szentlelket, bűnt követ el, mert nem kéri Istent, és nem vallja be neki bűnét. A szomorú ember imájának soha sincs akkora ereje, hogy felszálljon Isten oltárához.

Miért nem száll fel — kérdem én — a szomorú ember imája az oltárhoz? Azért nem — mondja ő — mert szomorúság uralkodik szívében. A szomorúság elvegyül imájába és nem engedi, hogy az tisztán szálljon fel Isten oltárához. Ha összekeverik a bort az ecettel, nem lesz többé ugyanolyan élvezetes: ugyanígy a Szentlélekhez kevert szomorúság nem ké-

pes ugyanolyan imára. Tisztítsd meg tehát magadat ettől a rossz szomorúságtól, és Istennek fogsz élni. Azok is Istennek élnek majd, akik messze úzik azt maguktól, és egyedül az örömben öltözködnek.

(Hermas,
Pastor praec. X. 3.)

*

Azért, mivel a világ erői is annak megvalósításán fáradoznak, amit keresztény hitük belső elkötelezettségéből kíván meg tőlünk, hitünk még nem lesz fölöslegessé. Ellenkezőleg!... épp ezáltal támaszt egyre nagyobb követelményeket. Egyszerűen azért, mert feltárja előttünk az egyetemes és korlátot nem ismerő szeretet végső alapját, azt, mely az ellenség szeretetének is alapja s mely legnagyobb diadalmát épp a kiengesztelődő, megbocsátó szeretet győzelmében, Krisztusban érte el.

Heinrich Fries

„DIALOGIZÁLNI AKAROK AZ ŐRÖK NŐIVEL . . .”

Amikor a Zsinat a *hívek általános papságát* hangsúlyozza és sürgeti a világiak szerepét az egyházban, akkor — úgy gondolom —, a „Nők egyházzolgálatáról” nekünk is először és minden problémát megelőzően, elvileg és általánosan kell beszélünk.

„A világiak részesei Krisztus, a Pap, a Próféta, a Király tisztének, ezért tevőleges szerepük van az egyház életében és tevékenységében . . . enélkül a lelkipásztorok apostolkodása sem lehet teljesen eredményes: Mert az igazán apostoli lelkű világiak — azon férfiak és nők módján, akik Pált segítették az evangélium hirdetésében (vö. ApCsel 18,18. és 26.) — pótolják, ami hiányzik testvéreinknek és felüldítik mind a lelkipásztoroknak, mind a hívő nép többi részének a lelkét” (vö. 1 Kor 16,17—18). (A világiak apostolkodásáról, 10.)

Mivel azonban a *történelem során* a társadalmi rend a nemek kettősségét bezárta a maga determinált funkciójába, így a nemi különbségből egyszerűen értékkülönbséget is csinált, az értékeket pedig úgy állította szembe, hogy a „hímnemű” lett az „emberi”, vagy — mondhatjuk úgy is — erkölcsi norma, a nőit pedig alsóbbrendűvé süllyesztette, hangját visszaszorította (vö. Fr. Chirpaz cikke, *Études*, 1969. 3.). — A mai szexuális forradalom viszont hajlamos a másik túlzásba esni, ahol a nő minden helyzetben felülkerekedik, és nem is annyira emberi vagy szellemi, hanem nemi hatása szerint. Az egyház bátor és korszerű kezdeményezése hátterében is ott kísért még, hogy a férfi-jelleg adja az ember-lét modelljét és tökéletességét. A mindjobban terjedő teológiai-antropológiai szemlélet azonban az erkölcsi normát mindenekelőtt „humánusnak” nevezi és ezen belül emeli ki a férfi vagy női jelleg értékeit, kutatja és megszenteli azokat.

A gyakorlat azt igazolja, hogy a katolikus egyházban, de a többi keresztény egyházakban is egyre fontosabb lesz a nők funkciója. Függetlenül attól, hogy ezen egyházak papjai nősek-e vagy celibátusban élnek, illetőleg az ott tevékenykedő nők otthonukban feleségek, családanyák, magányosok vagy esetleg bensőleg a szűzi állapotra kötelezték el ma-

gukat, — szolgálatuk idején a szűzi egyház lelkületében kell tevékenykedniök. Ezt kell tükröznie öltözködésüknek, modoruknak, vonzó és mégis tartózkodó, olykor még keményen elutasítani tudó viselkedésüknek is.

A nő funkciója az egyházban tehát feltétlenül hivatás, akár időleges, akár egy életre szóló elkötelezettséget jelent. Ehhez az egyéni alkalmasságot meg kell vizsgálnia a helyi lelkipásztoroknak, gyóntatóknak vagy lelkiautóknak, ez alól semmiféle szükséghelyzet nem mentesítheti, mert bármilyen visszaélés felelőssége utólagosan reá hárul. A legelemibb egyházi tevékenység alapja is a krisztusi elv: „Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titeket!” A normát pedig az idézett zsinati határozat adja: „Az egyházi küldetéshez teljesfokú emberi adottság és valamilyen képzés szükséges kinek-kinek tehetségéhez és életkörülményeihez mérten . . . és főként Krisztus és az egyház küldetésének betöltését kell megtanulnia . . . hiszen a hit által benne él a teremtesnek és a megváltásnak titkaiban” (uo. 29.).

Hogy valóban megfelelő munkatársat kapjon az egyház, — ahhoz természetesen a vezetőnek meg kell adnia a megfelelő díjazást is —, törődnie kell lelki és tárgyi képzésével, állandó lelki gondozásával. Don Alberrione, az 1947-ben jóváhagyott kitűnő olasz női egyházi szervezet alapítója a papság szolgálatára is beállította leányait. Kettesével mennek ki az — olykor nagyon is problémás — falusi plébániákra, ahol, mint írja: „. . . fesztelen közvetlenséggel, természetes derűvel vállalkoznak a papi élet segítségének nemes feladatára a mindennapi szükségletekben, betegápolásban, gondozásban. A papság szolgálata Jézus szolgálata, ezért együttműködnek a hivatások előkészítésében, a papi intézmények ellátásában és amikor az oltárnál láthatják őket, megértik, hogy a nővér és az anya hivatásának értéke miként valósul meg a legrejtettebb szolgálatban is . . . Küldetésüket azzal a tudattal teljesítik, amint a Madonna töltötte be hivatását Jézus, az első és örök főpap mellett”.

Hogy milyen nőt vár az egyház, a pap munkatársul, erre feleljen Teilhard de Chardin neves nyelvezetével. Ezt írja egy lélekben gazdag, nála sokkal idősebb nőnek: „Annyi mindent köszönhetek Önnek szívem és szellemem számára... Ön mindig bölcs, biztos és szerető szívű, ő, ha csak ilyen nők léteznének, mint Ön, aki szárnyakat ad az egyetlen Daltam felé való hallgatózázshoz...” (Levél Léontine Zantához). Teilhard, a pap és a tudós szemszögéből őszintén megfogalmazta az Örök Nőt. (Rezek Román: Örök Női Teilhard de Chardin-nél kéziratát vettük segítségül.) „Ezen a világon semmi nagy dolog nem született Nő nélkül, — még a Megtestesülés sem”. Isten népe és az egyház szolgálatában a „nemek kölcsönös vonzása megszűnik, de együttműködésük — a férfi és a nő sajátossága szerint — összpontosulva halad a Magasba...” „Itt minden Istenért és Krisztusért van és Jézus szeretete közel hozza az egyháziak lelkét, hogy a magasabbrendű szeretet megszülessék, hogy szolgálatukat lelkivé tegye maga körül és hatáskörük átmérőjében a világot”. Elszakadni a világtól és mégis a világban lenni, ez a kegyelmi élet állandó dialektikáját, „misztikai realizmusát” kívánja”.

A Nő itt sajátos szerepében válik teljessé, természetadta gyöngéd érzékenységét mindig „titokzatosan és elfátyolozottan” hordozza, ezért közelében a harag elcsitul, az indulat, a mogorvaság felenged. Isteni adományai miatt, a Nő sohasem lehet sértett vagy sértődékeny, hanem mindig készen áll, hogy önzetlen segítségével könnyítse a lelkipásztor életét és ezzel segítse a legteljesebb szolgálatra, amire Krisztus küldi: „Evezze a mélyre!”

A német lelkészsegítőnk, egyházközségi vezetőnk nagyszerű szerepétől egészen a lépcső-

mosásig, a Nő mindig „intelligens” marad, azaz közvetlen, benső belátással megérti, hogyan lehet anya az Anyaszentegyházban, miként lehet szűziesen tiszta és napi teendőiben a fészket őrző asszony. Mert csak a Nő képes mindezt egyszerre és szublimáltan hordozni.

Teilhardnál az egyetemes Nőiség a kozmikus világ egyesítő és rendező energiája, amely lassú fejlődéssel jutott el az emberi, végül istenanyai teljességre.

„A Női Principium bővülő, anyai, tisztító, egyre inkább kiáradó, miliót teremtő tökéletessége egy személyes létezőben, Szűz Máriaiban vált teljessé, aki a Kozmosz drága Gyöngye, az igazi Ósanya.”

Az Örök Nőiség ott áll az Ég és Föld között, szeretetében feszülő energiák rendezik az atomokat, szervezik a sejteket, Ő a jövőt egyesítő erő... Ott van az Ég és a Föld érintkezésében a megtestesülő Krisztussal, kinek születése és teljessége Máriaiban érlelődött: „Én vagyok az egyház, Jézus araja, — Szűz Mária vagyok én, minden ember anyja... Szépégem lelkivé alakító sugarában lassan minden elhalványul, csak az Örök Női marad meg: A totális Krisztus egyesítő szépségében”.

Ha tehát egy nő elközelezi magát a továbbélő Krisztus szolgálatára, egyetlen mintaképe Szűz Mária, akit saját személyében is állandóan sugározni kell környezetére, mert

„Nekünk Szűz Mária az Egyetemes Női, benne a Tisztaság annak az egyetlen és hártatlan Lényeknek a szeretete, amely belülről jár át minden dolgot...” a mindennapi élet rejtett szolgálatát is, — és így lesz végtelen boldogság forrása. — Qui potest capere, capiat!

Szt

HOZZÁSZÓLÁS A „NŐK AZ EGYHÁZBAN – HAZÁNKBAN” C. ÍRÁSHOZ (TEOLÓGIA, 1972. 3. SZ.)

Fokozott örömmel vettem kezembe a TEOLOGIA utolsó számát, amikor a tartalomjegyzékben felfedeztem a fentemlített cikket. Idézem a cikk írójának szavait: „a híveknek pedig feladatuk, hogy a felmerülő kérdésekkel szembenézve, tárgyilagosan, f e l e l ő s s é g t e l j e s s z e r e t e t t e l véleményüket nyilvánítsanak, egyházunk emberi arcát tökéletesítve”.

Ilyen mélyen átgondolt bevezető után — úgy érzem — másként kellett volna folytatódnia a cikknek. Valóban felelősségteljes szeretettel.

Ez kettőt jelentett volna:

Elsősorban azt, hogy a felmerülő sajnálatos negatív jelenségekből nem lett volna szabad

általánosítani. Döpfner bíboros szavaival élve: Egymást el kell olykor viselnünk, önmagunk közösségi életében sok mindent „ki kell még hordanunk”. Mi nők — akik próbálunk segíteni lelkipásztorainknak — sok nehézséget könnyebben el tudnánk viselni, ha több megértés lenne bennünk és ha önvizsgálatot tartanánk.

M e g é r t é s : hiszen senki sem rosszindulatból viselkedik ridegen, hanem talán mert hosszú évek során erre nevelték rá, vagy talán mert ilyen az alaptermészete. Úton vagyunk, ezért nem szabad türelmetleneknek lennünk. Állandó javulás van ezen a téren is, és jobb, ha az eredményeknek örülünk, mint-

ha elkeseredünk a még meglévő hibákon. Nem hiszem, hogy általában „kiskorúaknak” tartanának bennünket, mert akkor miért állnának szóba velünk, sokszor még Főpásztoraink is? És ez csak egy momentum mindaból, ami bizonyítja: többnyire igenis megbecsülnek minket lelkipásztoraink és hálásan fogadják segítségünket, sőt gyakran számítanak is ránk.

Önvizsgálat:

1. nagyon sok esetben éppen túlzott önérté-
tességünk az oka a másik fél elzárkózásának.

2. hiányoljuk ugyan, hogy „felsőfokú hit-
tudományt” nem tanulhatunk, az önképzést
azonban elhanyagoljuk. A teológiában jártas
munkatársat természetes, hogy mindenütt szí-
vesebben fogadják, de ez a jártasság saját
munkával is elsajátítható. A kellő segítséget
ehhez — ha a megfelelő helyen keressük —
megkapjuk.

Másodsorban: a felelősségteljes szeretet
nem állhat meg a hibák vizsgálatánál, hanem
rámutat arra, amit pozitív irányban tenni le-

het és tenni kell! Ez hiányolható leginkább a
cikkben.

A TEOLÓGIA ugyanezen számának beve-
zetőjéből Szennay professzor úr szavait sze-
retném idézni: „A fölösleges vádaskodás,
vagy éppen rezignáció helyett köteleességünk
rámutatni, hogy kezünkben van saját jövőnk
irányításának kulcsa”. Továbbá: hogy „új,
korszerűbb utakat kell keresnünk”.

Dolgoznunk kell — esetleg előzetes meg-
beszélés után, hogy mit tudunk segíteni, és
ha már majd tetteink tanúskodnak rólunk,
és arról, hogy szolgálni jöttünk, miként Krisz-
tus és nem uralkodni, akkor majd — remél-
jük —, a legkonzervatívabb lelkipásztor sem
fogja becsukni ajtaját előttünk.

Örömmel fogadnánk — ha akár a TEOLÓ-
GIA-ban, akár személyes találkozás formá-
jában —, alkalmunk nyílna egy olyan termé-
keny dialógusra, amely összehangolná és se-
gítené munkánkat.

Mohay Erzsébet

*Aranyszájú Szent János a házasság cél-
járól:*

„A házasság a gyermeknemzésre ren-
deltetett, és méginkább arra, hogy a ter-
mészet tüzét mérsékelje. Erről tesz tanú-
ságot Szent Pál, amikor azt mondja: „A
paráznság veszélye miatt legyen minden
férfinak felesége” (1 Kor 7,2), s nem a
gyermeknemzés miatt. És ismét a továb-
biakban azt parancsolja, hogy újra jöjje-
nek össze, nem azért, hogy sok gyermek
szülei lehessenek, hanem miért? „Hogy a
Sátán meg ne kísértsen titeket” — mon-
dja. És a továbbiakban sem azt mondja:
„ha gyermeket óhajtának”, hanem „ha
nem tudnak önmegtartózkodóan élni, kős-
senek házasságot”. Hiszen kezdettől fog-
va, amint már mondtam, kettős célja volt
a házasságnak: de miután az egész föld
és tenger és az egész földkerekség tele
lett emberrel, csak ez az egy cél maradt:
a gonoszság és érzékiség megszünteté-
se”. (A szűzi állapotról 19.)

„Amelyik házasságban nincsen barát-
ság és szeretet, hanem csak félelem és
kényszer, mi értéke van még az olyan há-
zasságnak?” (A szűzi állapotról 56.)

*

Mivel ... testünk legkevésbé sincs vas-
ból, és ellenálló ereje nem vetekszik a
kő keménységével, hanem ellenkezőleg
nagyon is törekenyek és minden testi
gyengeségre hajlók vagyunk, szeretettel
és kíméllettel kérlek, kedvesem, hogy tar-
tózkodjál a túlzott és lehetetlen szigorú-
ságtól, melyre, úgy látszik, hajlamos vagy,
és ésszerű áldozatot iparkodjál bemutat-
ni az Úrnak.

(Asszisi sz. Klára leveléből, amelyet
Csehországi Boldog Ágnesnek, anyai ágon
III. Béla királyunk unokájának, Árpád-
házi szent Erzsébet unokahugának írt.)

FIGYELŐ

„TUDJÁTOK-E, HOGY FELTÁMADT KRISZTUS?”

Fiatalok válaszai

Halhatatlan-e az emberi lélek?

Ezt a kérdést tette fel Faragó Jenő fiatalok csoportjainak a körükben végzett véleménykutató munkája során. A kapott válaszok százalékos megoszlása a következő volt: nem halhatatlan — 43,7; nincs lélek — 8,3; csak alkotásaiban él tovább az ember — 10,0; igen, halhatatlan — 13,3; bizonytalan, kitérő válasz — 5,2; nem tudom — 8,2; nem válaszolt — 11,3% (Faragó Jenő: *Fiatalok vallomásai világnézetéről, erkölcsről*. Kossuth, 1968). Még két, hasonló célzatú felmérés adatai állnak rendelkezésünkre. Az egyik szerint a megkérdezett diákok 36,0%-a hisz a túlvilági életben, 7,0%-a bizonytalan, 57,0%-a pedig nem hisz benne (Kardos László: *Vallás és ifjúság Bakonycserjén. Valóság, 1967. június*). A másik felmérés ugyanerre a kérdésre az alábbi — százalékban kifejezett — válaszokat kapta: hisz benne — 6,2; bizonytalan — 11,7; nem hisz — 82,1% (Daróczy Sándor: *Világnézeti nevelésünk és a vallás. Világosság, 1968. április*). A három felmérés adatai között lényeges különbségek mutatkoznak, s ezek a különbségek még akkor is szembetűnőek, ha számításba vesszük, hogy ebből kettő a városi, egy pedig a falusi ifjúságra vonatkozik.

Nem kívánunk a fentiek mélyebb elemzésével foglalkozni, közlésüket mégis az indokolta, hogy egyrészt a három felmérés alapkérdése, ha nem is kifejezetten, de tartalmában magában hordja a *feltámadásnak*, legalábbis az ember túlvilági létének gondolatát; másrészt némi összehasonlítással szolgál saját felmérésünkhöz.

Tudjátok-e, hogy feltámadt Krisztus?

Mit tudnak a mai fiatalok Jézus feltámadásáról? Hogyan értelmezik ezt a tanúbizonyosságot? Meg tudják-e alapozni biztosan és elégségesen a feltámadásba vetett hitüket? Mekkora a hordereje körükben az Újszövetség kijelentéseinek Krisztus feltámadásáról?

Ezekre a kérdésekre kerestünk választ vallás-szociológiai felmérésünk során, melyet két helyszínen végeztünk: egy Budapest külső kerületében lévő általános iskola VII. osztályában és egy, a városközpontban működő általános gimnázium IV. (érettségiző) osztályában.

Az általános iskola VII. osztályos tanulóinak válaszai — százalékos megoszlásban — a következők voltak: Krisztus feltámadásáról nem tud, nem hallott semmit — 43,7; Krisztus feltámadásáról valamit hallott, de megfogalmazni nem tudja — 8,3; a kérdést nem érti — 10,0; Krisztus feltámadásáról a templomi hitoktatáson hallott — 5,2; a szüleitől hallott — 8,2; a nagyszüleitől hallott — 11,3%. A tanulóknak tehát mindössze 24,7 százaléka adott számunkra többé-kevésbé elfogadható választ. Felvetődik azonban az a kérdés is, hogy akik tudtak vagy hallottak már Krisztus feltámadásáról, világnézetileg hova tartoznak? Nem-hívő 6 személy, határozatlan, inkább az istenhit felé hajló 7, vallásos, de vallását nem gyakorolja rendszeresen 10 és gyakorló vallásos 8 személy. Eszerint a tanulóknak mintegy 58 százaléka lényegében vallásos meggyőződésű.

Külön megkérdeztük a számunkra kedvező választ adókat, hogyan fogalmazzák meg a Krisztus feltámadásáról alkotott képüket? Azok közül, akik a templomi hitoktatáson hallottak a feltámadásról, négyen tudtak a kérdésre — az evangéliumokra hivatkozva — világos és szabatos feleletet adni, ketten zavaros, alig érthető, nem átgondolt feleletet adtak, az evangéliumi szövegeket nem ismerték. Akik a szüleitől hallottak a húsvéti eseményekről (hatan), nemcsak az evangéliumi elbeszéléseket idézték, hanem Szent Pálnak a feltámadásról mondott szavait is, és saját, egyéni megfogalmazásukban egy benső, átélt feltámadás-élményt fejeztek ki. A nagyszüleitől ugyancsak hat tanuló hallott Krisztus feltámadásáról, beszámolójuk azonban túlságosan mesészerű volt, nem tudatos meggyőződésen alapult.

A IV. gimnazista (érettségiző) osztály ál-

lásfoglalását — ismét százalékos arányszámokkal kifejezve — az alábbiakban ismer-tetjük: tudatosan elutasító, ateista válasz — 24,0; bizonytalan, a határozott állásfoglalást kerülő válasz — 27,0; Krisztus feltámadásával kapcsolatban az elfogadható vallásos meggyőződést tükröző válasz — 8,6; a fel-támadás tényét elismeri, de azt materiális magyarázatokkal támasztja alá (nem halt meg, tetszhalott, önszuggesztió stb.), az evangéliumok tanúbizonyságát elutasítja — 16,0; a téma iránt közömbös, semmilyen vé-leménye nincs — 6,4; nem válaszol — 18,0 %. A tudatosan elutasító, ateista állás-foglalást tükröző válaszok közé soroltuk azokat, amelyek tömör, de vitathatatlanul ateista megfogalmazást adtak a tanulók világnézetéről. A bizonytalan, a határozott állásfoglalást kerülő válaszokból (ingadozó álláspont?) nem derült ki egyértelműen, hogy a válaszoló végül is tud-e, vagy sem Krisztus feltámadásának mibenlétéről. A diákok jelentős százaléka, 24,4 tulajdon-képpen nem válaszolt, elzárkózott a véle-mény-nyilvánítástól, mint utóbb megtudtuk, valószínűleg két okból: 1. egyfajta belső szeméremből, kamaszos zárkózottságból, titkolózásból; 2. érettségiző osztály lévén, egyesek attól tartottak, hogy ez a nyílt színvál-lás esetleg hátrányosan befolyásolja az egyetemi felvételihez szükséges iskolai minősítésüket.

A gimnazistáknál különösen magas a ma-gukat tudatosan ateistáknak vallók százalékos aránya. Ez — a tanulók állítása szerint — főként a marxista-materialista világnéze-ti nevelés hatékonyságával (világnézeti órák, képzett előadók, jól szerkesztett kézikönyvek stb.) magyarázható.

Nincs szándékunkban mindebből általá-nos érvényű következtetéseket levonni a ma-gyar ifjúság feltámadás-hitére vonatkozólag, hiszen csak két, különböző korú ifjúsági cso-port vizsgálatát végeztük el. Annyit azonban mégis meg kell állapítanunk, hogy e két cso-port-vizsgálat, ha másra nem is, *figyelmeztetésnek*, jelzésnek mindenképpen hasznos. Azt bizonyítja, hogy kevés, nem megfelelő, nem eléggé hiteles, nem élménytadó, nem szín-vonalas az, amit és ahogyan gyermekeink-nek — akár a templomban, akár a csalá-dban — Krisztus feltámadásáról mondunk.

Fiatalok válaszai

1971-ben, húsvét táján személyhez szóló-an tettük fel a kérdést — Mit tudsz Krisztus feltámadásáról? — 16 és 28 év közötti fia-taloknak, — szem előtt tartva, hogy a vá-laszadó a munka-, tanulmányi, vagy egyéb közösségen belül lehetőleg ne az átlagot

képviselje, hanem kitéjnjön képességeivel, szakmai, vagy tanulmányi eredményeivel, akit a csoport többi tagjai eminensnek, jól tájékozottnak és tekintélynek ismernek el.

Technikumi tanuló (16 éves): — A temetők kapuja fölött sokszor olvastam már, hogy „feltámadunk”. Nem értem: minek és kiért? *Gimnáziumi tanuló (16 éves):* — A legdön-tőbb bizonyíték erre a képtelenségre, hogy az evangéliumok egyetlen egyszer sem mondják el a feltámadás lefolyását. Ezt a teológusok állítólag azzal magyarázzák, hogy az „ügy” nem tartozik a mi tapasztala-ti, térbe és időbe zárt világunkba, ezért nem is lehet minden további nélkül térben és időben rögzíteni. Akkor pedig számomra abszurdum.

Főiskolai hallgató (22 éves): — A történeti Jézusról alig tudunk valamit. Kétségtelenül élt, tanított, hirdette, hogy elérkezett az Isten országa. Tanítványai Messiásnak tartották, fellépése után azonban hamarosan kereszt-halált halt Poncius Pilátus helytartósága ide-jén. Ennél többet nem tudunk a történeti Jé-zusról, de hogy többet tudjunk, a keresztény hit szempontjából nem is lényeges. A hit ugyanis nem a történeti Jézusra, hanem az egyház igehirdetésében jelenlévő és ható Jé-zusra támaszkodik.

Főiskolai hallgató (24 éves): — Jézus holt-teste a harmadik napon már nem volt a sírban. A halál utáni megjelenése és az üres sír nem azonos a feltámadás esemé-nyével. Márknál és Lukácsnál félreérthet-lenül fel lehet ismerni: ők nem tudnak arról, hogy Krisztus a sír előtt megjelent volna. A sírboltnál történtek és a megjelenések elbe-széléseinek összekapcsolása mutatja, milyen kevéssé várhatóak az evangéliumok feltáma-dás-történetéről, hogy pontos történelmi hűséggel adják vissza az események lefolyá-sát.

Egyetemi hallgató, magyar-történelem szako-s (25 éves): — A feltámadás gondolata az ember örök vágyának kifejezője: szeret-nénk nagyon hosszú ideig élni, ha lehetne — örökké. Nyilván Jézus is ennek az ősi váagnak a hordozója. Az őskeresztények szándékosan, vagy tudat alatt a halandó és feltámadó istenekről (Attis, Adonis, Osiris, Dionysos) szóló pogány legendákhoz és misztérium-kultuszokhoz igazították Jézus tör-ténetét. A Jézus-mitológia szerint a feltáma-dás tavasszal történt, szerves részeként a ter-mészetben észlelt téli álom és tavaszi kivirág-zás ciklusának, amely emberi viszonylatok között szinte suallia az ujjászületés, „a ha-lottaiból való feltámadás” tényét.

Esztorgályos-köszörüs (25 éves): — Engem meg lehet győzni, de három kérdésem van, amire választ várok: 1. Máté evangélista sze-rint vasárnap hajnalban „nagy földrengés”

volt Jeruzsálemben, amelynek lezajlása után a sírt lezáró hatalmas kő már nem volt a helyén. Miért hallgat erről a földrengésről a többi evangélium? 2. János apostol azt írja, hogy vasárnap reggel Mária Magdolna lélekszakadva futott Péter és Pál apostolokhoz, hogy hírvöl vigye nekik: „Elvitték az Urat a sírból és nem tudjuk, hová tették”. De ezt másutt már nem olvashatjuk. Máté szerint a szent asszonyok egy fényes ruhába öltözött anygalt találtak a sírnál, Lukács szerint két anygalt, aki felvilágosította őket arról, hogy Jézus föltámadt. Mik ezeknek az egymásnak ellentmondó közléseknek az okai? 3. Józán ésszel képtelen vagyok megérteni, hogy, ha Jézus föltámadt és még 40 napot töltött a földön, miért nem jelent meg egyszer sem a zsidóknak, vagy a rómaiaknak, hiszen akkor könnyű lett volna bebizonyítania messiásvoltát és isteni küldetését.

Orvostanhallgató (25 éves): — Tapasztalatlank szerint emberek nem támadnak fel halottaikból, s az orvosi megfigyelések azt bizonyítják, hogy a halállal visszafordíthatatlan kémiai-biológiai folyamatok bonyolult sora kezdődik, ami a fizikai létbe történő visszatérés minden eshetőségét kizárja. Ha mégis előfordul ilyesmi, akkor valószínűleg tartós önhipnózissal állunk szemben, mint az indiai fakírok esetében is, akik napokig képesek halottnak tettetni magukat.

Szövdő (26 éves): — Az apostolok tömeges szuggesztívó áldozatai lehetnek, vagy éppen ők találták ki a történeteket, hogy a családott hívőket megvigasztalják. Vagy talán ők tüntették el Jézus testét, vagy összetévesztették a sírt.

Gyógyszerész-hallgató (26 éves): — Kísértet lehetett, látomás. A tudatalatti kivetítődése volt: az apostolok meg voltak győződve, hogy az új életre kelt Jézust látják. Mégsen hihették el, hogy Krisztus halálával minden véget ér!

Építész-mérnök (28 éves): — Vaay valóságos átmeneti állapotról van szó a földi koordinátarendszer keretei között, vagy pedig a test bizonyos faita anyagiasulásáról a három dimenziós térben.

Katolikus káplán (25 éves): — Egyáltalán nem látom be, miért probléma, hogy Jézus, feltámadása után, miként juthat még közelebb az Atyához pusztán helyváltoztatató mozgás útján. Voltaképpen hová is kellene mennie? Krisztus már a feltámadás révén az Istennél van: a feltámadottaknak nincsen átmeneti állapotuk. Ha a Feltámadott megjelenik tanítványainak, akkor csakis a mennyből jelenik meg. A „mennyet” azonban nem szabad vulgáris módon csillaqsá-tornak, vagy mitikus égboltozatnak tekinteni, hanem egy kozmikus dimenzióknak.

A Rabbiképző Intézet végzett növendéke (26

éves): — Jézust környezetében többen is prófétának tartották. A próféták azonban mindig igazolták magukat: isteni látomásra, vagy meghívásra utaltak, és az üzenetet ezzel vezették be: „Igy szól az Úr...” Jézus ezzel szemben így kezdi beszédeit: „Bizony, bizony mondom nektek...”, vagy „En pedig mondom nektek”. Amikor felszólítják, hogy igazolja küldetését, csak ennyit mond: „Baldog, aki nem botránkozik meg bennem...”

Újságíró (26 éves): — Lukácsnál olvassuk, hogy a tanítványok nem váltak egyszeriben hívőkke az üres sír hírére, s az üres sír értelmét és jelentőségét mind a négy evangéliumban először az anygalnak kell megmagyaráznia. Ez azt jelenti, hogy önmagában az üres sír ténye kétértelmű és a legeltérőbb feltevéseket is indokolja.

A református teológia hallgatója (25 éves): — Jézus alakját a korabeli zsidó társadalomnak semmiféle kategóriájában sem lehet maradéktalanul elhelyezni. Sok tekintetben úgy viselkedett, mint egy rabbi, törvénytánító. Ugyanakkor azonban Jézus minden eddigi törvénytánítótól különbözött. Környezetéhez tartoztak az asszonyok és a gyermekek is, akik az írástudók szerint nem ismerik a törvényt, s ezért megvetendők; továbbá nyilvános bűnösök és vámszedők, akiket minden törvényhű zsidó messziről elkerült. A lényeges különbség azonban tanításának módjában van: Jézus nemcsak értelmezi a mózesi törvényt, hanem saiat szavát fölébe helyezi a törvénynek, ezáltal pedig Isten helyett, Isten tekintélyével mer és tud cselekedni. Lehetett-e más, mint az, akit Isten felruházott a föltámadás örök jeleivel?

A Központi Szeminárium végzős növendéke (28 éves): — A feltámadás valóságának eldöntésénél a kulcs a történekekről szóló apostoli tanúság és nem az orvostudományok törvényeinek *apriori* alkalmazása. Megvizsgálhatjuk az apostolok tanúságát olyan kritikusan, ahogy a helyes módszer mindig is megköveteli, de a tudományosság nevében bizalmatlanoknak kell lennünk mindazok iránt, akik eleve eldöntik, hogy a testi feltámadás lehetetlen, még Isten Fia esetében is. Képzelnék csak el, hogyan hirdették volna meggyőzően a tanítványok az Úr feltámadását, ha állandó cáfolat ott lett volna előttük a Jézus testét őrző sirkamra.

Könyvtáros (28 éves): — El kell ismernünk Jézus feltámadásával kapcsolatban az átforgalmalódás mozzanatát is. A feltámadt Jézus más volt, mint a halál előtti. Erről az evangélisták is beszélnek, akik nem ismerték föl, amikor újra előttük állt (Lk 24,15; Jn 20,14), sőt volt, aki egyenesen kétségbe vonta, hogy valóban Jézust látja (Mt 28,17; Lk 24,31; Jn 21,12). Márk azt mondja, hogy „idegen alakban” jelent meg (Mk 16,21). Az apostolok te-

hát nem egyszerű életreklétéről beszélnek. A sírba tett test megváltozott, és Jézus nem ugyanúgy tért vissza megszokott világunkba — átalakulás történt. Erre Szent Pál hoz találat hasonlatot: magot vetnek és szárba szökken a búza (1 Kor 15,37) —, ugyanez zajlott le Krisztus tetemének újraszületéséskor is.

A tanulságok

A fiatalok válaszaí hűen tükrözik a ma széles körben elterjedt „feltámadás-magyarázatokát” és a feltámadás-hit problematikáját azoknál, akik nem ismerkedhettek meg a keresztény tanításokkal. Kérdéseikre kielégítő tájékoztatást, vagy legalábbis hitelt érdemlő eligazítást várnak, ez számunkra belső szükséglet, amit lehetőségeinkhez mérten (hitoktatás, prédikációk, sajtó stb.) tudományos felkészültséggel, színvonalasan ki kellene elégíteni.

A feltámadás magyarázata és az evangéliumi elbeszélések elemzése kizárja, hogy a negyvennapos jelenéseket a jeleket követelő hit képzelet-szülte alkotásainak tekintsük. Az apostolok inkább meglepett és féltélenk tanúi egy „Christophaniá”-nak, amely megzavarja őket. Meg kell mondanunk az érdeklődő fiataloknak, hogy valószínűleg sohasem fogjuk megtudni ezeknek a jelenéseknek pontos és kétségbevonhatatlan természetét, mert bár nem a közönséges látható események rendjében helyezkednek el, mégis igazi tapasztalatok, amelyek tanúskodnak a feltámadott Krisztus titokzatos valóságáról. Az apostolok fölismerik ugyan a keresztre feszített Názáretit, de elsősorban hittel szegődnek a föltámadott Úrhoz. Itt látszik meg leginkább a teljes különbség a földi életét újakezdő Jézus (ha lett volna ilyen) és a föltámadott Krisztus, a „halottak elsőszülöttje” között, aki legyőzte az enyészetet. Éppen ezért a jelenések, bár megalapozzák az apostolok hitét, nem demonstratív bizonyítékok, a hitre, — a hinni akarásra apellálnak, nem pedig kizárólagos tapasztalati megalapításokra.

Az üres sírra vonatkozó megjegyzésekkel kapcsolatban az eddigieknél jobban fel kellene hívni a fiatalok figyelmét arra, hogy az üres sír hagyománya — bármilyen viták is folynak történeti értékről — nem ugyanolyan teológiai jelentőségű, mint a jelenéseké. Az üres sír csupán negatív jele a föltámadásnak, egész hordereje csak a jelenések világánál tűnik ki. Igaz ugyan, hogy az üres sír gondolata megengedi a föltámadásba vetett hitünk fogható kifejezését, de megvan az a veszélye, hogy túlságosan képzeleti módon állítjuk magunk elé, mint egy holttest visszatérését az életbe, ahogyan ez Lázár esetében történt. A feltámadott Krisztus sokkal több, mint az újra élő Jézus: a megdicsőült Úr, lelki és testi dimenzióinak teljes birtokában, aki parancsol a húsnak és a vérnek, szabadon rendelkezik önmagával.

Ezenfelül érdemes azt a gondolatot is hangsúlyoznunk, hogy eleve mindent lerombol, aki azt kívánja, hogy társa előre kimutassa iránta érzett szeretetét. Aki elvárja, hogy számára Jézus feltámadását először egzakt módon bizonyítsák (mert akkor majd hisz a feltámadásban), ugyanezt a tragikus hibát követi el. Mivel a feltámadt Krisztus is személyes valóság, méghozzá a szó kizárólagos értelmében, őt is csak akkor lehet megismerni, ha a megismerőben megvan a *készség arra, hogy megnyíljk a feltámadás üzenete előtt*, és ennek tudatában vállalja azt a kockázatot, hogy életét ez az üzenet határozza meg. Ősi szavunk van a nyíltság, a készség és a kockázat együttesének kifejezésére: *a hit*. Jézus feltámadása megismerésének és elfogadásának valójában mindig *a hitben* kell megtörténnie. Amit itt feltámadás-élményünk személyes szerkezetéről és eredetéről mondhatunk, az alapvetően az első tanúk tapasztalatára is áll. Ők is mindenekelőtt *hittek*... Hittek abban, aki „életét adta váltságul sokakért”. Nem véletlenül írja Szent Pál a korintusiaknak figyelmeztetőleg: „Ha pedig Krisztus nem támadt volna fel, hiábavaló a mi igehirdetésünk, s hiábavaló a ti hitetek” (1 Kor 15,14).

Hegyí Béla

AZ IMA NEM KLINIKAI MONOLÓG

(240, 14—18 éves fiatal az imáról)

1. Ami a kérdéseket megelőzte

Milyen gondolkodás magyarázza meg az ima légkörét abban az életkorban, amikor az én tudatosul és megnyílik a világ befo-

gadására? Milyen ennek a gondolkodásnak a ritmusa, nyelve, milyen mozdulatok fejezik ki? Mikor van összhangban a tartalom és a forma?

Amikor ma föltesszük a kérdést, gondol-

nunk kell arra, hogy kérdésünket megelőzi ennek a gondolkodásmódnak a története. Aki beleszűletik egy kultúrába, átveszi annak gondolkodásmódját. Az ember, aki az időben, az egyház történetének mindig egy konkrét pontján áll, egyfajta imát kap örökül, és azt önmagán keresztül adja tovább. Amit hozzátesz, vagy elhagy, az az egyház történetének egy újabb megnyilatkozása. Az első századok egységes stílusa idővel különbözővé fejlődött.

Természetesen szem előtt kell tartanunk a megkérdoztetek Istenrel való kapcsolatának fejlődését is. E kapcsolat fejlődésének hű tükre és előmozdítója, dialektikus eszköze az ima. De mindenki saját életéből is visszaidezheti azokat a fázisokat, amelyek bár nem élesen, de jelzik e kapcsolat változását. Gondolhatunk az első imára, a versikére, az előre megformált szövegekre, a szülői együttmondásra. Ez volt a kezdet. Innen hosszú az út a teljesen szívből fakadó, egyéni, vagy közösségi imáig.

Az Istenkel kapcsolatban álló, fejlődő ember előtt lassan föltárul a világ és saját énjje. Gyermekkorának mesevilága megváltozik, érzelmei kiszűrik gondolkozásából az irreális elemeket. Vajon kiállja-e a szűrés próbáját Istenrel való kapcsolata? Megszerezte-e az ima személyiségének megnyilatkozási formái között a polgárjogot?

II. A kérdések és a válaszok fősorolása

1. Mi az ima?

Az ima: *kérés; dicsőítés; hálaadás. kapcsolat Istenkel; kapcsolat egy jó baráttal; kapcsolat valakivel, hogy feloldódjam; kapcsolatteremtés; beszéd Istenkel; beszéd Istenhez, de nem Istenkel; fohász; társalgás; ki-mondása érzelmeinknek; elegettevés, ezért kell a gyónásban is megemlíteni, ha elmaradt; problémakifejtés; kötöttség nélküli szabad beszéd; eldarálása egy kötött szövegnek; monológ, hogy megnyugodjam, klinikai monológ.*

2. Jó-e imánkat napszakhoz, vagy mindig bekövetkező eseményhez — tanulás, étkezés — kötni?

A válaszok „helyes”, „nem helyes” és „mindegy” csoportokban vannak felsorolva.

Helyes, mert különben csak szorult helyzetben imádkoznánk; *jó*, mert, ha teljesen megfelelkezünk az imáról, bünt követnénk el; *jó*, mert van olyan helyzet, amihez jól jön, amihez illik az ima; *igen*, mert így legalább kényszerítjük magunkat; *jó*, mert Isten akkor fogad a kihallgatáson; legalább este helyes.

Nem helyes, mert ha nem érzem, hogy kell, akkor minek; *nem napszakhoz, hanem*

Istenhez kell kötni az imát; *nem az időpont a lényeges az imában, hanem a hogyan; mert nem vagyok mindig egyformán beszélőkedvemben; ha kényszerítenek az imára, nem vagyok szabad — az idő se kényszerít; nem kell mindig ugyanakkor imádkozni, hol és ki írja ezt elő; a megszokás a figyelmet elveszi, és úgy nem lehet imádkozni; nem, mert ha történetesen nincs időm, azt fogom hinni, hogy valamit elhagytam és ez hamis büntudatot eredményez, ha többször előfordul, az pedig elkerülhetetlen, hogy soha se legyek időhiányban; az ima nem külsőből kell hogy fakadjon; idő és hely engem ne determináljon; őszintébb, ha csak „úgy jön”; nem, mert megkötöttséget jelent; bár nincs helyén a dolog így, de nincs jobb; unalmas lesz mindig ugyanaz, ugyanakkor; így gondolom.*

Mindegy, mert csak az a fontos, hogy Isten nevében kezdjük, és az Ő nevében zárjuk a napot, és mindegy, hogy mi van közben.

3. Az érzületen, vagy a szavakon, vagy egyiken sem, hanem egy harmadikon, és pedig ... van a hangsúly, amikor imádkozol?

Az *érzületen* van a hangsúly, mert nélküle nem lehet imádkozni; mert ez a megszokás ellenszere; az *érzületen* van a hangsúly a baráttal való beszélgetéskor is; mert a szavak úgyis átlátszóak Isten számára; a szó csak eszköz; saját szavainkkal az árnyalatot is ki tudjuk fejezni, és amit kifejezünk, az a lényeg; azért legfontosabb az érzület, mert szavakkal úgysem tudom teljesen kifejezni; Istennek akármilyen nyelven beszélek, csak a szív tisztasága a fontos; ahány „ház”, annyi kifejezés ugyanarra a dologra.

Az *érezésen* vagy az *érzelmen* van a hangsúly, mert azt fejezzük ki akár ezer szóval is; oly sokrétű, hogy tapasztalásunk sincs róla világosan.

Máson van a hangsúly, és pedig: a lelkiületen; egy biztos, nem a szavakon; a fegyelmen; a tartalmon van a hangsúly, nem az alkalmasság kifejezési módon; érzelem és szó együtt, de nem érdemes feszegetni.

4. Van-e magatartás, viselkedés, „így illik” az imában? Ha igen, milyen az?

A közösségi imához *kötött rend* kell; mint a társalgásnak, ennek is megvan a maga „szabálya”; csak a fegyelem miatt kell bizonyos rend, de ha kényszerítik, belső ellentmondást fejleszt ki; spontánnak kell lenni; *nem kötött rend* kell, de azért viselkedjünk rendesen; *nem tudom*, de nem lehet pl. kiabálni; *nem a póz számít*, minden viselkedésre való kényszerítésnek megvan a maga határa; *fő forma nincs*; nagy vonalakban van „viselkedés”; *jó*, ha van *egység; összhang* miatt kell; *nem kell semmi, de sajnos van*; *nem kell közös forma*, mert a *szellemi kon-*

centráció a fontos; ahogy nekünk jó; egyéni imában semmi megkötöttség nincs.

5. Van-e értelme, érdemes-e a múlt, a jelen, a jövő egy esete kapcsán (baleset, természeti csapás, betegség) Istent kérni, neki hálát adni, Őt dicsérni?

Nem érdemes Istent kérni, mert ha meg hallgat, akkor is Ő dönti el, hogy mit tesz; az ima nem mindig használ, szerintem úgy lesz, ahogy Ő akarja; az ember először próbálja megoldani, s csak végső esetben hívja segítségül Istent, s ha hívta, nyilván segítenie kell; nincs értelme Őt kérni, mert Isten nem az imák, hanem a tettek alapján ítéli meg az embereket; nem, mert nem az én kéresem múlik az események folyása; nem, mert ami megtörtént, úgysem lehet azt visszaállítani; a kérés Isten előre eltervezése miatt fölösleges; hálát adni fölösleges, bár egymásnak is megköszönjük, amit egymástól kapunk.

Ettől eltérő vélemények: lehet, hogy nincs értelme Istent kérni, de *valahová fordulni kell*; mindenért lehet imádkozni, csak értelmes legyen; hogy Istent kérjem, arra mindig szükség van, *ha úgy érzem*, pl. ha úgy érzem, hogy köszönetet kell mondanom, akkor köszönetet mondok; bizonyos esetekben nyilvánvalóan kell kérni az Istent pl. autószerencsétlenség, háború esetén, a kisebb eseményeknél azonban pl. ebéd, nem tartom szükségesnek; *hálaadásnak van értelme*, de a kérésnek nincs, mert hiába szabad az ember, Isten már „beállította” egy pályára, s arról a kilengés nagyon kicsi; hasznos, mert *megnyújtató hatása van*; mert Istent kérni *kell*, és dicsérni *kell, jó, ha megteszem*; kéri csak Őt valaki, *hátba megsegti*; a megtörtént esemény után nincs miért imádkozni; a Szentírásból úgy látszik, hogy *érdemes*.

6. Mi miatt van neked, vagy lehet valakinek kifogása, egyéni ellenszenv, rossz élménye az imával kapcsolatban? Milyen tényező hatására válna ellenszenvessé az ima?

Kritizálom és helytelennek tartom a *kötött szövegek uralmát*; ismétlés által hatalmas lesz az ima; ne legyen állandóan közös az ima; ha sok, az borzalmas; nem szeretem, ha megaláznak a szövegek, pl. a férgék kifejezéssel; addig imádkozom közösségben, *amíg jól esik*, utána már csak a sötét egyhangúság, a „*kell*”; bántó az Isten és az ember közti nagy távolság; „Szenteltség meg a Te neved...” — ez nem jó, közvetlenség kellene, az célravezetőbb; modernebb ima kellene, nem ezek a 10 000 évesek!; ellenszenvesek azok a mondatok, amelyekben semmi tartalom nincs; ellenszenvesek a *betanult szövegek, a meghatározott viselkedési formák*; nem jó, *ha kényszerítenek*; hogy Mindenhatónak, Úrnak szólítjuk Őt, mi tehe-

tetlenek; a kérés haszталansága ellenszenves számomra; megszokásból imádkozom, belső számítás, hátha meghallgat az Isten; ellenszenves, ha az imában úgy imádkoznak, ahogy azt nekem éreznem kell; ne akarjanak engem tolmácsolni; ellenszenves, hogy vannak emberek, akik félelemből dicsőítik Istent, amikor Őt szeretni kellene; ellenszenvesek a *megszólítások*: Mindenható Atya, Mennyei Atya, ehelyett közvetlenebb megszólítások kellenének, pl. Drága Barátom!; nehezen viselem az igék régies alakját, a díszítő jelzőket.

III. Megfontolások a válaszokkal kapcsolatban

Mindenki jogosult önmagát saját nyelvén kifejezni. A fiatalok legalább két nyelvet használnak. Az egyiket társaik, a másikat a felnőttek társaságában. Amikor az imában megszólalnak, nem akarnak átvenni semmit, hanem inkább alkotni akarnak. Öntudatosuló imájuknak létalapját teremtő észjárásuk, találékonyságuk, formateremtésük adja meg. Meg kell azonban őriznünk lendületüket a reális keretek között, ne hogy valótlan elképzeléseket próbáljanak realizálni.

Utálnunk kell mindig a helyes *tartalomra*, mert gyakran tárgyi tévedésben vannak, és a *formára*, valamint a *zettű éavysáéere*. A jó imának a közösség szituációjából kell kiindulnia, az egész emberi életet át kell foania, hidat kell vernie az absztrakt és a konkrét között, cselekvésre kell felkészítenie az imádkozót.

A *fejlődés korábbi fokán* konfliktusmentes ideál a gyermek előtt, amikor Istenhez szól. Olvan akar lenni, aki érzelmi úton a teljes valóságot átfoaja, aki mindenki helyzetébe könnyen beleéli magát, aki mindenki helyett könyörög, az összes bajt megelőzi, aki az Ember és Isten között imádkozó közvetítő. az egész teremtett világ eseményeinek felelőse, a nagy Meghallgatott, a nagy Közbenjáró, a nagy Segítő. Imája ilvenkor az elmélet világában születik, és elsősorban ott hat rá vissza. Számára a leghasznosabb, mert imában tudja a legjobban feloldani feszültségeit, az imában tisztul meg leginkább indulataitól. Talán éppen ezért neki jut legkönnyebben osztályrészül a katarzís mind az olvasmányban, mind az imában. A *fejlődés későbbi fokán* azután konfliktusai lesznek önmagával és környezetével is. Ekkor elveti az imát, mint „*klinikai monológot*”, amelynek csupán egyesek szerint van értelme, és megszokásait úgy próbálja levetközni, hoay értelmére hivatkozva mindent megkérdőjelez. Ha valaki belső forradalmain keresztül nemesedik, akkor nála ez a tagadás így törvény-

szerű. Másoknál megmarad a nyugodt fel-
szín és teljes csendben megy végbe az át-
alakulás. A tiltakozás mindkét típusnál való-
jában akkor válik imaélménnyé, ha tudato-
sítja. Ekkor kezdheti megsejteni az ima nagy
feladatát az ember életében. Kinyitott sze-
me a valóságot nem másítja meg, hanem fel-
fedez, szavai ennek adnak kifejezést és az
ima polgárjogot nyer személyi fejlődésében.

Az ima egyik sajátos formája általában is-
meretlen előttük. Pedig az egyház használja
ezt. A misében ilyen a negyedik eucharisz-
tikus ima. Visszaemlékezés, ráemlékezés arra,
amit az Úr tett, arra, ki Ő, és hogyan en-
gedi magát föllismerni az emberi sorsok-
ban.

Imaélményt jelenthet pusztán már azt is
tudni, hogy Istent nem tisztelik; hogy Ő más,
nem olyan, mint az imádkozó; hogy semmi
problémát nem old meg közbeszólással;
hogy nem „használ fel” minket és mégis

munkatársai vagyunk. Olyan Ő, mint egy ba-
rát, aki szintén nem azért van, hogy meg-
oldásokat tálalj. Pl. ez a tapasztalás áll
annak az imának a háttérében, melyet
Oosterhuis egyik imakönyvében találhatunk:

„Te nem válasz vagy kérdéseimre, Istenem,
Te nem vigasz vagy,
amikor már nem tudunk továbbmenni,
Te nem hiánypótló vagy,
amikor szükségét szenvedünk,
Te nem alaptétel, nem törvény vagy,
Te nem önmagad tiszteled,
Te nem Minden-Isten vagy,
Te olyan keveset beszélsz.”

E megfontolások és felmérés alapján talán
meghatározást is adhatunk: imádkozni any-
nyi, mint látni, kimondani, nyitvamaradni,
kibontani, a lehetőségeket fölhasználni, ter-
vezni Isten előtt.

Cz. D.

GONDOLATOK A ROSSZ MIÉRTJÉRŐL

(elmélkedési magok)

És látta Isten, hogy amit alkotott, az jó —
olvassuk a Szentírásban.

Már Szent Ágoston fölmentette Istent a
rossz teremtésének vádjá alól, minthogy a
rossz negatívum. Itt volna az ideje, hogy tudat-
om mélyén én is meghozzam a magam föl-
mentő ítéletét.

„Még ez a kis kődarab is jó valamire” —
mondja Fellini filmjének egyik mellékszerep-
lője. Ugyanazt mondja, mint Aquinói Szent
Tamás.

Mert a lét jó, és jók benne a létező dolgok
is. A rossz pedig a jóban ver gyökeret, és a
jóból szívja táplálékát. A rossz a paraziták
legjellemzőbb példánya.

Jók az elemek és a föld növényei. Jó a
szelíd szivárvány és a megbokrosodott szél-
vihar, amely a légkört és a nagyvárosokat
szellőzteti. Még a cápának és a keselyűnek
is megvan a rendeltetése.

Megértjük, Uram, hogy nem teremtetted
a rosszat, de nem tudjuk megérteni, miért né-
zed el, bár sejtjük, hogy művedben a rossz-
nak is szerepet szántál azzal, hogy meg-
engeded.

Rembrandt művei megtanítottak arra, hogy
az árnyékoknak mekkora szerepe lehet egy
alkotásban, amikor kiemelik a színek és for-
mák ragyogását.

De hát nem vesz-e körül bennünket az éhe-
zők sokasága? Nem dühöngenek-e természeti
katasztrófák? Nem tizedeli-e sorainkat a
betegség és a háború? Nincs-e szabad lábra

engedve a Bűn? És nem kell-e látnunk, ho-
gyan szemeli ki magának az erős a gyön-
gőbbet?

Szabadnak teremtettél bennünket. Áldott
és rettenetes a Te ajándékod.

Mert megdöbbenő, mindenre képes az
ember szabadsága, amely mutatványaiiban
nem akar ismerni mértéket és határokat.

Akkor az illetékes pilóta kioldotta az atom-
bombát. És a szerkezet hibátlanul működött.
Akkor a bomba zuhanni kezdett, és a szabad-
esés törvénye következetes maradt önmagá-
hoz. Akkor odalenn a városban kilencezer
fokra hágott a hőség, és a testek nagy soka-
sága zsugorodott össze. Dobhártyák szakad-
tak be, és házak alázták magukat a földig.
Akkor a magasban az egyik katona Isten
nevét kiáltotta, lenn pedig, akik távolabbról
látták a történeteket, megdermedtek, mint
lót felesége.

Mert erre is képes az emberi szabadság.
Szabadnak teremtetted, Uram, az embert.
És nyugtalan a mi szívünk, amíg fenékiig nem
űrtettük szabadságunk poharát.

És közösségi lénynek is teremtetted az
embert. Ezért az egyesek bűne miatt az ártat-
lanoknak is szenvedni kell.

Egy család egyetlen tagjának bűnéért az
egész család viseli a következményeket.
Egyetlen diák gonoszsága gyanúba kever egy
egész iskolát. Egyetlen államfő felelőtlensége
szenvadásba, pusztulásba és szegyenbe dönt-
het népeket.

A rosszak elvetemültségéért gyakran az ártatlanoknak is vezekelni kell. „Az apák ettek a savanyú szőlőt, és a fiak foga vászik bele” — tartja az ószövetségi közmondás.

Nem tudunk mit kezdeni azzal, hogy az eredeti bűn az ártatlanokat is eléri? — Úgy látszik, még mindig nem vontuk le végső következményeit annak, hogy az ember közösségi lény.

Együtt kell örülnünk az élet szépségeinek, és együttesen kell hordoznunk keresztjeit. Mert az elbukás és a fölemelkedés, a bűn és a megváltás egyaránt egyetlen családba foglalja az emberiséget.

És valljam csak be: a magam szerény mértékével vajon nem járulok-e hozzá én is az emberek szenvedéséhez?! Van-e egyáltalán egyéni felelősség, amely valamilyen formában közösségi felelősség is ne volna?

Hiába vezetsz óvatosan, ha veled szemben a Gyilkos Iram vagy a Felelőtlenység ül a volánján.

A legjobb dolgot is rosszá teheted, ha fölfogatod rendeltetését, ha másra használod, mint amire való. Ne tedd céllá azt, ami természeténél fogva eszköz.

Ijesztő a dolgok kettős arca: az, hogy élni lehet velük és visszaélni. A kés hasznos eszköz, de ölni is lehet vele. A szépség vonzó és egyben kísértő. Az atomenergia áldás és veszedelem. A víz talán a legcsodálatosabb elem, de bele is lehet fulladni. A tűz világít, melegít, ám puszítani is tud.

A dolgokat rendeltetésük szerint használni, — ez alighanem a bölcsesség summája.

Mi mindnyájan „jót” akarunk. Az is jót akar, aki a „tiltott fa” gyümölcsére vágjuk. Nem elég azonban akarni a jót. *Jól* is kell akarni a jót.

És *értelmesen* is kell akarni a jót. — Egy asszony így okoskodott: „Ha meggyógyul a férjem, van Isten, ha nem gyógyul meg, nincs”. — Úgy látszik, nemcsak a szenvedély, a szenvedés is végzetes az értelemre.

A rossz csak akkor lenne tragikus, csak akkor lenne vád Isten ellen, ha nem volna értelme, rendeltetése.

A hervadás új virágzás magját rejt. A tél előkészület az új tavaszra. Az elvetett magnak — a Szentírás szerint is — meg kell halnia, hogy új élet fakadjon belőle.

A természetben még a „létért való harc” is a fejlődést szolgálja. Valami nagyobb jóért van. A testi fájdalom sokféleképpen lehet termékeny. Olykor még szellemi javakban is kamatozik. Pascal egy erős fogfájás ellensúlyozásául oldotta meg a cikloid-görbe matematikai rejtélyét.

Hogy a legmélyebb testi-lelki elesettség is lehet eszköz a nagyobb lelki jóhoz, arra a tékozló fiú gyakran megismétlődő története a bizonyság.

„Szenvedés nélkül nincs kultúra” — mondja Bertrand Russel. Mi lett volna Dantéból, Beethovenből és Dosztojevszkijből — szenvedés nélkül?

Megidézem a szenteket is, és megdöbbenek, milyen remekműveket tud alkotni ez a rettegett szobrász, a Szenvedés.

A rossz a jóért van, és a jóban nyeri el jogosultságát; a jóban, melynek eszköze és asszisztense.

„Bűn és bűnhődés”... A legtöbb szenvedés itt a földön az erkölcsi igazság-szolgáltatás végrehajtója.

És arról se feledkezzél meg, hogy fejlődő világban élsz. Ami pedig fejlődésben van, az szükségképpen magában hordja a hiányt és a tökéletlenséget.

Az állítás és a tagadás feszültségében, elmerülve a nappalokba és az éjszakákba, bukás és fölemelkedés, csüggedések és nekilendülések közepett magasodik föl emberiségünk próbatétele.

Háborogsz, ugye, hogy egyes regényekben a bűnös nem nyeri el méltó földi büntetését? De ha így volna, mi szükség lenne akkor a végső igazság-szolgáltatásra?

Üresnek mondom a világot, pedig csak magam vagyok üres; unalmasnak, amikor bennem fészkel az unalom; kétségbeejtőnek, amikor önmagamban hordom a kétségbeesést.

Folyton háborgunk, hogy Isten mennyire türelmes a világ gonoszsága iránt, és szüntelenül könyörgünk, hogy legyen türelmes bűneink láttán. Mert felháborító a mások gonoszsága, de a magunké — ugye irgalmat érdemel...

„Hogy egy életet megérthessünk, éppúgy, mint egy táj megértéséhez, látópontot kell keresnünk” — írja Claudel. Magaslati pont kell ahhoz is, hogy saját sorsunkban a szenvedés értelmét felfogjuk.

A jelent nem lehet megítélni a jelenből. Egy történelmi esemény vagy egy műalkotás igazi fontosságának megértéséhez is időbeli távlatra van szükség. A rossz megítélése sem kivétel a magaslati pontnak és az időbeli távlatnak e törvénye alól.

Az emlékek tükrében jobban megérted megpróbáltatásaidat. A halál előtti belső számadás sok mindent átértékel. Ami a gondtalan órák idején nagy jelentőségűnek tűnt, jelentéktelenné válhatik ilyenkor. Aminek csak kellemetlen oldalát vetted észre, később talán váratlanul rangot kap. Nem könnyű megítélni, mi az, ami sorsunkban igazán rossz és mi az, ami legmélyebb javunkra válik.

Claudel két mondata nem akar kimenni a fejemből: „Istenhez az ő egész művével imádkozunk! Amit ő teremtett, abban semmi sincs hiába, semmi, aminek üdvösségünkhöz ne lenne köze”.

Boda László

AZ EGYHÁZ ÚJ IMÁDSÁGOSKÖNYVE

1971—72. év folyamán jelent meg *Liturgia Horarum* (az imaórák liturgiája) címmel a *Breviarium Romanum* utóda, az egyház új szolozsmáskönyve, melyet a II. Vatikáni zsinat egyik ígéretes gyümölcseként tekintünk. A Consilium Liturgicum keretében, a francia Liturgikus-Lelkipásztori Intézet vezetőjének, A. Martimortnak irányításával kb. hat év munkájaként nagyszerű szervezéssel, több mint száz szakember munkaközössége végezte el az alapos átdolgozást.

Útmutatás az új szolozsmáskönyv használatához

Már a szolozsmáskönyv megjelenése előtt külön füzet formájában látott napvilágot az *Institutio Generalis de Liturgia Horarum*, az *Általános Rendelkezések* a szolozsmához. Szívesebben neveznénk *Útmutatásnak*, mert az eddigi rubrikális utasítások helyett a 284 pontból álló bevezetés teológiai megalapozást ad az új szolozsma megértésére, valóban felkészít és ránevel annak imádkozására. Kétségtelen ugyanis, hogy az új imádságoskönyv megváltozott szemléletet, új mentalitást kíván meg az imádkozóktól.

A Rendelkezés mindenképp előtérbe helyezi az új imádságoskönyvvel szemben az *imádságoskönyv* és az *imádságoskönyv* közötti különbséget. Az ősegyház magyaktere — elsősorban a közös imában — Jézus Krisztus példáját és meghagyását követte. A bevezetés szép összefoglalót ad az imádkozó Jézusról, akinek minden fontos tettét ima előzte meg, vagy követte. Őbenne az ima és az apostoli munka tökéletes összhangban volt. Az ő példája ösztönözte már a korai egyházat imádságra; imájával is folytatódik részvétele Krisztus papságában. Nem véletlen, hogy az eucharisztia ünneplése mellett a liturgia másik fókuszává épp a szolozsma vált.

Az új szolozsmáskönyv elnevezése — az imaórák liturgiája — ki akarja emelni, hogy ró is áll a liturgiának dialógus-jellege: megtalálható benne az Istentől lefelé ívelő üdvözítő vonás, és az embertől felfelé ívelő imádó-hódoló gondolat. Az új szolozsmáskönyv Jézus Krisztus papi művének ekkleziális megvalósítása, annak mind megszentelő, mind kultikus oldaláról. Isten beszél népéhez, Krisztus folytatja az örömhír hirdetését, a hívő nép pedig imával, meg énekel felel. Megszentelés és kultusz egybeolvadnak. A résztvevők hitét nemcsak táplálja Isten ígéje, hanem az imádkozók a Szentlélektől kapott zsolozsmákkal és énekekkel dicsőítik is Istent.

Nem a papság kisajátított imakönyve, hanem az egész egyházé

A megváltozott cím is sokatmondó. A középkor óta *Breviarium*-nak („rövidlet”) nevezett papi imakönyv alapos megfontolások és viták után kapta az új nevet: *imaórák liturgiája*. Az új elnevezés is jelzi a megújult tartalmat.

Igen jelentős a különbség az 1917-es *Codex Iuris Canonici* előírása és az 53 évvel később megjelent új szolozsmáskönyv felfogása között. A CIC 135. kánonja: „A nagyobb rendekben levő klerikusok kötelesek minden nap az előírt imaórákat a maguk egészében elrecitálni a jóváhagyott liturgikus könyvek szerint...” — Az új szolozsmáskönyv: A szolozsma végzése részese az egyház imájában, amelyet Fejével, Krisztussal végez; erre az imára minden hívő meg van hívva (Ált. Rend. 7,9). Ez az imádság egyházi életkövetelmény és nem fegyelmi előírás. Sokatmondó, hogy elsődleges imádkozóként maga a püspök szerepel, aki mint a helyi egyház vezetője, papjaitól és híveitől körülveve hivatott a székesegyházban a főbb imaórákat végezni. A Rendelkezések a *közösségi imát* teszik meg eszménynek, először mindig arról beszélnek. Bár ez ma még elég utópisztikusnak látszik, a gyakorlat máris szép eredményeket mutat fel. Még a hivatalos szolozsmáskönyv megjelenése előtt — lényegében annak anyagát — kiadtak egy ideiglenes szolozsmáskönyvet; a francia kiadást hamarosan követte a német, angol, olasz stb. fordítás; ezt már ma is nemcsak szerzetesi közösségek, hanem a hívek kisebb közösségei is sokhelyütt imádkozták. Ne feledjük, hogy bizonyos imaórák közösségi végzése megmaradt a reformált egyházakban is; így pl. az anglikánoknál a Morning és Evening Prayer formájában ez az utóbbi időkben reneszánszát éli. De más protestáns közösségek is rendszeresen végeznek bizonyos imaórákat, mint pl. a taizéi szerzetesek, a Michaelisbruderschaft, sőt több helyen egyetemi hallgatókból álló közösségek is.

Az új szolozsma és a papság

Az egyház differenciált test, melyben nem minden tag kötelezett egyformán mindenre. A szolgálati (szentségi) papságot az Általános Rendelkezések felszólítják, hogy az imaórák liturgiáját akkor is végezze, ha hívő nép nem lenne jelen, „hogy az egész közösség szent kötelezettségét legalább ők végezzék biztosan és állandó jelleggel, és hogy Krisz-

tus imádsága megszakítás nélkül maradjon meg az egyházban" (28).

A zsolozsma papok számára tehát nem napi „penzum”, lerovandó teher, hanem *lelképásztori munkásságuk szerves része*. A papok úgy tekinték a zsolozsmát, mint papságuk gyakorlásának egy formáját. Ez a fel fogás szükségletnek tartja, hogy kazuisztikus módon részletezze a zsolozsma elvégzésének kötelezettségét. A természetszerűen adódó kötelezettség tehát fennáll, de bizonyos fokozatokat lehet megkülönböztetni; a reggeli és esti istendicséret mint a napi zsolozsma sarkpontja súlyos ok nélkül nem hagyható el. Fontossági sorrendben ezután jön az Isten ígését elmélkedésül nyújtó olvasmányos imaóra, majd a nap megszentelését célzó ún. napközi imaóra (illetve imaórák), és végül a lefekvés előtt imaóra, a Kompletórium. Mindig arra kell törekedni, hogy ezeket az imaórákat a megfelelő időpontokban végezzék.

Az új zsolozsmáskönyv pluralista jellege

Míg a misekönyvben hétköznapiakra eddig is több választási lehetőség volt, addig az érvényes breviáriumban szigorú előírások szabályozták mindent. Az új zsolozsmáskönyv — a megújult liturgia egész szellemének megfelelően — az adott viszonyok szerint a lehetőségek egész sorát adja akár a közösségi, akár a magánjellegű imádkozás formájában. Bár az eszmény az lenne, hogy a főbb imaórákat legalább, a papok a néppel együtt végezzék, a gyakorlat egyelőre inkább az marad, hogy papok és hívek is nagyobb részt egyénien végzik a zsolozsmát. Szükség szerűen más lesz a közösségi (részben énekelt) és az egyéni imádkozás formája. Az új zsolozsmáskönyv bizonyos *egészséges kompromisszumra* törekedett. Így elsősorban a Laudes-t és Vesperás-t tervezték közösségi imádkozásra, míg az olvasmányos imaóra vagy a Kompletórium inkább az egyéni imádkozást tartja szem előtt. Vagy pl. a három hagyományos kishóra nem kötelező a papoknak sem, csak dicséretesen ajánlott; közülük a napszaknak megfelelő egyet elég imádkozni.

Kényes kérdés volt — ami egyébként összefügg az előző problémával, — vajon éneklésre vagy csak recitálásra készüljön-e a zsolozsma? Egyes irányzatok radikálisan kívántak elhagyni minden olyan elemet (pl. antifóna, himnusz, rezponzórium), ami az éneklést igényelte volna. Ez a megoldás azonban túlságos egyhangúságra és szárazságra vezetett volna. Itt is bölcs kompromisszum született. A himnuszok ugyan elsősorban éneklésre vannak, mégis recitálva is megadják az egyes imaórák és liturgikus idők sajátos jelle-

gét. A zsolotárók antifónáinak, válaszos verseinek akkor is van értelme, ha nem a közösség refrénjét jelentik; bennük a zsolotár témája, sajátos beállítása fejeződik ki, tehát magánimádkozásnál is hasznosak. Viszont a rövid olvasmányok utáni Responzórium (válaszének) elsődleges zenei jellege miatt magánvégzésnél el is hagyható.

A régi és az új az imaórák liturgiájában

Itt is érvényesült a „sana traditio et legitima progressio” (egészséges hagyomány és jogos haladás) elve (Lit. Konst. 23). A hagyományos elemek és imaórák lényegében megmaradtak, de jelentős hangsúlyeltolódásokkal.

Az egyházi év időszakának, imaórának vagy ünnepnek hangját, hangulatát megcsendítő *hymnusz* a lélektanilag legmegfelelőbb helyre, tehát mindig az imaóra elejére került. A hymnuszokat kb. 2/3 részben a régi breviáriumból vették át, bizonyos módosításokkal (pl. a pogány mitológia elemeit mindenütt kihagyták); közel 200 az új hymnuszok száma, melyek részben ősi forrásokból származnak, részben új kompozíciók.

Az eddigi heti 150 *zsolotár* a Liturgikus Konstitúció felhatalmazása alapján négy hétre lett elosztva, de nem merev elrendezéssel, hanem szem előtt tartva pl., hogy a reggeli és esti istendicséretben, ahol inkább lehet a nép részvételére számítani, közérthetőbb és énekelhetőbb zsolotárak szerepeljenek. Egyes nehezen imádkozható zsolotárak (57,82,108) teljesen kimaradtak, másokban csak egy-egy sor. Általában három zsolotárnál nincs több egy imaórában. — A zsolotárak a latin zsolozsmáskönyvbe az 1969-ben elkészült ún. *neovulgata* fordításban kerültek; ez az újabb átdolgozás a Pianumnak (az 1945-ös fordítás) a hagyományostól eléggé eltűt szövegét ismét „visszaszelídítette” a *Vulgata*-hoz.

A zsolotároknak a liturgiában való imádkozása nem problémátlan, ezért az Általános Rendelkezések is bőven foglalkoznak ezzel a kérdéssel. Az imához hozzásegít a zsolotárak előtt található zsolotárcím és mottó, valamint az antifóna. Sokat segíthet, ha a zsolotárakat irodalmi műfajuknak megfelelően imádkozzuk; eszményi lenne gyakran az éneklés, a történeti zsolotárknál az egyéjben mondás, másutt a válaszos megoldás vagy a két kórusrész váltakozása.

Az új zsolozsma *rövidülése* jól felmérhető a zsolotárak mennyiségének csökkenésén. X. Pius pápáig a római breviárium napi zsolotárverseinek száma 656 volt; ő az ünnepek csökkentésével ezt a számot 387-re nyomta le; az új Liturgia Horarum pedig átlag napi 130 zsolotárverset hoz, ami az utóbbi breviáriumnak is alig egy harmada.

Az egész zsolozsmára el lehet mondani, hogy választékosabb, gazdagabb lett. Külön ki kell emelni a *biblikus Kantikumokat*. Eddig is volt ugyan néhány ószövetségi Kantikum (ének), ezek most nagyobb számban vannak; egészen új azonban az újszövetségi Kantikumok (nem evangéliumi újszövetségi szentírásból vett és természetüknél fogva költőibb részek). A reggeli istendicséretben a két zsol-tár mellett egy ószövetségi, az estiben pedig egy újszövetségi ének van.

Szentírási olvasmányok minden imaórában vannak, összeállításukban tekintettel voltak a mise olvasmányrendjére. A jól kiválogatott rövid olvasmányok száma ötszáznál is több.

A *szentatyáktól* vett hagyományos olvasmányokat is átdolgozták és gondosabban válogatták össze. Helyet kaptak későbbi egyházi írók is, nem egyszer pedig a napi szent egyegy jellemző írásból olvashatunk. Az eddigi patrisztikus olvasmányok helyett talán inkább „keresztény remekírók” gyűjteményéről beszélhetünk. Az egyes püspöki karok maguk is összeállíthatnak olvasmánysorozatot, saját nyelvetterületük egyházi íróinak műveiből.

Mostani formájában egészen új a reggeli és esti istendicséretben a hívők könyörgéséhez hasonló *fohászok* beiktatása. Ezek az új zsolozsmának különösen is életszerű vonást adnak; itt iktathatók be a helyi egyházak vagy közösségek igényei is kérések formájában.

Az imádságosabb és bensőségesebb imát segíti elő a *szent csend* bevezetése is, amelyet így ajánlanak az Általános Rendelkezések: „(A szent csendet) ... azzal a szándékkal szabad beiktatni, hogy a Szentlélek szava minél teljesebben visszhangozzék a szívekben, és a személyes imádkozást jobban hozzákapcsoljuk Isten igéjéhez és az egyház nyilvánosan elhangzó szavához” (202).

A zsolozsmáskönyv átültetése népnyelvre

Ma már alig gondolja valaki, hogy az új zsolozsmáskönyv latin kiadásával annak gyakorlati használata is meg van oldva. VI. Pál pápa ugyan az új zsolozsmát bevezető Apostoli Rendelkezésében kijelenti, hogy a latin Liturgia Horarum megjelenése után azonnal imádkozható, de a püspöki karok

készíttessék el a népnyelvű fordításokat és a Szentszék jóváhagyása után rendeljék el annak életbelépését. — A magyar püspöki kar 1972-ben meg is bízta az Országos Liturgikus Tanácsot a fordítás munkájának elkészítésével. Az egyik legnehezebb kérdés a zsol-tárok lefordítása olyan nyelvre, amit a mai ember imádkozni tud. Kétségkívül sok függ majd a zsolozsmáskönyv magyar nyelvű sikeres szövegétől. Nagyszerű lehetőség tárulhat itt fel mind a közösségek — ideértve a családokat is — mind az egyének imaéletének elmélyítésére.

Közösségi szempontból a *magyar Vecsernyék*, az esti istendicséretnek bevezetése az első fontos lépés, legalábbis a vasár- és ünnepnapokra. Itt is felmerülhet azonban a kérdés, hogy a hivatalos zsolozsma felhasználásával összeállított, gazdag zenei anyagunk feldolgozásával vonzóvá tett időszaki zsolozsmák (pl. adventre, karácsonyi időre stb.) nem lennének-e gyakorlatban jobban kereshetővé, mint a minden alkalomra a hivatalos zsolozsmáskönyvből átvettek. Ezen a téren szükség lesz mindkét elgondolás gyakorlati kipróbálására.

Az egyház új zsolozsmáskönyve gazdagon terített asztalhoz hívja meg az egyént és közösségeket, csak el kell fogadni a meghívást. Ez kétségtelenül bizonyos szemlélet-változást igényel, egyoldalúan szubjektív horizontunk feladását, fokozott azonosulást az egyházzal, amely Krisztusban imádkozik.

Felhasznált irodalom:

LITURGIA HORARUM iuxta ritum romanum. I—IV. kötet. Editio typica. Typis Polyglottis Vaticanis 1971—72. I. kötet: Advent és Karácsonyi idő (Bevezetésként az Általános Rendelkezések) 1300 oldal; II. k.: Nagyböjt és Húsvéti idő, 1793 oldal; III. k.: Évközi idő 1—17. hetek, 1644 oldal; IV. k.: Évközi idő 18—34. hetek, 1624 oldal. — A. G. *Martimort*: L'Institutio Generalis et la nouvelle Liturgia Horarum. NOTITIAE 1971. 218—240. o. — E. J. *Lengeling*: Les options generales de la nouvelle liturgie des heures. — La MAISON DIEU 1971. 7—34. o. —

Sólymos Szilveszter

IMA ÉS KULDETÉS

Imádság... Kizárólag a hit az alapja. Olyan ember megnyilvánulása, aki hisz önmagában és Istenben. Igazán akkor fakad föl belőle, amikor képtelen fölülemelkedni a létét fenyegető körülményeken, amikor gyökeresen változtatni kívánna sorsán, de ehhez

önmagában nem érez elég erőt. Amikor messzebbről, bizonyos távolságból kívánja nézni az eseményeket, független akar maradni tőlük, megpróbál önmaga lenni. És akkor is, amikor fölfedez, hogy élete végérvényesen másokéhoz van kötve. Ilyenkor remél ér-

tük is úgy, mint önmagáért. Azokkal a szavakkal kéri Istent, amelyek létének legközvetlenebb kifejezései.

Az ima is, mint a lelki élet egyéb tényei, valószínűleg az ösztönökből kapja első impulzusát. A vallás, a szokások teszik kifejezetté, ezek adják meg formáját, módjait. Érthető ebből, hogy néha nem felel meg teljesen az ember, az egyén gondolatvilágának, szándékainak, igényének. Nem tudja úgy magáévá tenni, hogy lélekben és igazságban imádkozhasson. — inkább csak imát „mond”.

Sok keresztény, akinek az életében még helyet kap az ima, gyakran elég verbálisan, csak a „parancs megtartása” miatt imádkozik. Nincs tudatában Isten jelenlétének — és Isten előtti jelenlétének. Nem próbálja érteni, amit mond. Jól mutatja ezt, hogy éppen imakezdetek forrtak össze olyan szervesetlen szóösszetételekké, melyeknek elő- és utótagja között nincs semmiféle értelmi vagy grammatikai összefüggés. Ilyen például a hiszekegy, a miatyánk. Alig egy-két ilyen összetett szavunk van, mindegyik valamely összefüggő szöveg, táblázat (egyszeregy) kezdő szavaiból forrt össze, de jelentésük az összetevő elemek jelentésétől már eltávolodott.

Sok ima használata mechanikus, kicsit irrealis jellegű, minden különösebb érdek nélkül recitálják őket. Az Istenhez címzett kérések, dicséretetek, amelyekből állnak, híján vannak minden meggyőződésnek, túl általános jellegűek.

De vannak az életnek olyan intenzív pillanatai is, amikor a liturgia szabályos formuláin, a vallásosság konvencionális kifejezéseiben, az előregyártott attitűdökön túl fakad föl az emberből az ima. Élő, személyes, visszafoghatatlan lesz. Szükségszerűen követelő jellegű, ha nem is fogalmilag, hát intenzitásában. S a teljes emberi valóságból fakad. Ezek a pillanatok, és minden olyan tettünk, amely valamiképpen *válasz Isten hívására: imádság*. Az imát ugyanis nem kötött, megszokott formái jellemzik elsősorban, hanem az, hogy az ember lényege szinte áttetszővé válik benne. Az ima, lényegénél fogva szó, beszéd — de ugyanúgy lehet csönd is, ha mindegyik pontosan ki tudja fejezni ezt a lényegét.

Minden keresés, amely az ember lényegére irányul: ima. Akkor is az, ha ki sem ejti Isten nevét, mert ezekben a pillanatokban tényleg válaszol Neki. Ha valóban ezt teszi, a használt formulák lehetnek szinte üresen konvencionálisak, babonások, fanatizmussal töltöttek, — de lehetnek a vallási tradíciónak szinte teljesen ellentmondók, extrémek is: ezeket az embernek önmaga előtti jelenléte imává szentelheti. Botránkoztató kifejezések is feltárhathják az emberi lét tragikus voltát, igazi mélységét, amelyet a liturgia imái és a kötött imák általában hieratikus formák mögé rejte-

nek. A megsemmisülést követelő kétségbeesésből, a szentségtörésbe részegült lázadásból is lehet imádni Istent. Mert olyan helyzetekben, ahol az ember nem játszik szerepet sem önmaga, sem mások előtt, hanem tényleg megpróbál önmaga lenni, — Isten is jelen van, bármilyen távolinak is tűnik.

Az Istennel való beszéd, ha azt nem pusztán a rutin, a jámbor konformizmus vagy valamiféle mechanikus parancsteljesítés váltja ki, — bárhogy befolyásolják is kifejezéseit az egyes gondolkodási rendszerek, s még ha nagyon távoli is ez a valóságos élettől —, már az ima kezdete. Az ilyen imának, — amely tehát jórészt külső befolyásoktól függ, az élethez alig adaptálható vagy teljesen idegen tőle, s így még a benne lévő őszinte valóságosság ellenére is alig lehet őszinte —, főként pszichológiai hatása van. Olyan beszéd ez, amely — jóllehet Istenhez címzett — nem annyira Hozzá, hanem inkább az emberhez, az imádkozóhoz szól. Ha kellő összeszedettséggel végzi, akkor azért mondja, hogy ő maga hallja, hogy megértse tartalmát. Indirekt módon segíti, hogy hozzá alkalmazkodjék, hogy kifejezhesse azt, aminek lennie kellene, ami valóban szeretne lenni. Kifejezései önismerethez segítik, — ha kellő figyelemmel mondja őket. A kötött imák tehát, ha nem maradnak öncélúak, elvezethetik az imádkozót az igazi imához, mert közvetve segítik, hogy megértse önmagát, megértse a benne lévő hívást.

Az imához, ha nemcsak „mondják” őket, több kell, mint aprólékos figyelem, a szöveghez való ragaszkodás, érzelmi vallásosság. Egybe kell, hogy essék az imádkozó életének erővonálával, amelyben gondolkodik, amelyben önmagát teremti. Olyan állapotot kíván, amely bizonyos értelemben *kilépés a megszokottból*. Az ima összeegyeztethetetlen a mindennapi élet szétszórtságával, szellemi összeszedettségét, kellő öntudatot igényel. Ilyen módon lehet csak teremtés, és mint minden teremtett dolog, inspirációk forrása, erőforrás teremtője, az imádkozó számára.

Az ima egy az emberrel. Ezért az ember főként azokban a pillanatokban képes igazán és jól imádkozni, amikor átlátja *küldetését, feladatát, lényegét*. Ekkor találja meg és teremti magát, ekkor látja meg legvilágosabban az isteni szándékot és ekkor tud legtisztábban felelni erre. Amikor küldetése parancsoló, egyértelmű és személyes jellegű lesz, nem pedig csak megfelelő és ésszerű. Amikor küldetésének szorítása, kényszere odáig viszi, ahova nem gondolta, hogy eljut. Amikor olyat kell tennie, amire képtelennek hitte magát, félt tőle. Amikor a kudarc, a bukás fenyegetésével olyat kérnek tőle, amelyet nem tud adni. Amikor teljesen kiszolgáltatott sorsának. És akkor, amikor teljesen értetlenül áll a mű előtt, amelyet korlátai ellenére teremtett; az

ember előtt, akivé gyengesége ellenére válhatott. Az ilyen pillanatokban tényleg lényegéből fakad az imádság, tényleg elér Istenhez, hiszen végső soron mindent Tőle kapott.

Az evangélium sok olyan imát tartalmaz, amelyek Jézusnak s a környezetébe tartozó embereknek küldetéstudatából származnak. Ilyen Jézus Anyjának imája, amelyet az evangéliumok Mária anyasága előttre tesznek, de amely Mária végső hálaadását is nagyszerűen kifejezheti. Ilyen Keresztelő János anyjának, Zakariásnak, Simeonnak az imája. Jézus imái is ilyenek: nyilvános fellépése előtt, igehirdetések kezdeti sikereikor, első tanítványai lelkesedése láttán. A tanítványaival való utolsó együttlétkor mondott imája. Halála előtt, a Getszemáni magányában, kiszolgáltatottságában mondott ima, amikor azok is tehetetlenek voltak és féltek, akik legjobban szerették. Küldetésének lehetetlenségét, a teljes kudarcot konstataáló utolsó ima, a nyilvánvaló neveltségességnek kiszolgáltatott hit imája, amelyben végsőkig vállalja és beteljesíti életét és küldetését.

A keresés imái voltak ezek, küldetésének tisztázódása, tudatosulása. Jézus ezekben értette meg és adta meg az eseményeknek azt az értelmét, amely megfelelt küldetésének. Döntései itt formálódtak, küldetését ezek vitték a beteljesedés felé. Bennük előre látta, ami következik, s úgy felkészült rá, hogy szükségesnek tartotta, akarta küldetése beteljesítéséhez, — még akkor is, ha félt tőle.

Különösen szép ezek közt *Krisztus főpapi imája*. Itt mint egyetlen főpap imádkozik, s küldetésének, funkciójának, létének minden fontos mozzanata benne van imájában. Először azért imádkozik, hogy a rábízottak birtokolják az örök életet, vagyis az egyedül igaz Isten ismeretét. Értük szenteli, áldozza magát,

hogy ők is szentek legyenek az igazságban. Ettől az igazságtól megerősítve küldi őket a világba. A küldetés a keresztények megfogalmazása, hiszen tanúságtételük csak így lehet hiteles. — Jóllehet végrendelet is ez az ima, de mégis mindegyik kérése Krisztus lényének, azaz küldetésének legpontosabb megfogalmazása. A pap imájának és lényének legtisztább, legpontosabb modellje is, hisz neki, az Ige emberének (igazságnak szentelt embernek), a Közbenjárás emberének (mindenkiért könyörgő embernek), és az Eucharisztia emberének (a keresztény közösséget összegyűjtő, az egységet megteremtő embernek) kell lennie.

Bizonyos lelki érettség elérése után az ima a *hivatás kibontakozásának* lényeges feltétele. És fordítva is igaz: a határhelyzeteket, a szélsőséges eseteket leszámítva a *hivatás körülhatárolja* azt a területet, amelyen belül az ima lehetséges és valóságos lehet. Nem mindig és nem mindenért lehet imádkozni. Még a tiszteletré méltó, sokak által használt és jól bevált, a hagyomány által megszentelt imák is elringathatják az embert pusztán szavaikkal, irreális, élettől idegen szándékaikkal olcsón jó lelki közérzetet biztosítanak, kielégítik a mindenkiben meglévő érzelmességet vagy könnyebb intellektuális igényeket. És fölmentik az embert, hogy ő maga legyen. Nyugodtan mondhatjuk talán, hogy határozottan kézbevetett életen kívül, konkrétan körülhatárolt küldetés nélkül, kellő önismeret nélkül az igazi imádság szinte kivételszámba megy. A jó imádság inkább *gyümölcse, eredménye* a lelki életnek, mint tápláléka. Csak a hivatástudat, a küldetés, önmagunk lényegének felismerésével jelentkezik, s ezzel együtt fejlődik.

Kormányos Lőrinc

A KERESZTÉNY ÉLET

Részletek „A bennünk élő remény” (L'espérance qui est en nous) c. kiadványból, mely a katolikus hit rövid bemutatása. (Bruxelles, 1967.)

Ki a keresztény?

1. A „keresztény” szó a „Krisztus” szóból ered, a keresztény — azt értve ezen, amivé lehet vagy lennie kell a Krisztus-hívőnek — az, aki mindenben Jézus Krisztust követi.

A keresztény élet feltételezi azt az alapvető és végleges döntést, hogy Krisztushoz akarunk ragaszkodni és hasonulni, őt akarjuk követni. Krisztussal, mint testvérrel és mint az emberek megváltójával és Urával közösségben végigvitt élet ez.

2. A keresztény ember életét Jézus Krisztus

ihleti. Mindenben ő a példakép: örömben és csalódásban, munkában és pihenésben, vesztélyben és kísértésben, halálfélelemben a keresztény egyaránt Jézusra tekint, aki előtte járt ezekben és aki megtanította, hogyan közeledhet így Istenhez.

3. Ez a Krisztushoz való állandó viszonyítás nem külsődleges és a részletekben elvesző, hanem sokkal inkább azoknak a lelki készségeknek belsővé tétele, melyeket Krisztus tárt elénk életében, főleg pedig szenvedésében és halálában: elsősorban Atyja akarata iránti engedelmességére és teljes alávetettségére,

meg az emberek iránti baráti szeretetére gondolunk. — „Nem azért jöttem — mondta —, hogy nekem szolgáljanak, hanem hogy én szolgáljak és életemet adjam az emberek megváltására”. Nem ok nélkül írja Pál apostol: „Ugyanazok az érzések legyenek bennetek, mint amelyek Krisztus Jézusban voltak”.

4. A Krisztushoz való ragaszkodást Isten Lelke ébreszti és tartja fönn. Ő az, aki bensőleg átalakítja a keresztényt és olyan érzéseket támaszt benne, mint amilyenek Krisztusban voltak: az Atya iránti fiúi hűséget és az emberek iránti jólelkűséget. A keresztény ember ezzel a vezetéssel képes szabadságával élve Isten fiaként cselekedni és Krisztus nyomán járni.

A keresztény ember ismertető jegyei

5. A keresztény élet törvényét így foglalta össze Krisztus: „Szeresd Uradat, Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből és teljes elmédből; szeresd felebarátodat, mint önmagadat!”

6. Az Isten-szeretet feltételezi a benne való hitet, tehát azt, hogy elfogadjuk szavát és akaratát. Ezt az Istennek való alávetettséget, mely egyúttal Krisztusnak való alárendeltség is, a keresztény szóhasználatban „hit”-nek nevezzük; a hit az Isten szava iránti elszánt engedelmesség, egészen — ha szükséges — az önmagunkról való lemondásig.

E hitet a keresztény szívében Isten Lelke ébreszti, aki megadja számára az erőt, hogy úgy cselekedjék, mint Ábrahám, a „hívők atyja”, aki a hitben egészen elkötelezte életét és jövőjét.

7. A felebarát szeretét így sürgette Krisztus: „azt tegyétek a többieknek, amit szerettek, hogy nektek tegyenek”.

Úgy szeretni minden embert, mint testvér, — faji megkülönböztetés, képességekre, helyzetekre való tekintet nélkül, — csakis azért, mert az Atya fiaiként szereti őket s mert Krisztus egy lett közülük, — ez a szeretet meghaladja az emberi szív ösztönös lehetőségeit: „Szeressük egymást, mert a szeretet Istentől van... Isten a szeretet”. E szeretetre is, ugyanúgy, mint a hitre, a Lélek ösztönöz.

8. A keresztény szeretet sohasem szül megkülönböztetést, ellenkezőleg, felemeli és tökéletesíti az emberi viszonyokat, így a család, a barátság, a társadalom és a népek belső viszonyainak rendjét.

9. A keresztény hagyomány arra tanít, hogy a felebaráti szeretetben összpontosul és fejlődik ki minden erény. Szent Pál így rajzolja meg a szeretet vonásait: „A szeretet türelmes, a szeretet jóságos, a szeretet nem féltékeny, nem kérkedik, nem gőgösködik, nem tapintatlan, nem keresi a magáét, haragra nem gerjed, a rosszat föl nem rója, nem örül a go-

noszságnak, de együtt örül az igazsággal. Mindent eltűr, mindent elhisz, mindent remél, mindent elvisel”.

10. Ezzel az Isten és emberek iránti szeretettel a keresztény nem akar evilági ellenszolgáltatást és előnyöket kicsikarni; ellenkezőleg, felkészül az esetleges szenvedésekre is, mivel olyan Mester tanítványa, akit keresztre feszítettek és aki azzal, hogy életét adta mindenkiért, az „ellentmondás jele” lett a világban.

A keresztény alázatos, mert törékenynek tudja magát, mivel a földön él; de hitében azt is tudja, hogy minden küzdelmében számíthat Istennek segítségére, s hogy mindig remélhet a „föntvalóban”, a soha meg nem szűnő boldogságban.

11. Ez az élet értelmébe vetett bizonyosság ad a kereszténynek reményt és legyőzhetetlen derülést. Krisztus erről biztosította: „A világban ugyan sokat fogsz szenvedni, de bizál, én legyőztem a világot”. Vele harcol a rossz ellen, egy jobb világ kialakításáért. Őreá épít, ezért reménye sosem gyöngül, hanem kedvező légkört teremt az emberi nyitottság megvalósulására. „Ha Isten velünk — kiált szent Pál —, ki ellenünk?”

Az értelem és a lelkiismeret normái

12. Az igazi keresztény olyan ember, aki — eltekintve a kivételektől — egyre inkább tökéletesedik, a létezés kockázata és bizonytalansági tényezői ellenére. Amikor nehéz választani, melyik lenne a helyes út, amikor feszültséget érez az érzékek követelődése és az értelem ítélete között, módjában áll, hogy megmutassa felelősségét és szabadságát.

13. A belső szabadság minden embernek veleszületett előjoga, de a kereszténynél Isten Lelke biztosítja azt és olyan választásra irányítja, amely nemcsak az észnek lesz megfelelő, hanem, Krisztus mintájára, követi Isten kinyilatkoztatásának útmutatását is.

14. A kereszténynek semmivel sem könnyebb, mint bárki másnak. Tisztán kell látnia a helyes ész normáit és Isten Lelkének útmutatásait, de egyaránt szívesen akarja elfogadni Isten és az egyház, a polgári hatalom és népe hagyományainak törvényeit és normáit; így kerül el az erkölcsi szubjektivizmus veszélyét.

15. Krisztus tanítványa vallja, hogy joga és kötelessége lelkiismerete szavát követni, és épp ezért elismeri azok jogát és kötelességét is lelkiismeretük követésére, akiknek meggyőződése különbözik az övétől. Tudja, hogy Isten mindenkit szabad döntése alapján kér számon, mindenkit aszerint ítél meg, mennyire volt hű lelkiismeretéhez és az adományokhoz, melyeket tőle kapott.

16. Az egyes életállapotok csak külsőlegesen különböztetik meg a keresztényeket.

A kereszténység kezdete óta ezt tanácsolja szent Pál az újonnan megtérteknek: őrizték meg azt az élethelyzetet, amelyben megtérésük előtt éltek. Minden életforma és hivatás, ha megfelel a lelkiismeret parancsának, helyet kaphat az egyházban, mivel az olyan test, mely egyesíti minden tagjának különböző adományait és funkcióit, a közös érdekében.

Bárhol éljen is, a keresztény ember tanúságot tesz hitével, reményével és szeretetével. A világban, a sóhoz hasonlóan, „íz” ad, a társadalom és a kultúra megszentelődéséhez járul hozzá azzal, hogy legjobb lelkiismerete szerint teljesíti feladatát.

17. A keresztény becsüli az élet e két állapotát: a házasságot a családi élet keretében és a celibátust, amely Isten és a többiek szolgálatára szentelt élet.

18. Isten a házasságot az emberi történelem kezdetétől akarta: „Íme, ezért az ember elhagyja apját és anyját — mondja a Szentírás —, hogy feleségéhez ragaszkodjék s ketten egy testet alkossanak”.

A keresztény házasságban teljes és felbonthatatlan egységről van tehát szó, melyet szertartás szentel meg, s melyben az emberi hűség elkötelezettségét Krisztus áldotta meg. A keresztény családban a házaspár önzetlenül, örömmel és felelősségük tudatában fogadják el a gyermekeket, akiket Isten ad nekik, hitben és szeretetben nevelik fel őket, az élet szeretetére és szabadságra.

A gyermekek újra megszentelik a házasságot, megújítják egységét, megerősítik a házastársak hűségét és növelik Isten népének számát a földön.

19. Nincs azonban mindenkinek hivatása a házasságra; vannak, akik egyedüllétre vágyanak, hogy egészen Istennek szenteljék magukat, s vannak, akik arra vállalkoznak, hogy lelki vagy testi vonatkozásban is másoknak szolgáljanak. Ilyen általában a papok életállapota, s azoké a szerzeteseké és nagyszámú világi hívőé — férfiaké és nőké —, akik elkötelezik magukat arra, hogy Krisztusért mindent elhagynak és hűségesen tesznek róla tanúságot testvéreik között.

20. Mind a keresztény házasság, mind a szüzesség állapota áldozatokat követel: de Jézus azt mondta apostolainak, amikor azok megijedtek az eléjük állított eszmény súlyától és követelményeitől: „Az, ami lehetetlen az embereknek, lehetséges Istennek”. Szent Pál ezt így fejtette ki: „Mindenkinek kapott valamilyen adományt Istentől, ki ilyet, ki amolyant.”

21. Krisztus maga az, aki közli a kereszténnyel az istengyermeki életet; ő maga lép hozzá, olyan találkozásokban, melyek jelekké vagy szertartásokhoz vannak kötve, s melyeket az egyház „szentségeknek” nevez. Ezek vételére a keresztény ember az irtalmasság gyakorlásával — és az együttműködéssel készül. Ezekről a feltételekről függ a Krisztussal való titokzatos találkozás üdvösséges hatékonysága.

Az első szentség, a keresztség, külsőleg vízzel való leöntésből áll. Benne Krisztus megtisztítja az embert minden bűntől, hogy így isteni életre szülessék. Istennel bensőleg egyesül, beletestesül az egyházba, Isten népébe, és megszentelődik a Szentlélek ajándéka által. Ezzel a belső történéssel kezdődik a keresztény élet.

22. Az Eucharisztia az egész keresztény élet csúcsa és állandó forrása; sajátos és elsőrendűen fontos szertartás keretében: a misében jön létre. Ebben a pap, Krisztus megjelöltje, elismétli a szavakat, amelyeket Jézus mondott s a mozdulatokat, melyeket tett halála előtt, mikor a kenyérré és a borra vonatkozóan kijelentette: „Ez az én testem” ... „Ez az én vérem”.

Ez a szentség tökéletes hálaadó áldozat, mely az embereknek Istennel és egymással való egységét valósítja meg. A keresztények számára egyben az élet tápláléka is: a kenyér és a bor színe alatt Krisztus lesz minden tanítványa eledelével, hogy megerősítse őket az örökkévalóság felé vivő úton.

23. A keresztségben kapott és az Oltárszentségben táplált új életet veszélyeztetni a rossz vonzereje és a Sátán gonosz befolyása (ő a „világ fejedelme”). Teljesen meg is semmisíthetik ezt az „új életet” azok a tettek, amelyekben súlyosan vétünk Isten és az általa alapított erkölcsi rend ellen.

A „súlyos” bűn, mely teljes és tudatos elfordulás Istentől, összetöri az emberben az isteni életet, ezért nagy veszedelem. Az a keresztény, aki tudja, hogy így elszakadt Istentől, nem élő tagja már az egyháznak, még ha külsőleg hozzá is tartozik.

24. Krisztus azonban hangsúlyozottan tanította és életével is tanúsította, hogy Isten jósága mindig kész helyreállítani a jóviszonyt az emberrel, ha az a rossztól elfordul. A bűnök komoly megvallása a keresztény számára biztos és hatékony orvosság. Mikor kifejezi hibáit és bánatát, megkapja Isten bocsánatát. Újra tagja lesz az egyház élő közösségének és megújul Krisztushoz való hasonlósága.

A gyónásban a pap nem ítélőbíró, hanem Isten jóságának megjelenítője. Ezért kell a papnak a gyónásban hallottakat a legtelje-

sebb titokban tartania. A történelem folyamán az is előfordult, hogy papok életüket adták a gyónási titok megtartásáért.

25. A keresztség, az Oltáriszentség, a gyónás (a bűnbánattartás) szentségén kívül a következő négy van még:

— A bérmálás, melyben Krisztus a serdülő kereszténynek a Szentlélek erejét adja, hogy eljusson a lelki érettségre és teljes keresztény elkötelezettségre.

— Az egyházi rend szentsége, melyet azoknak ad tel felsőbb egyházi tekintély, akiknek arra van hivatásuk, hogy kifejezetten a szolgálatnak szenteljék magukat: ezek a püspökök, a papok és diakonusok.

— A házasság szentségében a jegyesek olyan jegyelmeket kapnak, melyek megszentelik egységüket, hogy a keresztény élet sugárzó jeleivé legyenek.

— A betegek kenetének szentsége, mely olajjal való jelképes megkenésből áll. A megdicsőült Krisztus látogatja meg tanítványát, aki esetleg már közel van földi élete végéhez, hogy részesítse saját szenvedésének, halálának, de feltámadásának titkából is.

A keresztény beszélgetése Istennel

26. A szentségek az élet kiváltságos mozzanatai, amelyekben a keresztény találkozhat Istennel; de vannak más ilyen pillanatok is élete folyamán. Ilyenek az imádság ideje és az Isten igéjéről való elmélkedés, vagy a munka és mások szolgálata. Ezek mind Istennel való találkozások, melyek erősítik az isteni életet.

27. Azért imádkozni, aki most érkezik, azért, aki már megérkezett, vagy azért, aki most fog célba érkezni — egészen ösztönös megnyilvánulása minden hívőnek.

Keresztény ember számára az imádság nem lemondás; annak épp ellenkezője: elkötelezettség az üdvösség sürgetésére. Önmagunktól képtelenek vagyunk jól imádkozni, csak a Szentlélek az, akinek ereje a szívet megörvendezteti a keresztény imádsággal. Ő az, aki az ember gyöngeségének segítségére jön, ő sugalmazza, hogyan forduljon az Atyához.

Igy Isten áll az ima elején és végén. Az ima vezeti be az Atyával, a Fiúval és a Szentlélekkel való bensőséges kapcsolatba.

28. A keresztény imájának három alapformája lehet: imádás, melyben Isten iránt mint Teremtő és Atya iránt mutatjuk ki szeretetünket; hálaadás, melyben megköszönjük Istennek a kapott ajándékokat; és a kérő vagy közbenjáró ima, melyben magunk vagy mások javára kérjük a segítséget.

A keresztény imádkozik földi szükségében, de szent komolysággal, tudja, hogy ezt nem azért teszi, hogy felmentse magát az erőfeszítés, vagy a természetes eszközök használatának kötelessége alól, hanem hogy isteni erőt kapjon harcaihoz és megpróbáltatásaihoz.

A halottakért való imádság ősrégi és megszentelt gyakorlat a kereszténység történetében; azt kérjük Istentől, hogy vegye békéjébe azokat, akik elhagyták a földet.

29. A legcsaládiasabb ima a keresztény számára a „Miatyánk”, melyre Jézus maga tanította apostolait. Jézussal együtt úgy fordulhat a keresztény Istenhez, mint a gyermek Atyájához.

A keresztény hívő imája egyesül a szentekével, akik már Istennél vannak s így baráti közbenjárásukra számíthat. A szentek között egyedülálló hely illeti meg Szűz Máriát, akit mint gyermekek szeretünk, hiszen Jézusnak, az emberek testvéreinek édesanyja. Gyakran fordulunk hozzá bizalommal, az „Üdvözlégy” imádságával.

30. A magánimán kívül a keresztény részt vesz az egyház imádságában is: a helyi és egyetemes közösség imájában. Ezt az imádságot, melyet liturgiának nevezünk, Isten dicséretére s az emberiségért való közös könyörgésképpen az egész keresztény család mutatja be.

31. A Szentírást olvasva vagy hallgatva, a keresztény magának Istennek szavát hallja, aki hívja és irányítja őt.

Azzal, hogy a Szentírást elmondja a múltbeli eseményeket, így a zsidó nép viszontagságait, Jézus Krisztus és az apostolok szavait és tetteit, örökké időszerű felhívás marad minden keresztény, de minden ember felé is. Természetesen ahhoz, hogy ez az olvasás gyümölcsöző legyen, kell, hogy figyelmesekké és lelkiileg nyitottakká váljunk. Mindenekelőtt a Szentlélek teremti meg ezeket a feltételeket, aki értelmünket és szívünket erősíti Isten Igéjével.

32. Az elmélkedés az üdvösség alapigazságában való elmélyedés, mely az Istennel való személyes beszélgetésbe torkollik. Ebben az áhitatos elmélyülésben a keresztény még inkább elkötelezi magát, hogy Isten terve szerint fog élni, s hogy csak annyi helyet ad a földi dolgoknak, mint amennyi valóban megilleti azokat.

Aki kitart az elmélkedés gyakorlása mellett, megkaphatja Isten Lelkétől a szemlélődés adományát, mely közvetlenül és boldogítóan egyesíti Istennel.

A keresztény ember magartatása

33. A hit a keresztény számára azt jelenti, hogy elkötelezte létezését Isten mellett. Magartatását egyrészt megszabják a társadalommal való kapcsolata, melyben él, másrészt Krisztussal való elmélyült kapcsolata. Tudja, hogy Jézus szolidaritást vállalt minden emberrel és hogy azt, amit a „legkisebbek közül” valakivel tesz, magának Jézusnak teszi.

Ez a mások felé felmutatott szeretet a biztosíték arra, hogy a keresztény szereti Istent:

„az, aki nem szereti testvérét, akit lát, az Istent, akit nem lát, hogy szerethetné?” — kérdezi szent János. Ez a szeretet egészen mások sértéseinek megbocsátásáig és az ellenség iránti jóindulatig is elmegy: „Ha ti elengeditek az embereknek tartozásait, mennyei Atyátok is elengedi a tiéteket; de ha nem bocsátotok meg az embereknek, Atyátok sem bocsátja meg vétkeiteket”, emelte ki Jézus az evangéliumban.

34. A keresztyén önmagát is a valósághoz hűen nézi. Szerény és éber. Alázatos, mert ismeri az emberi lét korlátait és gyöngeségét: Isten mindent ingyenesen adott neki, ezért mindig őhöz kell folyamodnia a maga elégtelensége és hiányosságai miatt, hogy ő adjon neki erőt és bocsánatot. A keresztyén éber is, azaz őrködik teste, érzékei és érzékisége fölött, mert tudja, hogy a rend könnyen megbomlik benne és a világ javai és élvezetei ellenőrizhetetlenül kísértik. Készenlétben él tehát, hogy lehetőség szerint Krisztushoz hasonlóan tökéletes ember legyen. Harcol a kapzsóság és gyűlölet ellen, gyakorolja az önmegtartózkodást és a böjtöt, mer nagylelkű lenni, hogy fogékonyabb legyen a Szentlélek belső sugallatára, az imádságos és szeretettel eltelt életre.

35. Mint magánember, becsületes; egészen a legkisebb részletekig. Hű a család megszentelt törvényeihez, tiszteli szüleit, magával egyenlőnek ismeri el munkatársát, hivatásának érzi, hogy szabad emberekké nevelje gyermekeit; mint hazafi, eleget tesz társadalmi kötelezettségeinek, megadva „a császárnak, ami a császárnak”, Krisztus rendelete szerint. Kerüli az erőszakot, mindenkéiv egyetértésben dolgozik, tekintetbe veszi mások érdekét, különösen lelkiismereti szabadságát.

36. A keresztyén ember nem télen. Szent Pál azt mondta: „Aki nem dolgozik, ne is egyék.” — A keresztyén a munkát Isten és ember együttműködésének tekinti, mely egyaránt alkalmas eszköz önmaga tökéletesítésére és arra, hogy hasznos legyen az emberi közösség számára. Mikor munkához lát, személyesen felel Istennek a teremtésben nyilvánított akaratára. Hivatásbeli képessége és jártassága tehát segíti a tökéletesség keresésében is.

37. A keresztyén nem elszigetelt az emberek között; mint egy szőlőszem a fűtből, vagy mint a test egyik része, tudja, hogy az egyháznak, a keresztyének élő közösségének tagja, ezért osztozik másokkal annak életében. Részt vesz az egyház ünnepein, főleg az öröm és a bűnbánat időszakában, hogy tanúsítsa hitét és testvéreivel való közös sorsvállalását.

38. A bűnbocsánat és a lelki béke igénye és keresése nem jelent tehetetlenséget, ellenkezőleg, a keresztyén ember tudja, hogy a társadalmi igazságosság, a béke és szabad-

ság előrevívőjének kell lennie, mert az egész emberiségnek tökéletesednie kell, míg el nem éri az Isten által elgondolt tökéletes mértéket.

Olyan környezetben, mely jogtalansággal és képmutatással van tele, szembenáll a kizsákmányolás, a zaklatás és az előítéletek minden formájával, mindig mások javát védi. Számára az emberi előrehaladáson fáradozni olyan cél, melynek önmagában is lehet értéke, ezért sok másfelfogásával összhangban tud tevékenykedni. De nem elégszik meg a humanizációra való törekvéssel, mivel az egyház tagja, melynek az a hivatása, hogy hirdesse minden embernek: Isten szereti őket és azért küldte el Fiát, Jézus Krisztust, hogy megismertesse velük szeretetét.

39. Szavai világosak és őszinték. Tárnyilagos, mint Krisztus. Különösen a béke és öröm megélésében követi a Mestert. Mentés a félelemtől és az önmarcangolástól. A Rossz erővel szemben égi Atyjára bízta magát. Mivel a jót teszi, fiúi szeretettel teszi ezt. A szeretet elűzi a félelmet és örömmel halmozza el. Szabad a lelki és testi javak használatában: „Minden a tiétek, de ti Krisztuséi vagytok és Krisztus Istené” — tanít rá szent Pál.

40. A keresztyén a remény embere. Elkötelezte magát a történelem mozgásában arra, hogy annak a jövőnek megvalósulását sürgeti, amelyet Isten tárt elé nyilvánkozatásában. Életével tevékenyen szolgálja azt a tervet, melyet Isten emberek iránti szeretete rajzolt meg; imádsága ennek az ígért életnek állandó kérelme: „Jöjjön el a te országod”.

41. Ha erre törekszik, meg tudja őrizni a megpróbáltatások közepette is biztonságát és belső békéjét, hiszen tudja: Isten sem rosszat, sem fájdalmat nem akarhat számára; hogy ezek mégis ott hatnak az emberek között, az a bűnnek következménye.

A keresztyén is teljes erejével harcol a szenvedés ellen és a tudomány minden vívmánya segítségével igyekszik azt elviselhetőbbé tenni. De tudja azt is, hogy az mindig jelen lesz a teremtmények életében, akik vétkeztek. Tehát úgy, miként Krisztus, aki enyhítette azok sorsát, akik szenvedtek, de mikor előtt annak órája, ő maga elfogadta a szenvedést, a keresztyén is lázadás nélkül foqadja el a szenvedést, Krisztussal együtt vállalva azt. S amint részese lesz a kínszenvedésnek, épp úgy részesül Krisztus feltámadásából is.

42. A keresztyén nem borzad a haláltól. Bár mint mindenkit, őt is szorongó érzéssel tölti el, ugyanakkor hite reményre sarkallja. Tudja, hogy ha földi élete legvégeig kitart a jóban, egyenő Krisztus halálával is, aki bevezeti majd Isten dicsőségébe. Tehát „az Atya, a Fiú és a Szentlélek” bensőséges közösségébe jut majd, úgy, ahogy azt oly sokszor kívánta földi életében, mikor a kereszt jelét vetette magára.

Dr. Bartha Tibor

IGE, EGYHÁZ, NÉP

A ref. zsinati iroda sajtóosztályának kiadása, 1972.

A kétkötetes mű igehirdetés, emlékbeszédek, előadások és beszámolók gyűjteménye. Az első kötet a hazai egyház életének benső mozzanatait rögzíti, a második pedig a világ egyházaival való kapcsolatba nyújt betekintést. Ezeknek a kapcsolatoknak a szerző maga is elsődrendű munkálója. Mint a református egyház vezető püspöke vesz részt egyházi találkozókön és békekonferenciákon, s benyomásait, tapasztalatait át akarja adni az itthoni gyülekezeteknek. Amennyiben a könyv egy egyházi vezető embernek szellemi horizontját és tevékenységét tükrözi, érdekes olvasmány lehet minden keresztény számára. Minket, katolikusokat közelebből az egyetemes keresztény vonatkozások érdekelnek.

Ma mindegyik egyház érzi, hogy az igehirdetés új feladatok előtt áll. A vallási tanítás nem lehet az élettől elszakított elmélet közlése. Hitele és meggyőző ereje csak akkor van, ha az örök igazság közlésében számol a mai ember lelki igényével, s ha a szavakat az élet tanúsága is megerősíti. A közölt beszédeknek és előadásoknak különleges erőt kölcsönöz a biblikus zamat, amely különben is régi hagyomány a protestáns egyházakban. Főleg áll ez az Ószövetség bő kiaknázására. Mégis úgy látom, hogy az ószövetségi példák inkább csak a moralizálás alapjául szolgálnak. A mai szekularizált világban talán jobban előtérbe kellene állítanunk a kinyilatkoztatott misztériumokat, ahogy azok az üdvtörténetben kibontakoztak és az Újszövetségben beteljesedtek. Mi a liturgiában és a Biblia fordításában egészen rátértünk a mai nyelvre, ezért nekünk az ilyen régies formák már idegenül hatnak: az úri szent vacsora, Krisztus meggyőzte a halált, a Szentlélek kitöltésének csodája stb. Valószínűnek tartom, hogy a fiatalabb nemzedék a református egyházban is előbb-utóbb kifejezi a nyelvújítás vágyát.

Az egyház belső életének és külső kapcsolatainak változása azt mutatja, hogy a protestáns egyházakban is erőteljes az a folyamat, amelyet mi a zsinattal kapcsolatban agiornamentónak nevezünk. A keresztény vallásnak nyitva kell állnia a mai ember problémái előtt, — mind egyéni, mind társadalmi viszonylatban. A szerző főleg arra mutat rá,

hogy találta meg a református egyház a maga útját a hazai szocialista társadalomban és melyek ennek az útnak a gyakorlati követelményei. Az Egyházak Világtanácsának munkájából is elsősorban azokat a pontokat emeli ki, amelyek a béke megszilárdításával, a kolonializmus és a faji megkülönböztetés leküzdésével s az elmaradottság megszüntetésével foglalkoznak. Elvileg az egész magatartást a bizonyágtétel kötelezettségével, illetve annak kifejtésével támasztja alá. A bizonyágtételt ma így lehet megfogalmazni: „Az egyháznak Isten szeretetakarátát és cselekedetét megértve eszközként kell szolgálnia az emberek javára” (I. 125). A szerző elhatárolhatja magát az „Isten halála” teológiától, tehát a szolgálatot kétségtelenül nem csupán az evilági boldogulásra alkalmazza; mégis úgy érezzük, hogy a szociális feladatok hangsúlyozása mellett a kinyilatkoztatott tanításról szóló bizonyágtétel háttérbe szorul. A közös keresztény hagyomány értékelését látjuk az ilyen megállapításban is: „Az egyház útja akkor vezet a jövőbe, ha visszavezet a Bibliához, a Biblia Krisztusához, az ő szolgáló szeretetéhez” (II. 197). A forrásokhoz való visszatérés nálunk is a reformnak és az ökumenizmusnak a jelszava lett. Természetesen érezzük, hogy ez nem is egyszerű feladat. A hit egységének hiányát a protestáns egyházak is fájdalmasan veszik tudomásul. Az Egyházak Világtanácsa azonban mindezekig elkerülte ezt a kényes kérdést. Hiszen minden tag egyház a Bibliára, sőt a Szentlélek sugallatára hivatkozik. De megelégedhetünk-e azzal, hogy a hitnek ez a sokfélesége csak változatos megfogalmazása az egyetlen kinyilatkoztatott misztériumnak, vagy kötelességünk-e az egységet keresni az értelmezésben is? A Biblia mellett tehát visszatér a tradíció és a közös tekintély problémája is. Amíg ezt nem vesszük figyelembe, addig az egyház mibenléte elmosódott fogalom marad.

A szerző az ökumenikus beszámolóiban sokszor kitér a katolikus egyház megnyilatkozásaira is. Az események ilyen regisztrálása az igazi érdeklődés jele. Azoknak a megítélésénél azonban minden esetben felsorakoztatja a hagyományos sérelmeket. A bizalmatlanság érthető a négyszázéves múltból. Az egység felé való haladásnak azonban, — főleg ha a hit egységét is hangoztatni akarjuk — megvannak a dogmatikai, történelmi,

egyházzociológiai és lélektani követelményei. Először a jószándékot kell elismernünk egymásban, azután arra gondolni, hogy az emberi problémák megoldásához türelemre is szükség van. Igaz, hogy a szerző nem mint magán-teológus nyilatkozik, hanem mint felelős egyházi vezető, akinek a jogi álláspontot is képviselnie kell, tehát tartózkodása ebből a szempontból is érthető. Mindent egybevetve: aki meg akarja ismerni a magyar református egyház életét, annak számára a kétkötetes mű nélkülözhetetlen forrás.

Gál Ferenc

A SZENT ISTVÁN TÁRSULAT legújabb kiadványai:

Cserháti József pécsi megyéspüspök: Mindennapi kenyér. Idézetek a napi evangéliumból, gondolatok és imádságok az 1973. év minden napjára.

Gál Ferenc: Jézus Krisztus a Megváltó.

Nyíri Tamás: Antropológiai vázlatok.

Kiel, Elfride: A szeretet nagy szentje. Árpád-házi szent Erzsébet. (Fordította: Possonyi László.)

Marmion, Columba: Béke és boldogság Jézus Krisztusban. Elmélkedési könyv. (Fordította: Bóka Imre.)

A kételyekkel küzdő ember imája

Miatyánk, ha valóban vagy, akkor rész leszek és tehozzád fordulok; ha létezel, akkor szenteltessék is meg neved; ha valóban élsz, akkor a te országod, a rend és fényesség világa: jöjjön hát el ez az ország! Ha vagy, akkor akaratom a világ és a lelkek törvénye: váljon valóra mindannyiunkban ez az akarat és minden dologban a mennyben és a földön! Ha létezel, hát add meg mindennapi kenyerünket, az igazság, bölcsesség, öröm kenyerét, e természetet fölülmúló eledelt, melyet azok élvezhetnek, akik abban hinni tudnak. Ha valóban létezel, akkor nagyot vétettem ellened, légy hát irgalmas és bocsásd meg bűneimet, amint én is szívesen megbocsátok mindenkinek, aki ellenem vétett. Ne hagyj el, ne hagyj magamra a kísértésben, hanem szabadíts meg minden rossztól, minden bajtól.

(A. D. Sertillanges:
Catéchisme des incroyants, Paris 1930. I.6.)

Minden önmegtartóztatásban mindig vigyáznunk kell arra, hogy a bűnöket kell kioltanunk, nem a testet.

Senki sem nyerheti el a lelki küzdelem győzelmi pálmáját, ha nem győzte le előbb önmagában a gyomor kívánságának leküzdésével a test erejét.

A jó élet hitelt ad a szavaknak. A rossz élet kétségessé teszi még magát az igazságot is.

Önmagunk miatt elégséges számunkra a jó lelkiismeret, mások miatt azonban hírünknek nem szabad beszennyeződnie, hanem gyarapodnia kell.

Krisztus törvénye a szeretet. A szeretet kötelessége, hogy egymás terhét hordozzuk (vö. Gal 6,2). Különböző idők és különféle betegségek el is érik azt, hogy kölcsönösen viseljük egymás terhét. Nem igazolja semmi sem úgy a barátot, mint barátja terhének viselése.

(Szentviktori Hugó:
1096—1140) az ún. ágostonos szerzetesi szabályhoz írt magyarázatában.)

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI JEGYZETEK

IGY IMÁDKOZOTT MORUS TAMÁS

Néhány éve filmet készítettek Morus Tamásról, Robert Bolt darabja nyomán. Morus Tamás VIII. Henrik angol király bizalmas barátja, Anglia lord-kancellárja volt. Amikor azonban ellenzi a király válását és Boleyn Annával való házassághozását, s az ebből következő egyházszakadást, – a király fejét véteti. Anglia egyik legnagyobb államférfia, de szentje is. XIII. Leó pápa avatja boldoggá és XI. Pius 1935-ben, halálának 400 éves évfordulóján szentté. A humanista életművének megtestesítője. Minden iránt érdeklődő, szépre és jóra fogékony lelkében a filozófus bölcsessége és a gyermek tisztasága volt. Zsenialitásáról s kiváló emberi tulajdonságairól sokan megemlékeztek, de legszebben Erasmus, jóbarátja, aki évekig nála lakott chelseai otthonában. Magas kultúrája, egyszerűsége, szerénysége, igénytelensége ételben-italban, villogó szelleme és humora, megértő tapintata vonzóvá tette embertársai előtt. A legjobb férj és apa volt. Ehhez járult törhetetlen Isten-hite, és szeretete, a Benne való élés. Kertjének egy zugában, távol eleven, nyüzsgő, vendégszerető házától kis házat épített magának. Művészeti alkotásokkal veszi magát ott körül és amikor csak teheti, ott dolgozik és imádkozik. „Minden kor emberévé” lett (R. Bolt: „A man for all seasons”), – mert megvalósította magában az örök emberit és kiteljesítette, ami bennünk isteni. Élete vértanúsága nélkül is tanúságtétel lett volna Krisztus mellett. Fogásiban írt leveleit és imáit 1971-ben újra kiadták, „Conscience decides” („A lelkiismeret dönt”) címen. Ennek előszavában írja T. Huddleston, Stepney püspöke: „Mit mondanak ezek az írások nekünk ma? – Hiszem, hogy Isten egyháza magasabb szempontból olyan közösség, amely az Igazság mellett tanúskodik, amikor minden felől támadják az Igazságot. Ez a tanúságtétel olykor hősiességet követel; – sőt!: minden helyzetben való szilárd helytállást. De tanúságtételében az egyes keresztény egyre inkább egyedül marad és elszigetelődik. Gyakran kísértésbe esik, hogy az őt érő nyomás ellen

reakcióval éljen. Thomas More, a szent, aki-ben oly egyszerűen és áldásosan egyesül a nagyság és a jóság, az emberség és az élet-szentség-, ember is egyben, akihez nehézségeinkben fordulhatunk”.

1535-ben végzik ki. Néhány szemelvény fogságban írt elmélkedéseiből és imáiból:

Az ellenség szeretetéről

Ne légy gonosz, se ellenséges indulatú senki élő iránt. Mert az ember vagy jó, vagy rossz. Ha jó és én gyűlölöm, én vagyok a rossz. Ha rossz, talán megjavul és jól hal meg s Istenhez jut, – vagy megmarad a rosszban és elkárhozik. Ha üdvözlül s ha én is – amit remélek –, szeretni fog engem szívből s én éppúgy fogom őt. Akkor hát miért gyűlöljem én most addig őt, ki később örökké szeretni fog engem? S miért legyek most ellensége annak, kivel idővel örök barátság köt majd össze?

Halálra ítélet után:

Mindenható Isten, végy el tőlem minden gőgöt, az öndicséret vágyát, minden irigységet, birtvágyat, falánkságot, restséget, és bujaságot, minden haragos érzületet, a bosszú vágyát a kárörömet, s hogy ne leljem kedvem senki megharagításában, se vádolásában, és senki elleni gyalázkodásban, szomorúságban és nyomorúságában. Adj, Uram, teljes hitet, szilárd reményt, és égő szeretetet; szeretetet írántad, Uram, – önszeretetemhez nem hasonlítható –, s ne szeressek semmit, mi tetszésed ellen való, mindent csak rendelésed szerint. Add, Uram, hogy vágyódjam utánad, nehogy elkerüljem ennek a romlott világnak a nehézségeit, semhogy a purgatórium kínjait, se a pokolét, sem azért, hogy a magam kényelméért elérjem a mennyei örömeket... hanem csupán az Írántad való igaz szeretetből.

A *könyörgések litániája* (Imakönyvének mar-
gójára írta)

Add meg kegyelmed, jó Uram, ne legyen
nékem fontos a világ; lelkem erősen Rád
szegezzem s ne csüggjek illanó emberi vé-
leményeken. Legyek elégedett-magányos, ne
sóvárogjak könnyű társaságra.

Szakadjak a világtól apránként én egé-
szen el! — letépve minden gondjáról eszem,
nem vágyva többé róla hallani.

Híváságos álmok hallomása számomra kedves
ne legyen sona.

Legyek boldog gondolva Istenemre, segítsé-
géért sírva felkiáltlak!

Támaszkodjam az isteni vigaszra, törtetve
buzgón, hogy szeressem Őt.

Hogy tudjam, milyen aljas, hitvány vagyok.
Isten hatalmas keze alatt majd alázom meg
magam és szelídüljek.

Sírassam el múlt bűneim, tisztulva tőlük, —
tűrőn bírjam el én inségemet.

Legyek boldog, hogy itt szenvedhetem a tisztí-
tótűzet s a bánatot örömmel,

a keskeny úton járva, mely az élethez vezet.
Krisztussal tudjak hordani keresztet, a végső
dolgokra emlékezőn.

Mindig tartsam szem előtt halálom, kezem-
ügyében mindig ott találok s így nem ide-
gen többé már nekem.

Lássam előre — meggondolva azt — pokol-
nak örök tűzét s mielőtt az ítélet jő, bocsá-
natért esdjek.

Mindig gondoljak arra, hogy Krisztus éret-
tem szenvedett.

Mindig köszönjem mindazt, amit kaptam s
találjam meg az elveszett időt!

Őrizkedjem hiú tereferétől, üres dicsőség, s
öröm, el veled!

Főlöleslegesen többé ne henyéljek!

Mi a világban lényeg: barát, szabadság, élet
s más egyéb, vesztíve bár, csak Krisztust
nyerjem el!

Halálos ellenségemet érezzem jóbarátnak.
József testvérei sem tettek oly nagy jót ve-
le, — mikor szerették és kedvébe jártak, —
mint haragjukkal és gyűlölvé őt.

Mindenkinek kívánatosabb mindez, mint kí-
rályoknak s hercegeknek — keresztény, avagy
pogány legyen az — a kincse összegyűjtve s
nagy halomba rakva.

Paleta Éva

AZ EMBERI EGZISZTENCIA PÁRBESZÉDE

„... Mit alszolj ily mélyen? Kelj fel,
hívd segítségül Istenedet! Hátha
gondol reánk az az Isten, és nem
veszünk el?”

Jónás 1,6

Ha néhány ember összetalálkozik, akik egy
kicsit is vallásosak, és olyan problémákról
esik köztük szó, amelyeken nem nagyon lehet
segíteni, könnyen megállapíthatják: nincs
mit tenni, imádkozni kell! Ezzel azt juttatják
kifejezésre, hogy tehetetlenül állnak egy kér-
dés előtt; lehet ugyan, hogy nekik kellene azt
megoldani, de mivel képtelenségnek látszik,
inkább rábízák az Istenre. Ő majd közvet-
len „beavatkozásával” mindent megold. Az
imádság tehát itt úgy jelenik meg, mint az
egyetlen és utolsó természetfeletti sziget vagy
mint valamilyen mentődeszka a valóság világ-
tengerében.

Bár ezt a keresztények körében eléggé álta-
lánosnak ismert fölfogást nem akarjuk teljes-
séggel helyteleníteni — lehet ugyanis „értel-
mezni” —, de igazat kell adnunk Nietzsche-
nek, aki így ír: „Ha egy csöppet is vallásos-
sak vagyunk, az az Isten, aki kellő időben
meggyógyít a náthától, vagy ha éppen meg-

ered az eső, abban a pillanatban lehetővé
teszi, hogy kocsiba szálljunk, olyan abszurd
isten kell, hogy legyen, hogy ha léteznék is,
meg kellene szüntetnünk. Egy küldönc-isten,
egy levélhordó-isten: lényegében csak egy
szó a legostobább véletlenekre... Az „isteni
gondviselés” ahogy ezt ma körülbelül még
minden harmadik ember hiszi a „művelt
Németországban”, az elgondolható legerő-
sebb kifogás volna az Istennel szemben”. Az
imádság ilyen felfogásával kapcsolatban
szükségszerűen felmerül a csodákat is véghez-
vivő Istennek problémája, azaz beszélnünk
kellene a csodákról. Most csak annyit fogad-
junk el, hogy a csoda nem természettudomá-
nyos, hanem vallási kategória, és nem a
természettörvények áttörhetőségét mutatja be,
hanem azt, hogy mire képes a szeretet.

Azt, hogy Isten gondoskodik rólunk, a
Szentírás egyértelműen tanítja. Ismeretesek
Jézus szavai, hogy minden szál hajunk meg
van számlálva, és hogy nincs veréb, amely
Isten akarata nélkül elpusztulna. Mégis, egy
olyan Isten, aki az ember fején a hajszálatok
számolgtatná, vagy nem engedné meg, hogy
egy veréb az utcán a fejünkre pottyanjon,
csak mitológiai alak lehetne. Jézusnál azon-
ban ez a mitológikus ábrázolás csak magya-
rázat, amely mély értelmet takar. Nem „ma-

tematikai" példát akar felhozni Isten mindenhatóságára, hanem Isten szeretetébe vetett bizalmunkat sürgeti. Végül is ezt egy mondatlal fejezi ki: „Ezért ne féljeteK" (Mt 10,29).

De akkor minek egyáltalán imádkozni? Mi értelme van az imának?

Vizsgáljuk kissé meg, mit is mond a Szentírás az imádságról? Ismeretes, hogy kifejezései — az imádság elméletéről és gyakorlatáról — annyira összefonódnak sajátos korabeli vallási és világszemléleti elképzelésekkel, melyek számunkra nehezen érthetőK, sőt nem követhetőK. De ehhez rögtön hozzá kell tennünk azt is, hogy az Újszövetség egyben kiindulási pontunk az imádság mélyebb és alaposabb megértéséhez. Vegyünk elő néhány példát. A „Miatyánk" szövege előtt az utolsó felszólítás így hangzik: „Amikor pedig imádkoztok, ne szaporítsátok a szót mint a pogányok, akik azt gondolják, hogy sok beszédükért nyernek meghallgatást... A ti Atyátok tudja, mire van szükségetek, még mielőtt kérnétek azt" (Mt 6,7). Vagy Pál apostol így buzdítja a Tesszalonikai közösséget: „Szüntelenül imádkozzatok" (1 Tessz 5,17). Ugyanerről van szó Lukácsnál a könyörgő özvegyről szóló példa bevezetésében: „Példabeszédet mondott nekik arról, hogy szüntelenül kell imádkozni, és nem szabad belefáradni" (Lk 18,1).

Ahogy e néhány kiragadott példából is látszik, Jézus kiszélesíti az imádság kereteit. Egyrészt elhagyja a régi kultikus kereteket, és a mindennap eseményei közé helyezi; másrészt nem köti napszakhoz és időtartamhoz, hanem az ember állandó magatartásaként tekinti. Így azután az imádság azonnal elveszíti „mágikus" karakterét és az emberi egzisztencia párbeszédének kifejezése, sőt egzisztenciális alapmagatartássá lesz.

Az imádság szükségessége és fontossága tehát azon alapszik, hogy Isten az embert, mint „Te"-t alkotta meg; olyanak, aki képes a vele való párbeszédre, sőt nemcsak hogy képes rá, hanem a lényegéhez is tartozik. Mert a lényegéhez tartozik a másik embernek, a „Te"-nek is megszólítása és meghallgatása. Ha azután az ember az Istent, mint „Máskat", mint a nagy „Te"-t megtapasztalja, akkor vele már valóban csakis mint „Te"-vel tud beszélni, és akkor az imádság feltétlenül

az ember és az Isten közötti párbeszédé válik. Már a teremtéstörténetben világosan kifejezésre jut, hogy az ember egyenesen erre a párbeszédre van teremtve. Isten csakis az emberrel kezdett el rögtön beszélni, és Te-nek szólította. Partnerének akarta, és mint partnerét, mint dialógizáló társát tiszteli is az embert. Mindjárt a teremtéskor fölkinálja számára a választás lehetőségét. És e dialógus a történelem során tovább folytatódik: az Isten beszél és az ember válaszol, az ember kérdez és az Isten válaszol. Ugyor épp „hallgatása" a válasz.

Az imádságos párbeszédbe, amennyiben az őszinte — és enélkül imádságról nem is beszélhetünk, — természetszerűen beletartozik az ember mindennapos öröme, gondja és küszködése is. Az imádkozó ember szükség-szerűen kér is. Kérése annyira hozzátartozik ehhez a dialóghoz, hogy — Dorothee Söille szavaival kifejezve — „egy olyan imádság, amelyben nincs már mit kérni, lehet talán egy vallási eszmény, de nem emberi, mivel nem földi".

Heinrich Böll „Ádám hol voltál?" című regényének főhőséről, a háborúból hazatérő Feinhalsról írja: „... Mikor most imádkozott, azon kapta rajta magát, hogy valamiért imádkozik, szinte szokásból, pedig nem volt semmi sem, amit kívánt volna magának: Ilona meghalt, hát mi legyen az, amiért imádkozhatna? ... Gyanította, hogy ma minden ember valami céllal imádkozik, egy-egy kívánsága teljesüléséért, — Ilona azonban azt mondta neki: Azért kell imádkoznunk, hogy megvigasztaljuk Istent... — ezt valahol olvasta és megragadta; ő pedig most, kezét összekulcsolva úgy érezte, hogy csak akkor tud majd igazán imádkozni, mikor nem lesz többé, amiért imádkoznék". Lehet, hogy az ember eavszor eljut erre az állapotr is. Lehet, hogy talán eljön az idő, amikor az embernek, a másinak sem, és senkinek nem lesz fájdalom a szívében: ha senki nem fog már könnyezni; akkor valóban úgy tudunk majd imádkozni, hogy nem lesz miért könnyörögni. De addig az ember és az Isten párbeszédébe szükségesszerűen beletartozik minden eaves ember öröme és bánata, sikerei, eredményei, nyomora és föl nem szárhoft könnye.

Vidákovich Előd

GONDOLAT-MOZAIKOK AZ IMÁRÓL

1. Az imának természetes lélegzetvételünknek kellene lennie. Mégis így, tapasztaljuk szinte mindnyájan. Mi az oka?

a) Rosszrahajló természetünk. (Amióta a történelem hajnálán elszakadtunk Istentől, erőfeszítést igénylő, nem-könnyű feladattá vált.)

b) Korunk felbomlott értékegyensúlyva, amelyben az aktivitásra, tapasztalható produktálásra, rövidtávú látszateredményekre tevődött a hangsúly, ezekre törekszünk.

c) Előbbivel kölcsönhatásban van a mai ember ideges hajszoltsága, amely nem kedvez az elmélyedésnek, befelé fordulásnak.

2. Újra vizsgálat tárgyává kell tennünk az ima fogalmát, amit mindig időserű, szükség és kötelező kapcsolata a teremtménynek Alkotójával, Atyjával.

Nem időrabló ellenségünk az ima. Jézus mondta, hogy „szüntelen kell imádkozni”, vagyis legyen közegünk, mint a levegő, imádságos lelkülettel éljünk. Gyakorlata a mi időnkben nem a hosszú ájtatoskodás, hanem belevonása, kapcsolatbahozása minden dolognak, személynek, eseménynek Istennel. Amikor bármiről is gondolkodunk, tegyük egyszerűen Ő előtt, beszéljük meg Vele is, mint legnagyobb jóakaróinkkal, bizalmas barátunkkal. Jelenlétében minden: ima.

3. Az ima valójában nem választható szét magán és közös imára, legfeljebb kifejezési módjában. Hogyan is lehetne egy ima „magánima”, amikor az Isten mindenkinek Atyja, (bűnbánónak és tékozló fiúnak egyaránt), és csak annak a nevében szólhatunk hozzá, Aki kivétel nélkül testvérévé fogadott minden embert, amikor a bűnt kivéve, hasonló lett hozzánk?

„Ens socialenak” lettem teremtve. Nem vagyok független másoktól.

Amikor hódolok Isten előtt „propter magnam gloriam eius”, bennem az előttem élő nemzedékek sora is dicsóítja őt, s azok hangja is, akik tudva-tudattalanul alakítottak engem.

Amikor beismerem neki, hogy, ha pillanatokra is, de megtagadtam a bűnben, struccpolitikával „nem-létezővé” tettem magam előtt, az emberiség egy tagjaként titokzatos szolidaritáson ejtettem sebet, mellyel nem tudom, milyen felelősség terhel. Minden bűnnel, a legtitkosabb gondolattal is, valahová „repül a nehéz kő, ki tudja, hol áll meg... Kit hogyan talál meg?”

És kéréseimmel, amiket elvár függőségem elismeréseképpen, és ha a nemvárt módon, de legbölcsebben teljesít... Vajon hogyan gyűrűznek az én kis kéréseim, amiket oly fontosnak tartok, hogyan vetnek hullámot apró kavicsai a minden-ember-könyörgésének tengerében?

És amikor hálásan megköszönöm fel sem fogott jóságát, vajon függetleníthetem-e magam a géneimben hordozott, történelem előtti időkre visszanyúló örökségtől, és újra csak azoktól, akik, vagy amik teremtményi eszközei, hogy én hálás lehessen Nekik?

4. A rohanó embertől Isten nem hosszú imákat vár, csak olykor egy-egy pillantást, ami csupán Neki szól: Tudom, hogy itt vagy, nem felejtettelek el! Szabadon és nagykorúan, elkötelezve és érdekel nélkül akarjuk szolgálni; nem, mivel így neveltek, nem mert ötös lottát, jobb főnököt, vagy a férjünk s az unokánk azonnali megtérését várjuk tőle. Imádkozunk néha önzetlenül...

5. Isten az űr-korszak emberétől lényegé-

ben ugyanazt az imádkozó magatartást várja, mint a kő-baltás ősembertől: ismerje el jóakarójának és ne tartsa önmagát autonómnak, autokratának. És csodálkozzék, mint a Zsoltáros: „Uram, milyen csodálatos minden alkotásod!” Aki csodálkozik, szeret. Aki szeret: imádkozik. Őt nem a „tereken és az utcákon” kell megvallani farizeus-módra, ima-csörgőkkel, hanem emberséggel: A Közérben, a pult mindkét oldalán, az autóbuszban és a gyárban, előzés közben az országúton, az öregedő, elesett és visszataszító embertársban, az orvosi rendelőkben és a megint-terhes kolléganővel szemben. Ekkor „Az Ūr van minden gondolatnak alján” (Agy).

6. Hamu alatti parázshoz hasonlíthatnánk az imát, amit észrevétlenül szót bennünk a Szentlélek. Jó lenne többet figyelni lelkünk Vendégére, megérteni hallhatatlan szavát. Kérni, segítsen a mi hívő hitetlenségünkön, amikor sokszor egyházától is megcsalva érezzük magunkat, amikor azokat látjuk tanácstalannak és tehetetlennek, gyöngének és erősködőnek, akiknek hivatásuk volna, hogy utat mutassanak és kezűket nyújtsák nekünk. Segítsen hinnünk az ő egyházában, amelynek sokszor látjuk inkább emberi, mint isteni arcát, hogy higgyük, működik benne. Egyikünk sem tudja, hogy névtelenségében és a többiért, nem éppen őreá vár-e a Lélek? Éppen őreá és éppen abban a semmisségnek tűnő száraz gallyban, aminek benne ki kellene zöldülnie, hogy elvihesse a jövő zálogaként a bárkába?!

7. Az ima párbeszéd Istennel. De vajon nem beszél-e néha a hallgatás is? Lehet súlyos, mint Morusé, — mély, mint két szerelmesé, — titokzatos, mint anyáé és picikéé. Isten nemcsak másokon, eseményeken keresztül szólít meg, hanem az „alkonyi szellő” csöndjében is. Álljunk figyelmes készenlétben, hogy megtalálja a szava.

8. Van — mondják —, nőies imádkozás. A külsőséges, külsőben is tükröződő áhitatmegnyilvánulásokat, az érzelmes, fantázia-dús és többnyire haszon-nélküli (van-e ilyen egyáltalán?) imákat sorolják ide.

Van férfias: józan, tárgyias, átélés-mentes, arra nem is törekvő.

Melyik a jobb, tökéletesebb? Isten a szív után ítél. Talán mindkettőben kellene lennie mindkettőből, és nem lenézni egyiket vagy másikat. De megvetni, kinézni van-e joga valakinek egy-egy túlzót a templomból? Gondoljuk meg: Ábrahám könny nélkül vitte Izsákot, miközben vérezve imádkozott a szíve, Dávid táncolt és hárfázott az Ūr előtt, a próféták jajgatva szaggatták ruháikat. Mária biztosan hangos dalolással futott a hebroni lejtőn, sírva panaszkodott Jahvénak, amikor kereste Fiát, a kereszt alatt pedig imádkozva állt, a legnagyobb „férfiassággal”.

Mind imádkoztak, különböző módon. Imádjuk kedves volt az Úr előtt.

A farizeusok az előírások szerint imádkoztak, de imádjuk nem volt kedves a szívek és veséik Vizsgálója előtt.

9. „Erőszakkal” is szakítsunk időt magunknak a gondolkodásra, a csöndre és imára. Hiszen emberek vagyunk! Ne rohanjunk folyton és másokat se hajtsunk sem hatalmunkkal, sem kívánságainkkal. Lassan már magáért a rohanásért rohanunk, nyugdőlődünk. Vagy azért, mert az könnyebb, mint magunkba szállni, lelkünkbe nézni?! Adjuk meg magunknak és másoknak is a csönd perceit. Gondolkozzunk el környezetünkön, gondjainkon, vágyainkon, magunkon. Gazdagodni fogunk mi és mások is. Az üres ember fél a csöndtől. Nincs mivel betölteni. A tartalmas emberhez viszont mindenféle lármának is van mondanivalója.

10. A közösségi imában olyan összetartó erő rejlik (az énekekben még inkább!), ami semmihez sem fogható. Mégsem tudunk, mi, katolikusok, közösen szépen imádkozni. Keresetlen összedettség, őszinte belső meggyőződéssel, alkalmazkodó egyszerűséggel. Imponáló, valamit-nyújtó, valamit kifejező közösség vagyunk-e, beleértve a papot is, ha úgy végignézzük a templomban lévő seregen? Sokszor azért „ragad” a jó példa, főképp a pap komoly buzgósága. Tőle várjuk el legelsősorban, hogy az imádkozásban is példát adjon nekünk. Mindenképpen áll azonban: egyszerű komolyság; természetesség jellemezze imánkat. Csak úgy érhetjük el, hogy nemcsak a „nyilvánosság előtt”, a közösségben, hanem „kamránk rejtekében” is kapcsolatot tartunk Istennel!

Lehotay Mária

VÁLSÁGBAN VAN-E AZ IMA?

1972 őszén folyamán az *Új Ember* közvélemény-kutatást folytatott az imáról. Diákok, olvasók, a lap munkatársai mondták el vallomásaikat. A hozzászólásokból igazoltnak látszik H. B. megállapítása (Ki hogyan imádkozik? — nov. 19-i szám): az ima válságban van. A párbeszédben szereplők között ugyanis alig-alig találunk olyat, aki arról vallana, hogy hagyományos értelemben sokat és jól tudna imádkozni.

Ha azonban jól figyeltünk a hitből fakadó őszinte megnyilatkozásokra, észre kellett vennünk, hogy nem az ima, hanem annak csak meghatározott formája került válságba. Magunkon is lemérhetjük, hogy a sztereotíp, formulához kötött, lélektelen imamorzsolás idegen már tőlünk. A lélekből feltörő, szabadon szárnyaló, személyes acélú imádságot viszont ugyanúgy, vagy még inkább keressük, mint régebbi korok keresztényei.

Az *Új Emberben* közreadott véleményekből kitűnik az is, hogy legfőképpen a *kérőima* az, amelynek nemigen találjuk meg a „helyét”. Ha az ima ma válságban van, ez éppen azért van, mert nem tisztáztuk eléggé önmagunkban a *kérőima* szerepét. E válság gyökere a sokat emlegetett *szekularizálódás*. Számos ember az ima ellenségének látja ezt a folyamatot. Pedig éppen a világ evilágivá érlelődése segíthet hozzá annak helyes látásához, hogy Isten nem kényszeríthető le a másodlagos okok vonalára. Így azután tisztábban láthatjuk az ima szerepét is.

A *kérőima* nem mágia. Nem Istent befolyásoljuk vele, hanem önmagunkat alakítjuk. A *kérőima* vágyaink megtérése (Antoine Ver-

gote), hozzásimulás Isten akaratához. Ennek kifejezése, hogy nem mi vagyunk a teljesség, hanem Isten. A kérés nyitottságunk elismerése, és ennek a „nyitva maradásnak” a mi korunkban is döntő szerepe van.

Egyáltalán nem kell tehát félnünk attól a folyamattól, amely bennünk — tudatosan vagy be nem vallottan — végbemeleg. A *kérőima* is *tisztul*, megtalálja azt a szerepkört lelkiéletünkben, amelyet Krisztus szánt neki: „Kérjetelek... s a mennyei Atya megadja Lelkét nektek”. — Az ima Isten felé fordulásunk megvallása lesz. Beleépül alapmagatartásunkba, abba a törekvésünkbe, hogy egész életünk „igazságban és lélekleben” végigvitt imádság legyen.

Ez a tisztulási folyamat vezet el bennünket az imának ahhoz a formájához, melyet „szekularizált imának” is nevezhetnénk. Mint az említett megnyilatkozásokból is kitűnt, egyre inkább tudatosul ma bennünk: életünk minden vonatkozása imádság lehet, hódolat Isten előtt. És nemcsak a „jőfeltétel” szentesítéséből, hanem saját természete szerint is — amint az *Teilhard* kimutatta. Érvényes lehet ez nem csupán a hívő ember mindennapi munkájára, hanem minden jószándékú ember értékvalósítására is.

A „szekularizált” ima jelentőségének felismerése újabb gondolatokra ébreszthet bennünket. Nemcsak a látszólag immanens tettek van vagy lehet transzcendens értéke. Igaz az ellentétel is. Krisztus óta a legtranszcendensebb hit-megnyilatkozás is *érték tisztán emberileg is*. Nemcsak az imádságként végzett napi munka ilyen egzisztenciális ér-

ték, hanem — bizton valljuk — a „rejtekekben” végzett legbensőségesebb ima is (ha nem magunkba zárkózásunk kifejezése, hanem igazi kitarukozás!). Hiszen segít önmagunkra-ébredésünkben, segít napjaink megtervezésében, egyáltalán, személyiségünk megszűlésében és továbbfejlődésében, szeretetünk növekedésében.

Abban a *dialogusban*, melyet a más világnézetűekkel folytatunk, jelentős lehet vallásos gyakorlatainknak ez az evilági szemszögből végzett értékelése is. A keresztyén ima min-

dig önmagunkból való kilépést követel, nyitottságot feltételez s ennek emberségünk belső gazdagodására is ki kell hatnia. Mint Wolfgang Huber írja: „az ima, mint Istennel való találkozás, egyúttal szolgálat lehet a másik ember felé és emberi találkozás is!” (Diakonia, 1972. 1. sz. 44. o.).

Annak a válságnak leküzdésében, melyről bevezetőben szoltunk, sokat segíthet a „szekularizált” ima gyakorlása és az ima emberiségre ébresztő erejének felszítása.

—e-v—

PÁRBESZÉD-E AZ IMA?

Az ima annak fokmérője, hogyan értelmezi önmagát és hitét a hívő. Nem csoda tehát, ha a hit korunkban folyó újraértékelésében alapvető probléma az is, mi az ima *belső tartalma*. Nemcsak a nemhívő valláskritika, hanem a legújabb kor teológiai eszmélése is — így A. Schmied a *Theologie der Gegenwart* lapjain (1972/2, 77—85. o.) — felveti a kérdést: lehet-e még ma az imát Istennel folytatott párbeszédnek tekintenünk?

Mindenekelőtt nyelvhasználatunkat kell megvizsgálnunk. A vallásos, liturgikus nyelvben uralkodó forma a közvetlen Istenhez-fordulás, az én-te viszony alkalmazása. Mégsem tarthatjuk ezt kizárólagos lehetőségnek az imádkozásra. Maga a Szentírás, a benne található imaszövegek is felhívják figyelmünket arra, hogy nemcsak az Istenhez intézett „tegez” forma lehet ima, hanem az Istenről harmadik személyben beszélő himnusz, szoltár, dicsőítés is ugyanúgy az (vö.: Ef 5,19).

Az igazi probléma azonban nem is a nyelvi megfogalmazás, hanem ami emögött rejlik. Wolfgang Huber szerint a tegez, párbeszédet feltételező imában túlságosan nagy a kísértés az emberképű, antropomorf istenfogalom kialakítására. Az imádságnak ez a módja háttérbe szorítja azt az igazságot, hogy Isten, jelenléte ellenére „rejtőző Isten” is, aki homályban marad előttünk. (Diakonia, 1972/1. 39. o.)

A párbeszédes ima kritikája így valóban *hitünk alapkérdéseinek* értelmezéséhez vezet vissza. Az egyoldalúság gyökere (*Vergote* szavával) az „onto-teológia” volt, amely a létfogalommal helyettesítette be az istenfogalmat, az Istennel való személyes viszonyt eldologiasította. Schmied szerint magát ezt a személyes viszonyt is újra kell értelmeznünk. Tény, hogy Isten számunkra — TE. De mérhetetlenül több, mint bármely emberi te, mint

egy meghatározott valaki. A másik ember mindig „ugyanarról az oldalról” jön hozzánk, ahol mi állunk. Az a személyes Te, aki Isten, a „másik oldalról” jön, létünk gyökeréből is, de egyszersmind mindenen túlról. Nem ezt fejezi-e ki szent Pál, aki szerint „a Lélek sóhajtozik bennünk” (Róm 8,26)?

Talán érthető ezek után, ha Schmieddel együtt azt mondjuk, hogy az ima sokkal több annál, mintha párbeszéd, egyáltalán, mint ha csak „beszélgetés” lenne. Ha már egy emberrel való *találkozás* is annyira titok, hogy szavakba nem foglalható (G. Marcel), még inkább az az Istennel való *találkozás*. A vele való viszonyunk egyedülálló. Minden megnyilatkozásában, így a velünk való találkozásban is a maga sajátos, semmi másra vissza nem vezethető valóságával van jelen. Távol és láthatár, nem meghatározott pont velünk szemben. Ezt a párbeszédnél is gazdagabb kapcsolatot kell vele keresnünk imaéletünkben.

Új megvilágításra szorul az ima szokásos meghatározásának az a pontja is, hogy olyan párbeszéd ez, melyben Isten is „felel” nekünk. Onámítás lenne „belső hangokat” várnunk. Mint W. Huber megjegyzi (i. m. 42. o.), „Isten ígéje mindig csak az emberi nyelv közvetítésével lesz szóvá. Isten szava hozzánk az ő beszéde bennünk és a mi beszédünk róla és hozzá”.

Ha jól utána gondolunk, nem is válasz ez, inkább *hívás, felszólítás*. Mánk csak felelet erre a szüntelen hívásra, mely megelőz minden szót. De amint ez az üzenet sem lehatárolt szó, úgy a mi válaszuk sem lehet kötött „szöveg”, hanem egész életre kiható *elkötelezettség*. Szavakba foglalt imáink, liturgiánk csak ennek a szüntelen tartó dialógusnak felizzásai.

Cs. I.

AZ IGAZI PAP

Az igazi pap hiánya egy ember életében név nélküli nyomorúság. A legnagyobb ajándék, ami adható; a legnagyobb szeretetáldozat, ami hozható: az olyan pap, aki igazán pap. Ez Krisztus látható jelenlétének a lehető legnagyobb fokú megközelítése, amit csak meg lehet valósítanunk idelent . . .

Krisztusban van emberi élet, és van isteni élet. A papban is meg akarjuk találni a valóban emberi és a valóban isteni életet. A baj az, hogy sokan közülük olyannak látszanak, mint akit megcsonkítottak vagy az egyiktől, vagy a másiktól.

Vannak olyan papok, akiknek — úgy tűnik — sohasem volt emberi életük. Nem tudják felmérni a laikus, a családapa vagy családanya nehézségeit, ezeknek valódi emberi súlyát. Nem valósítják meg azt, amit igaz valóságában, fájdalmasan jelent egy férfi vagy női élet.

Ha világi keresztények találkoztak egyszer olyan pappal, aki „megértette” őket, aki emberi szívével belépett az életükbe, nehézségeikbe, soha többé nem felejtik el emlékét.

Mindamellet az a feltétellel, hogy úgy társítsa az életét a mienkkel, hogy azért ne éljen teljesen úgy, mint mi. A papok hosszú időn át úgy kezelték a laikusokat, mint kis-korúakat; manapság szélsőségbe esnek: kenyeres pajtásokká válnak. Szeretnők, ha atyák maradnának. Ha a családátya látja, hogy fia növekszik, azontúl férfiként kezeli, s többé már nem gyermekként, de azért fiának tekinti: férfivá lett fiának.

Ugyancsak szükségünk van rá, hogy a pap isteni életet éljen. A pap, bár egészen köztünk él, kell, hogy másmilyen maradjon.

Mik azok a jelek, amelyeket elvárunk ettől az isteni jelenléttől? —

az a vannak papok, akiket sohasem látunk imádkozni (mármint amit imának nevezhetünk);

az öröm: mennyi fontoskodó, aggályos pap van!

az erő: a papnak olyan embernek kell lennie, aki tart másokat. Érzékenynek, lelkesnek, de sohasem magába roskadtnak;

a szabadság: azt akarjuk, hogy szabad legyen mindenféle képlettől, felszabadult mindennemű előítéllettől;

az érdeknélküliség: az embernek néha az az érzése, hogy kihasznál minket, ahelyett, hogy segítene betölteni a küldetésünket;

a titoktartás: annak kell lennie, aki hallgat (az ember elveszti a bizalmát az olyan iránt, aki túlsok bizalmas közlést tesz nekünk);

az igazság: legyen az, aki mindig igazat mond;

a szegénység: ez lényeges. Valaki, aki szabad a pénzzel szemben; akin megéreződik egyfajta „nehézkedési törvény”, amely ösztönszerűen vonzza őt a legkisebbek, a szegények felé;

végül az együttérzés az egyházzal: hogy sohasem beszéljen könnyelműen az egyházzal, mintegy kívülállóként! Azonnal megítélik azt a fiút, aki megengedi magának, hogy megítélje az anyját . . .

Am gyakran egy harmadik dolog támadja meg és nyeli el az előbbi kettőt: a pap az egyházi élet emberévé lesz, a „papi környezeté”: a szótára, az életmódja, az a stílusa, ahogyan nevezi a dolgokat, az, hogy kedvélleli kis érdekekben és kicsinyes hatásköri vitákban, mindez álarcot kényszerít rá, amely fájdalmasan elrejtí számunkra a papot, aki kétségtelenül háttérbe szorult benne . . .

Az igazi pap hiánya egy ember életében névtelen nyomorúság, ez az egyetlen nyomorúság.

(Madeleine Delbrel: *Témoignage anonyme*; in: *Essor ou déclin du clergé français*. 1950.)

IMÁDKOZNAK-E MÉG A FORRADALMÁROK?

(Tanúságtételek Dél-Amerikából)

Az alább következő vallomások Columbiából, Bolíviából, Brazíliából, Uruguayból és Chiléből valók, — a *Concilium* c. folyóirat körkérdésére adott válaszok. A tanúságtévők

neve nem sokat mondana, ezért a személyes vonatkozások feltüntetése helyett inkább arra törekedtünk, hogy a kapott válaszok lehetőséghez mérten kerek képet adjanak a

feladott kérdésre vonatkozóan: hogyan is egyeztethető össze ez a két fogalom: „forradalmár” és „imádság”.

Először is azt kellett tisztáznunk, mit takarnak ezek a fogalmak. „A forradalmár az — vallotta nem is egy tanúságtevő —, aki elkötelezte magát kora társadalmának előrevitelére.” „Keresztény ember is lehet elkötelezett” — volt a szinte egyhangú vélemény. „Mi az ima? — a baj ott kezdődik, ha a vallás, az ima számunkra csak elszigetelt magán-élmény — értékelte egy fiatalasszony a kérdés másik pólusát. Az elkötelezett ember számára az imádság, a Krisztussal való beszélgetés éppen a még tevékenyebb cselekvésre ad ösztönzést.”

Ima vagy cselekvés?

Senki sem állíthatja, hogy az összhang itt könnyen alakítható ki. Egy brazil püspök így fogalmazta meg azt a kétféle magatartási lehetőséget, amely a keresztény ember előtt áll, ha az elkötelezettség súlyát vállalja: „Annak a kereszténynek, aki a forradalom mellé áll, személyes műveltségével, az egyházi és az imáról kialakult elképzelésével döntenie kell: vagy elmélyíti és új tartalommal tölti el ezeket a kifejezéseket: 'hit' és 'Istenhez fűző viszony', vagy pedig elveti ezeket. Forradalom és ima — csak úgy lehet e kettőt egy nevezőre hozni, ha megkeressük, mi az ember helye a hiten belül!”

Az alternatíva második lehetőségéről — az ima feladásáról — ezt vallotta egy fiatal ember, a forradalmi harcok résztvevője: „Nem tudok imádkozni, mert függésnek érzem, az ember lételeményeinek feladásának. Tegnap talán az ima volt a divat, ma a cselekvés”.

E szakítás igazi tartalma után kutat egy nagyvárosi lelképásztor: „Sokan azok közül, akik politikai mozgalmakban vesznek részt, főleg fiatalok, úgy érzik, hogy a társadalmi tevékenység megköveteli azt is, hogy szakítsanak az egyházzal. Kérdés azonban, hogy vajon nem azok ellen az intézményesült formák ellen láznak-e, amelyek valóban változásra várnak?”

Ima és cselekvés

Ettől a felismeréstől már nincs messze az az említett másik lehetőség, melyről bevezetőben szoltunk: hogy ne vessük el imaéletünket, hanem inkább újítsuk meg annak formáit. E változás szükségességéről és irányáról ezeket a tanúságtételeket kaptuk:

„Egyes forradalmi csoportok nem hisznek az ima szükségességében, mások viszont

egyénilig és közösségileg is új utakat keresnek az imádságra, és ez a helyesebb megoldás a keresztény ember számára.” — „A megváltozott világ, a világban vállalt cselekvés átalakulása kihat a lelkiélet módjára is. A kor embere lassan mellőzi a hagyományos imaformákat. Az Istennel való egység más formáit keresi. Inkább élményekben, cselekvésben imádkozik. A mindennapi feladatok közepette egészen egyéni módon szól Istenhez.” — „Sokan közülük összekapcsolják az imát sajátos forradalmi misztikával, amely nemcsak konkrét cselekvésből áll, hanem elmélyült elkötelezettség.” — „Sokan keresik az ima új módját. Azt mondják, hogy az aktív kitarulkozás az embertársak felé, a szeretetnek tette már ima.” — „Az együtt-cselekvésben az ember felméri határait, hibáit, és épp az ima segít ezeknek a határoknak és hibáknak legyőzésében.”

E vallomások közelebbi meghatározást is adtak az imaélet átalakulásáról: „Az ima nagy bizalmat önt belém aziránt, amit a nap folyamán tennem kell.” — „Imám nagyon egyszerű: hálát adok, néha elmélkedem vagy egyszerűen csak nyugodt vagyok pár percig.” — „Az ima most inkább erőforrás a cselekvésre. Régebben inkább azért imádkoztunk, hogy el ne bukjunk vagy hogy bűnbocsánatot nyerjünk. Ma az ima sokkal pozitívabb tartalmú.” — „Míg elszáll a nap, nem sok időm van ilyesmire, de este megbeszélem Istennel, amit átéltem és hálát adok neki, hogy minden olyan jó véget ért. Ha kérek, imádkozom minden harcosért, akik a különböző országokban a haladásért szenvednek.”

Egy hívő munkás így rögzíti imádságát: „Atyám, a te Fiad adta nekünk a szabadságot, azt a lehetőséget, hogy szabad emberként élhessünk majd, ne pedig diktátoroknak alávetve. Azért imádkozom újból és újból minden nap, hogy akaratom ezen a téren is teljesüljön.”

Ima és közösség

Ezekben a dél-amerikai vallomásokban legszembetűnőbb talán az, hogy meg akarják találni az ima szociális és közösségi tartalmát. E közösségi érzésről ilyen megnyilatkozások érkeztek:

„Ha valamilyen közösséghez tartozom, ez segíti imámat is. Az imában létrejött egység pedig elmélyíti emberi kapcsolataimat.” — Én ugyan nem vagyok elkötelezett — mondja egy diáklelkész —, de imámmal azokat is szolgálom, akik a forradalomban vesznek részt. Az eukarisztiában megta- pasztalt egységet szeretném látni az életben is.”

Krisztus és az ima

Új színt kap e vallomásokban a hívőnek Krisztussal való viszonya is. Egy, a „szélső balhoz” tartozó férfi ezt írta: „Mária és a többi szentek kissé háttérbe szorulnak. Az ima ma elsősorban Krisztussal való találkozás, sokkal inkább, mint bármikor.”

Ennek a Krisztushoz való viszonynak egészen új „szerkezete” van. „Valakinek a jelenléte — így most Krisztusé — arra szólít, hogy az ő cselekvését is a magaméba sajátítsam — vallja a *brazil Actio Catholica mozgalom tagja*. Az Úr az, aki egész nap kísér. Lehetővé teszi magatartásom átalakulását. Integrálom őt magamba, hagyom Krisztust bennem is emberré lenni. Az „égi” Krisztus személlyé lesz, résztvesz életemben, mint jóbarát. A formákhoz és szavakhoz kötött ima statikus; ez viszont mozgással teli, cselekvésre hajt.”

Erdemes név szerint megemlítenünk Nes-

tor Oazt, aki a bolíviai felszabadító hadsereg tagjaként esett el; idézzük Krisztus-hitéről adott vallomását (nem sokkal halála előtt tette): „Olyan csoport vagyunk, amely egészen emberi és egészen keresztény. Ez, úgy hiszem, elég ahhoz, hogy a történelem előre menjen nálunk is. Egyetlen halál sem hiábavaló. Az Új Föld mindannyiunké lesz! — Krisztusé!”

Befejezésül álljon itt *Ernesto Cardenal* Politikai zsoldárainak egyike (5. zsoldár: Hallgasd meg tiltakozásomat):

Halld meg szavam, Uram,
figyelj sóhajtozásaimra,
hallgasd meg tiltakozásomat,
mert nem vagy Isten,
ha a diktátorok barátja lennél,
te nem lehetsz politikájuk támogatója,
hazug szavuk nem szédíthet meg téged!

(*Gérard Bessière* nyomán, in: *Concilium*, 11/1972. 697. o.)

Az egyháznak *három arca* van, ez adja meg a világon egyedül álló jellegzetességét. Azt kívánom, hogy a ma és a holnap egyháza őrizze meg a harmónikus egyensúlyt ezen három arc között. Először személyesen, bár titokzatosan maga Krisztus, a feltámadt Úr. Ezért egyszerre isteni és emberi, örök és mindig fenyegetett, szilárd, mint a szikla, de együttáll az ellentmondás jele.

Másodszor az egyház minden megkeresztelt ember közössége, nagy test, amelynek valamennyien tagjai vagyunk, s amelynek Krisztus a feje, mint Szent Pál mondja. Valamennyiünkben, akik együtt alkotjuk a keresztény népet, Krisztus mindennap megtestesül, megmutatja magát a világnak. Ez a mi királyi papságunk, amelyet Szent Péter hirdet az ószövetségi próféták nyomán.

Az egyház harmadik arca, amely egyedülálló és pótolhatatlan, s amelyet tisztelnünk kell: ez a szolgáló egyház, a papok, a püspökök, a pápa. Ezen alapul természetfölötti életünk, mert megismétli számunkra Krisztus tetteit, megadja a kereszttség kegyelmét, szétosztja az Úr testét és véré, megadja nekünk Isten bocsánatának mérhetetlen ajándékát.

Azt óhajtom, hogy ez a szolgáló egyház — holnap még jobban, mint ma — ébressze fel Isten egész népét, hogy minden megkeresztelt tudatára ébredjen küldetésének. Az egyház ne kincsek birtokosának tekintse magát, hanem „Isten misztériuma megbízottainak”, és jelölje meg minden keresztény szerepét. Isten országának eljövetele le van téve minden keresztény kezébe. (D. R.)
(*Fêtes et Saisons*, 1971. 8. 3.)

Számunk írói: Franz König bíboros — Cserhádi József, pécsi megyéspüspök — Albertini Péter, a budapesti Központi Szeminárium prefektusa — Lukács László tanár, Kecskemét — Hegyi Béla, a Vigilia munkatársa — Boda László teológiai tanár, Esztergom — Sólymos Szilveszter főiskolai tanár, Pannonhalma — Kormánycs Lőrinc tanár, Győr — Paleta Éva tanár, Budapest — Vidákovich Előd tanár, Győr — Lehotay Mária tanár, Budapest.

SOMMAIRE

Avec l'espoir pascale (A. Sz.)

ÉTUDES

Le cardinal FRANZ KÖNIG: Amener a l'expérience religieuse

Lévêque de Pécs JÓZSEF CSERHÁTI: Foi et prière du prêtre

PÉTER ALBERTINI: La prière qui conduit vers la Vie

LÁSZLÓ LUKÁCS: Plus grand que notre cœur

HORIZONS

„Qui a la foi, ne frémit pas” (Pape Jean XXIII.) – formation d'une spiritualité post-conciliaire (A. Sz.)

EXÉGÈSE ET KÉRUGMA

1–5. dimanches de Carême, Pâque,

2–3. dimanches après Pâques (Ferenc Gál)

FORUM

Je voudrais dialoguer avec l'Éternel Féminin (Szt.)

Intervention à l'article: „Les femmes dans l'Église, dans notre patrie”

(TEOLÓGIA, 1972. 3.)

REVUE

„Savez-vous que le Christ est ressuscité?” – des jeunes répondent

(Béla Hegyi)

La prière n'est pas un monologue clinique (Pensées d'écoliers de 14 à 18 ans)

(D. Cz.)

Pensées sur le pourquoi du mal – Méditations (László Boda)

Le nouveau livre des prières de l'Église (Szilveszter Sólymos)

Prière et mission (Lőrinc Kormánycs)

Vie chrétienne (Fragments du livre „L'Espérance qui est en nous”)

Revue des livres

Dr. Tibor Bartha: Parole, Église, Peuple, I–II. (Ferenc Gál)

Les plus nouvelles publications de la Société SZENT ISTVÁN

NOTES THÉOLOGICO – PASTORALES

Ainsi a Thomas de More prié (Éva Paleta)

La dialogue de l'existence humaine (Előd Vidákovich)

Mosaïques de pensées sur la prière (Mária Lehotay)

La prière est-elle dans une crise? (–v–e–)

La prière est-elle un dialogue? (I. Cs.)

Le véritable prêtre (Madeleine Delbrel)

INHALTSVERZEICHNIS

Mit österlicher Hoffnung (A. Sz.)

AUFSATZE

Kardinal FRANZ KONIG: Einführung in die religiöse Erfahrung
JÓZSEF CSERHÁTI, Bischof von Pécs: Glauben und Gebet des Priesters
PÉTER ALBERTINI: Das dem Leben zuführende Gebet
LÁSZLÓ LUKÁCS: Grösser als unsere Herzen

DURCHBLICKE

„Wer Glauben hat, der zittert nicht“ (Papst Johannes XXIII.) – Formung der nachkonziliaren Spiritualität (A. Sz.)

EXEGESE UND KERYGMA

1–5. Sonntage der Fastenzeit, Ostern,
2–3. Sonntage nach Ostern (Ferenc Gál).

FORUM

Ich möchte mit dem Ewig Weiblichen einen Dialog führen (Szt.)
Ein Beitrag zum Artikel: „Die Frauen in der Kirche in unserer Heimat“
(TEOLÓGIA, 1972. 3.)

REVUE

„Wisst ihr, dass Christus auferstanden ist?“ – junge Leute antworten
(Béla Hegyi)
Das Gebet ist kein klinischer Monolog – Gedanken 14–18 jähriger Studenten
(D. Cz.)
Gedanken über das Warum des Bösen – Meditationen (László Boda)
Das neue Gebetbuch der Kirche (Szilveszter Sólymos)
Gebet und Sendung (Lőrinc Kormányos)
Christliches Leben (Auszüge aus dem Buch „L'espérance qui est en nous“)

Bücherrevue:

Dr. Tibor Bartha: Wort, Kirche, Volk, I–II. (Ferenc Gál)
Die neueste Publikationen von SZENT ISTVÁN TÁRSULAT

THEOLOGISCH – SEELSORGERLICHE NOTIZEN

So betete Thomas Morus (Éva Paleta)
Der Dialog der menschlichen Existenz (Előd Vidákovich)
Gedanken–Mosaiken über das Gebet (Mária Lehotay)
Ist das Gebet in Krise? (–v–e–)
Ist das Gebet ein Dialog? (I. Cs.)
Der wirkliche Priester (Madeleine Delbrel)

TEOLOGIA negyedévi folyóirat, megjelenik március, június, szeptember és december közepén. — Lap tulajdonos: Actio Catholica Országos Elnöksége. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1053 Budapest, Károlyi M. u. 4-8 III. lépcső 1. 8. (A kéziratokat kizárólag ide kell küldeni) — Felelős szerkesztő: dr. Szennay András Főmunkatárs: dr. Gál Ferenc. — Felelős kiadó: dr. Várkonyi Imre. — Egyházi jóváhagyással — Előfizetési díj: 1 évre 60,— Ft. Egyes szám ára: 15,—Ft. Belföldi előfizetés: Actio Catholica Országos Elnöksége TEOLÓGIA folyóirat, Budapest 62, 511—324 számú csekk számláján. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat útján. Külföldi előfizetési díj 1 évre 4,— USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Atutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54), a Kultúra 024/2 számú számlájára az összeg rendeltetésének (Teológia előfizetés) a feltüntetésével. — Terjeszti a Posta Központi Hírlapiroda, 1900 Budapest, József nádor tér 1. — Minden jog fenntartva.